

Försvarsmaktsidé och målbild

**Årsrapport från
Perspektivplaneringen 2000-01**

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	4
DEL A, UTGÅNGSVÄRDEN	8
1 Inledning	8
1.1 Allmänt om perspektivplanering	8
1.2 Metod	9
1.3 Viktigare slutsatser från tidigare PerP-arbete	12
1.4 Årsprojekt 2000/2001	12
2 Omvärldsutveckling	13
2.1 Inledning	13
2.2 Globala säkerhetspolitiska och strategiska trender	14
2.3 Säkerhetspolitisk och strategisk utveckling i USA	16
2.4 Säkerhetspolitisk och strategisk utveckling i Europa	18
2.5 Informationsoperationer	21
2.6 Försvarsindustriell utveckling	24
2.7 Försvarsmaktsutveckling	27
2.7.1 Försvarsmaktsutvecklingen i Västeuropa	27
2.7.2 Utvecklingen av den ryska försvarsmakten	29
2.7.3 RMA i USA och Europa	32
2.7.4 Territoriellt försvar kontra krishanteringsförmåga	36
2.7.5 Personalförsörjning – Värnplikt kontra yrkesförsvar	37
2.7.6 Vidgat säkerhetsbegrepp	38
2.7.7 Massförstörelsevapen - spridning och hot	39
2.8 Slutsatser	41
3 Teknikutveckling	43
3.1 Inledning	43
3.2 Informations- och ledningsförmåga (inklusive telekrig)	44
3.3 Bioteknik	46
3.4 Materialteknik	47
3.5 Bekämpningsförmåga	47
3.6 Skydd och motståndskraft mot bekämpning	49
3.7 Specifikt för olika funktioner	50
3.8 Slutsatser	53
4 Samhällsutveckling	54
4.1 Inledning	55
4.2 Informationssamhället	55
4.3 Samhällets sårbarhet	56
4.4 Människan i samhället	58
4.5 Slutsatser	59
5 Framtida ”slagfält”	61
5.1 Inledning	61
5.2 Bakgrund	61
5.3 Väpnad strid i höga konflikt- och tekniknivåer	63
5.4 Internationell konflikthantering	67
5.5 Asymmetri och alternativa hot	69
5.6 Människan	70
5.7 Slutsatser	71
DEL B, ÖVERVÄGANDEN OCH IDÉBILDER	74
6 Överväganden	74
6.1 Inledning	74
6.2 Spännvidd av konflikter	74
6.3 Teknisk utveckling inom Försvarsmakten	75
6.4 Internationell samverkan	76
6.5 RMA i ett svenskt perspektiv – ”Ny krigföring”	76
6.6 Kompetens- och personalförsörjning	78
6.6.1 Kompetensförsörjning	78

6.6.2	Personalförsörjning.....	79
6.6.3	Alternativa personalförsörjningssystem.....	80
6.6.4	Personalförsörjningsfaktorer vid internationella insatser.....	85
6.7	Försvarsmaktens lokalisering.....	86
6.8	Krav på anpassningsförmåga.....	87
7	Idébilder.....	88
7.1	Inledning.....	88
7.2	Metod.....	89
7.3	Idébilder.....	91
7.3.1	Idébild A – ”Väpnat angrepp”.....	91
7.3.2	Idébild B – ”Sönderfallande Ryssland”.....	93
7.3.3	Idébild C – ”Europeisk Peace-Enforcement”.....	95
7.3.4	Idébild D – ”Global Peace-Keeping”.....	98
7.3.5	Idébild E – ”Breddad hot- och riskbild”.....	100
7.4	Syntes.....	102
DEL C,	VISION.....	111
8	Försvarsmaktsvision.....	111
8.1	Inledning.....	111
8.2	Försvarsmaktsvision.....	111
DEL D,	MÅLBILD.....	112
9	Försvarsmakten idag.....	112
10	Nationell vilja.....	113
11	Målbild.....	114
11.1	Inledning.....	114
11.2	Metodbeskrivning.....	115
11.3	Bakgrundsfaktorer.....	117
11.3.1	Inledning.....	117
11.3.2	Doktrinutveckling.....	118
11.3.3	Organisation.....	119
11.3.4	Anpassningsförmåga.....	120
11.3.5	Utrymme för utveckling.....	122
11.4	Övergripande inriktning avseende förmågor och personal.....	122
11.4.1	Allmänt om ledning, information och lägesuppfattning.....	122
11.4.2	Allmänt om verkan.....	124
11.4.3	Allmänt om logistik.....	125
11.4.4	Allmänt om skydd.....	126
11.4.5	Personalförsörjnings- och utbildningssystem.....	126
11.5	Sammanfattning.....	129
DEL E,	FRAMTIDA PERSPEKTIVPLANERING.....	130
12	Inriktning för framtida Perp-arbete.....	130
12.1	Översiktlig planering för kommande perspektivplanearbete.....	130
12.2	Omedelbara åtgärder.....	131

Underbilaga 1: Matris vid framtagning av verkansmiljöer

Underbilaga 2: Begreppsförklaringar

SAMMANFATTNING

Inledning

Försvarmakten skiftar fokus. Detta är en följd av Försvarmaktens förslag från 1999-05-19 och därpå följande riksdagsbeslut från 2000-03-30. Skiftet manifesteras på olika sätt; dels sker en övergång från invasionsförsvaret till insatsförsvaret, dels sker en förändring av balansen mellan underrättelse-, lednings- och bekämpningssystem. I det förra fallet sker en utveckling mot en organisation som bland annat har bättre förmåga att innehålla ökade krav på internationella insatser samt att uppträda i en bredare konfliktskala. I det senare fallet visar vunna kunskaper på att ett ökat utnyttjande av den snabba utvecklingen inom främst kommunikations- och informationsteknologin kan ge omfattande effekttillskott.

Det är av stor betydelse att tempot i förändringsprocessen hålls uppe. Inom många områden som påverkar förutsättningarna för Försvarmakten pågår förändringar. Detta får till följd att det naturliga framtida tillståndet är en fortsatt och kontinuerlig utveckling. I takt med att kunskaperna om ”den nya krigföringen” ökar, tilltar också behovet att undersöka hur Försvarmakten kan utformas utgående från svenska förutsättningar. Nästa tillfälle att ta ett mer genomgripande utvecklingssteg för Försvarmakten synes vara i och med försvarsbeslutet 2004. Detta bör vara ledstjärnan för Försvarmaktens perspektivplanearbete. För att möjliggöra att alternativa och realistiska utvecklingsvägar för Försvarmakten skall kunna beskrivas är det av stor betydelse att ett väl underbyggt underlag utarbetas. Detta måste ske i flera steg och vara koordinerat såväl med statsmakterna som inom Försvarmakten, med dess stödjande myndigheter, där ett brett deltagande utgör en förutsättning.

Det gångna perspektivplaneåret (2000-2001) utgör startåret på vägen mot nästa målbild. Ansträngningarna för att skapa en god grund för fortsatt arbete har främst omfattat utveckling av metoden för hur den stora mängden utgångsvärden kan användas för att utforma logiska och rimligt heltäckande beskrivningar av framtida insatsmiljöer, samt tillämpning av denna utvecklade metod. Arbetet har bland annat resulterat i generella beskrivningar av framtida ”slagfält” och ett antal strategiska typsituationer, vilka utgör exempel på möjliga framtida insatsmiljöer för den svenska försvarmakten. Av betydelse för årets arbete har varit resultaten från studierna ”Dynamic Engagement” (SAIC) och ”En visionsstudie om Försvarmaktens insatsfunktion” (FOI; FoRMA/PE). För att kunna jämföra alternativa försvarmaktsinriktningar / -utformningar och sedan, efter val av alternativ, utforma detta med erforderlig detaljeringsgrad återstår emellertid ett omfattande arbete. Detta arbete innefattar såväl underlagsframtagande (kunskapsuppbyggnad) inom vissa områden som en iterativ process för att utforma alternativa svenska försvarmaktskoncept. Dessa skall vara heltäckande och innehålla förmågor och kostnader som med rimlig säkerhet har kunnat beräknas. Mot bakgrund av den politiska beslutsprocessen med sikte på försvarsbeslut 2004 bör detta arbete ges hög prioritet de närmaste åren.

Årets rapport

Utgångsvärden

Rapportens utgångsvärden och dragna slutsatser sammanfattas i kapitlen:

- *Omvärldsutveckling*, som främst behandlar strategisk / säkerhetspolitisk och militär utveckling. Slutsatser dras bland annat om internationaliseringen och marknadsekonomins utbredning, USA:s dominerande roll som enda supermakt, Europas utveckling med fokus på EU, Rysslands balansgång mellan stormaktsambitioner och västberoende samt medias och informationsoperationers ökande betydelse.
- *Teknikutveckling*, där främst områdena informationsteknik, bioteknik och materialteknik samt även mer traditionellt militära teknikområden behandlas.
- *Samhällsutveckling*, där främst det mer gränslösa informationssamhället med dess sårbarheter behandlas liksom människans möjligheter och svårigheter i detta samhälle.
- *Framtida ”slagfält”*, där det inledningsvis konstateras att framtida insatsmiljöer inte låter sig beskrivas utifrån en enkel modell. Detta påverkas bland annat av att ett större spektrum av aktörer (aktörstyper) med säkerhetspolitisk påverkan bedöms förekomma liksom större spektrum av användbara medel i konflikter. Här pekas särskilt på informationsteknologins möjligheter som medel för samtliga aktörstyper, där nätverksbaserade organisationer erhåller stora fördelar samtidigt som nya svagheter uppstår. Kraven på militära stridskrafter kommer att öka, inte minst genom den bredare konfliktskala som måste behärskas. En struktur har valts där bedömda karaktäristika för väpnad strid i höga konflikt- och tekniknivåer, internationell konflikthantering, asymmetrier och alternativa hot samt människan i framtida insatsmiljöer behandlas. Det understryks att dessa områden sannolikt uppträder i olika kombinationer och att förmågan att, i vid mening, kunna bedöma situationer är central för samtliga förekommande aktörer och nivåer.

Idébilder

Idébildsarbetet bedrivs med tjugoförårigt perspektiv. I arbetet analyseras vilken utformning Försvarsmakten bör ha beroende på hur omvärlden (säkerhetspolitik, teknik, samhälle mm) utvecklas. En anledning till att denna analys genomförs är att många beslut kan komma att påverka utvecklingen av Försvarsmakten under mycket lång tid. Till exempel måste den försvarsmateriel som utvecklas och anskaffas de närmaste åren vara användbar även om Försvarsmaktens uppgifter förändras eller om nya insatsmiljöer blir aktuella.

En bedömning av den möjliga omvärldsutvecklingen bör härvid beakta att ett mera omfattande väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas i ett längre perspektiv. Förutsättningarna och medlen för ett sådant angrepp kan dock antas se avsevärt annorlunda ut än de som gällt under tidigare planering, exempelvis för en storskalig invasion.

Rapportens idébildsavsnitt redovisar övergripande hur utgångsvärdena använts för att skapa väsentligt olika, men möjliga, framtida verkansmiljöer för Försvarsmakten samt preliminära försvarsmaktskoncept (idébilder), som utformats mot respektive

verkansmiljö. Mängden möjliga kombinationer av utgångsvärdenas tänkbara utveckling är nära nog oändligt. Detta kräver en avgränsning, som beaktar behovet av spännvidd i verkansmiljöer. Förenklat kan variationerna i verkansmiljöer sägas beröra parametrarna konfliktinnehåll, var konflikten geografisk utspelas samt Sveriges förhållande till omvärlden i beskriven konflikt. Fem olika kombinationer redovisas i denna rapport. Sammantaget belyser dessa konfliktskalan från kvalificerad väpnad strid i stor omfattning till valda delar av den breddade hot- och riskbilden, konfliktområdet från att endast beröra Sverige med närområdet till att omfatta globala insatser samt konflikthanteringen från att Sverige ensamt har att hantera konflikten till olika former av internationellt samarbete. Mot bakgrund av att endast övergripande underlag för olika delkoncept för försvarsmaktsutformning i tjugooårspektivet föreligger har endast begränsad spelverksamhet och värdering kunnat genomföras. En preliminär syntes har genomförts. Den pekar entydigt på fördelarna med en nätverksbaserad uppbyggnad av Försvarsmakten där information mellan informations-, lednings- och verkanssystem kan utbytas i nära realtid. Den pekar också på att logistikfunktionen bör utvecklas i riktning mot att i väsentligt ökad grad bygga på civil infrastruktur och logistiksystem. Avseende viktigare materielsystem kan inte definitiva slutsatser dras. Generellt pekar spelresultaten på behovet av allsidig grundläggande försvarsförmåga samt att överenskommelser inom ramen för internationell krishantering medför att behovet av enskilda materielsystem kan variera avsevärt. För att kunna utarbeta olika framtidsinriktade försvarsmaktskoncept som är rimligt kompletta och kostnadsberäknade krävs att kvalificerat underlag tas fram. Detta arbete bör ges hög prioritet i närtid.

Vision

Med slutsatser från utgångsvärden och med idébilsarbetet som grund har en försvarsmaktsvision utformats. Den ger uttryck för ÖB syn på vissa grundläggande områden för Försvarsmakten. Framst gäller detta Försvarsmaktens roll som säkerhetspolitiskt instrument, förtroendet hos allmänheten, vikten av att dra nytta av teknikutvecklingen, individen och kompetensförsörjningssystemet samt samarbetet med samhället i stort och med övrigt totalförsvaret.

Målbild

Målbilden är en konkret beskrivning av hur försvarsmakten bör se ut om tio år. Målbilden är ett helhetskoncept som innehåller bland annat organisation, förbandsstruktur och personalförsörjning. Vid utformningen av målbilden tas hänsyn till regeringens vilja, Försvarsmaktens nuvarande utformning (inkl. gjorda beställningar) samt analysen av hur Försvarsmakten bör vara utformad i långt in i framtiden (idébilsarbetet). Målbilden skall vara ekonomiskt genomräknad och direkt kunna inarbetas i försvarsmaktsplanen.

Målbilden som presenteras i föreliggande rapport har sin utgångspunkt i "målbild 2010", dvs den försvarsmaktsutformning som redovisades i Försvarsmaktens förslag 1999-05-19. En översyn av denna har under året skett mot bakgrund av den ökade ambitionen avseende internationella insatser. Viktigare inslag i målbild 2010 är övergången från invasionsförsvaret till insatsförsvaret, betoningen på kvalitet före kvantitet, interoperabilitet och ett personalförsörjningssystem som anpassats till ambitionerna i internationella insatser. Det bör noteras att målbilden inte beaktar de påverkande beslut som fattats efter 1999-05-19. Bland dessa kan nämnas ökade personalkostnader, större insats- och grundorganisation samt vissa betydande

materielobjekt som tillkommit. Redovisad målbild tar inte sin utgångspunkt i rapportens idébilder. De utgör istället en inledning av arbetet med att ta fram en ny målbild inför försvarsbeslut 2004.

Avseende *personalförsörjningssystemet* pekar ett antal faktorer på att en utveckling av värnpliktssystemet är nödvändig. Bland dessa kan nämnas möjligheterna att utnyttja nya avancerade materielsystems fulla potential samt de ökade kraven på internationella insatser, där särskilt den stora variationen i möjliga insatsmiljöer, kraven på uppträdande i höga konfliktnivåer och höga beredskapskrav bör lyftas fram. Sammantaget pekar detta på behov av ett system som levererar en större andel "lämpliga och villiga" som är utbildade för att med kort varsel delta i internationella operationer i höga konfliktnivåer. Även för anställd personal är en reformering nödvändig. Det måste vara en självklarhet (och ett obligatorium) för anställd personal att bidra till lösandet av samtliga försvarsmaktsuppgifter. Av ovanstående följer att de villkor som Försvarsmakten erbjuder fortlöpande måste överses i syfte att säkerställa att de är så attraktiva att gällande ambitioner kan innehållas.

Avseende *anpassning* bör de åtgärder som vidtas i princip uteslutande vara framåtriktade. Med detta avses att Försvarsmakten skall vara under kontinuerlig anpassning genom successiva beslut men även ha en förmåga att genomföra en tillväxt. Anpassningsåtgärderna syftar till en förändrad förmågeprofil för Försvarsmakten angiven tid efter beslut. I dagens föränderliga värld, inte minst på det tekniska området, synes det i de flesta fall vara direkt olämpligt att behålla materiel som redan vid förrådsställandet har begränsad modernitet. Ett sådant förfarande urholkar förutsättningarna för modernisering och utveckling, inte minst genom de resurser det binder. Anpassningsbegreppet bör med naturlighet innefatta sådana faktorer som förutsättningar för personalförsörjning och konsekvenser av olika former av internationellt samarbete, inte minst för att säkerställa interoperabilitet med möjliga samarbetspartners. Förutsättningar för en successiv anpassning är en framåtblickande planeringsprocess och en flexibel organisation med hög förändringsvilja och förändringspotential. Anpassningsbegreppet bör alltså ges den betydelse som begreppet utveckling har idag.

Avslutning

Försvarsmakten är i en dynamisk omvandling mot ett insatsförsvar med god förmåga att lösa förelagda uppgifter. Tempot i förändringsprocessen bör hållas uppe, bland annat genom att möjligheterna att tydligare tillämpa "den nya krigföringen" analyseras och utvecklas. Nästa tillfälle att ta ett nytt större utvecklingssteg är i anslutning till försvarsbeslut 2004. Underlagsframtagande och rekommendationer inför detta beslut bör därför ges högsta prioritet de närmaste åren.

DEL A, UTGÅNGSVÄRDEN

1 Inledning

1.1 Allmänt om perspektivplanering

Syftet med perspektivplaneringen (PerP) är att tjäna som grund för en långsiktig inriktning av Försvarsmakten samt att vara ett underlag för politiska beslut.

PerP bedrivs som en kontinuerlig process med en årlig avrapportering. Tillvägagångssättet har valts för att ständigt kunna tillhandahålla relevanta beslutsunderlag för statsmakterna och ÖB, bland annat inför försvarsbeslut och kontrollstationer. Ett annat syfte är att ÖB skall ha en aktuell och levande vision och målbild för Försvarsmaktens utveckling. PerP-processen skall även bidra till Försvarsmaktens förmåga att svara upp emot andra politiska krav på Försvarsmakten än de som idag finns på den politiska agendan. Den skall därför ha en bredd som underlättar framtagning av underlag för statsmakternas framtida beslut. Perspektivplaneprocessen utgör därmed ett viktigt planeringsinstrument för att kunna möta statsmakternas krav avseende långsiktig anpassningsförmåga.

PerP inhämtar underlag inom områden som har betydelse för långsiktig Försvarsmaktsutformning. Underlag infordras från en stor mängd stödjande enheter såväl inom som utanför Försvarsmakten varvid material används från såväl nationella som internationella källor. Erhållet underlag analyseras, värderas och används i den metodiska framtagningen av det helhetsperspektiv som rapporten utgörs av.

Konkreta resultat av PerP och därmed centrala delar i den årliga rapporteringen är:

- *Idébilder* i 20-årsperspektivet vilka, med utgångspunkt i möjliga kombinationer av olika utvecklingstrender, innefattar förutsättningar, beskrivningar av verkansmiljöer, strategiska och operativa koncept samt krav på operativa förmågor, funktioner och förbandstyper. Ett så långsiktigt perspektiv är nödvändigt dels för att medge att arbetet kan frigöras från flertalet av dagens bindningar och beslut, dels för att införandet av nya kvalificerade materielsystem ofta ianspråktar denna tidsrymd.
- En *Försvarsmaktsvision* vars utgångspunkt utgörs av idébilderna. Visionen är en syntes av de mest relevanta inslagen i idébilderna, men innehåller även inflytelser från dagens politiska inriktning och gällande försvarsmaktsstruktur. Den anger eftersträvad riktning för Försvarsmaktens utveckling inom viktigare områden snarare än dess mål.
- *Målbilden* i 10-årsperspektivet utgör det konkreta utvecklingsmålet för Försvarsmaktens utveckling. Målbilden innefattar planeringsförutsättningar, strategiskt och operativt koncept samt riktlinjer för områdena förmågor, organisation, förband, materiel, personalförsörjning. Målbilden skall bland annat innehålla en kostnadsberäknad struktur och utgöra utgångspunkt för framtagandet av Försvarsmaktsplanen (FMP).

PerP-arbetets tyngdpunkt varierar och behovsprövas årligen. Utarbetandet av idébilder och målbild bygger i hög grad på ett aktivt deltagande från enheter inom Försvarsmakten med sakansvar för olika områden samt att andra expertkunskaper kan avropas från stödjande enheter utanför Försvarsmakten.

Resultatet av perspektivplaneringen sammanfattas i en årsrapport som överlämnas till statsmakterna den 1 mars årligen. Årsrapporten utgör underlag för att övergripande inrikta Försvarsmaktens olika planeringsprocesser samt dess studie- och utvecklingsarbete. Kopplingen mellan perspektivplane- och budgetprocesserna sker med ett års förskjutning. Detta innebär att det resultat av perspektivplaneringen som föreligger den 1 mars, vilket tidsmässigt sammanfaller med inlämning av budgetunderlaget (BU), omedelbart därefter utgör styrande utgångsvärden för nästkommande års försvarsmaktsplane- och budgetarbete.

1.2 Metod

Perspektivplaneprocessen bedrivs enligt nedan beskriven metod. Även om processen kan indelas i ett stort antal delsteg väljs här att beskriva den genom att de två övergripande metodstegen utvecklas.

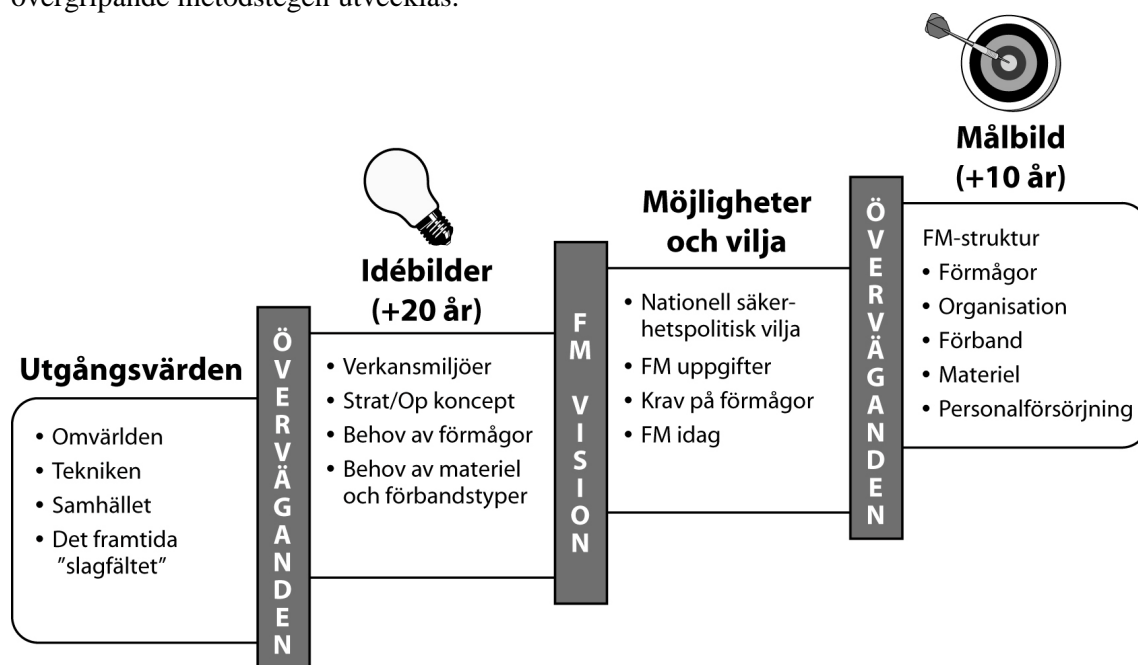
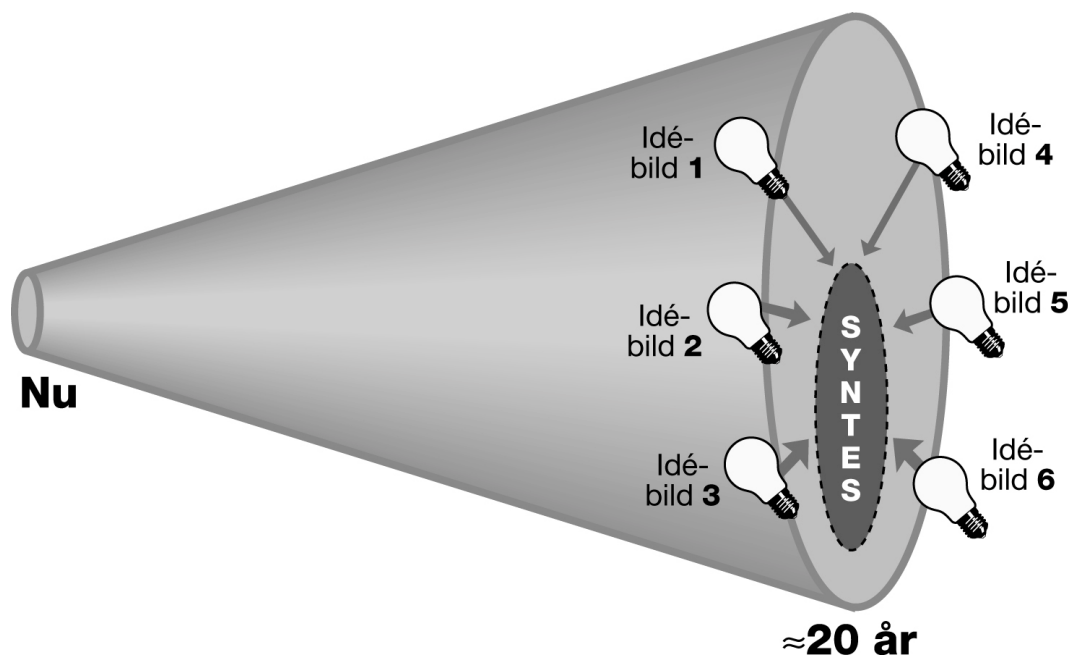

Bild 1: PerP-processen

Det första övergripande metodsteget är att, med utgångspunkt i en analys av olika utgångsvärden, utforma idébilder. Dessa syftar till att "spänna upp utfallsrummet" för Försvarsmaktens utveckling i ett tjugoårsperspektiv. Analys av utgångsvärden genomförs genom att utvecklingstrender inom de för Försvarsmakten mest relevanta områdena identifieras och analyseras. Underlag och prognoser i tjugoårsperspektivet föreligger emellertid endast inom ett fåtal områden. Detta kräver att vissa prognoser utvecklas till hypoteser i det valda tjugoåriga perspektivet. Logiska kombinationer av möjliga utfall av dessa olika områden utformas därefter. Sammantaget beskrivs härmed på ett övergripande sätt tänkbara verkansmiljöer för Försvarsmakten i ett långsiktigt perspektiv. Inom ramen för de verkansmiljöer som väljs ut för vidare behandling analyseras vilka konflikter som är mest relevanta varefter olika strategiska och operativa koncept övervägs. Utgående från valda koncept identifieras

behov av förmågor, vilka ger underlag för överväganden om lämpliga funktioner, system och förbandstyper. Med ett iterativt förfarande eftersträvas en optimering och konkretisering av den försvarsmakt som, med beaktande av bland annat kostnadsbedömningar, bäst motsvarar ställda krav. Därefter utformas försvarsmaktsvisionen som tar sin utgångspunkt i en syntes av de mest relevanta inslagen i behandlade idébilder, dagens politiska inriktning och gällande försvarsmaktsstruktur. Den anger eftersträvd riktning för Försvarsmaktens utveckling inom viktigare områden snarare än dess mål.

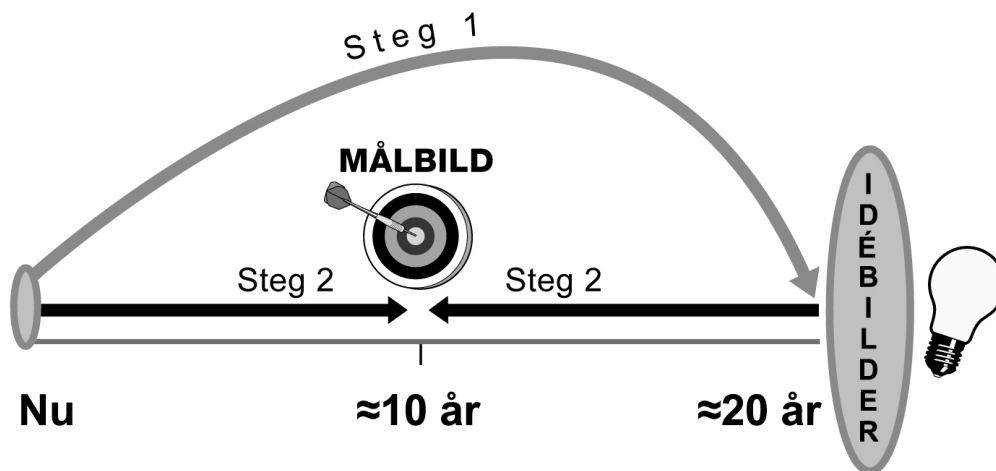

Bild 2: Idébildsprocessen – Varje idébild motsvarar en verkansmiljö och därtill anpassad försvarsmaktsstruktur. Beroende bland annat på hur troliga de olika verkansmiljöerna är, får de olika stort inflytande på syntesresultatet.

Motiv för att behandla idébildsperspektivet mer fritt från många av dagens bindningar och beslut är att Försvarsmakten måste ha beredskap för *möjliga* framtida förändringar som inte innefattas av nuvarande riktlinjer från statsmakterna. Till exempel måste ju den försvarsmateriel som utvecklas och anskaffas de kommande åren vara användbar även om försvarsmakten får andra uppgifter i framtiden. Syftet är därför inte att förorda en specifik lösning utan att undersöka vilka krav olika framtida situationer ställer på Försvarsmakten. Vid utarbetandet av målbilden i tioårsperspektivet, dvs. den bortre gränsen för den försvarsmaktsinterna detaljerade planeringen, utgör statsmakternas planeringsanvisningar direkt styrande underlag.

Det andra övergripande metodsteget är att med försvarsmaktsvisionen, den nationella säkerhetspolitiska viljan och de övriga planeringsanvisningar som statsmakterna anger som grund, utforma en målbild som, i tioårsperspektivet, detaljerat anger den lämpligaste utvecklingsvägen avseende Försvarsmaktens struktur innehållande förmågor, organisation, förband, materiel och personalförsörjning. Även detta metodsteg innebär ett iterativt förfarande för att balansera försvarsmaktsvisionen dels med statsmakternas anvisningar, dels med Försvarsmaktens aktuella

förändringspotential. Målbilden som läggs till grund för Försvarens utveckling i tioårsperspektivet påverkar direkt övriga försvarsmaktsprocesser, bland annat försvarsmaktsplane- och budgetprocesserna. En tidig och tydlig implementering av målbilden i dessa processer är en del av den långsiktiga anpassningsprocessen och underlättar en utveckling i enlighet med statsmakternas anvisningar.

Bild 3: Processen att nå en målbild – I steg 1 leder idébilsarbetet fram till slutsatser om hur Försvarens bör vara utformad om 20 år. I steg 2 kombineras denna kunskap med Försvarens nuvarande utseende och politiska styrningar till en kostnadsberäknad struktur (målbild).

Perspektivplanearbetet bedrivs så att en hög grad av spårbarhet erhålls från de försvarsmaktsuppgifter och operativa förmågor som anvisas av statsmakterna till innehållet i föreslagen / beslutad försvarsmaktsutformning. Den eftersträlvade spårbarheten åstadkoms bland annat genom att:

- identifiera och analysera de ramvillkor och övriga styrande anvisningar som utgör förutsättningar för arbetet,
- tydligt utveckla verkansmiljöer och konfliktbeskrivningar och dela upp de senare i avgränsade och arbetsmässigt hanterbara händelser,
- definiera vilka operativa förmågor och därtill kopplade delförmågor som erfordras i olika konfliktfall / händelser,
- analysera möjliga strategiska och operativa koncept innefattande olika ambitioner och tillvägagångssätt vid hanterandet av respektive konflikt,
- analysera vilka av såväl nuvarande som möjliga framtida förband och materielsystem som bidrar till vilka förmågor,
- utforma och värdera alternativa personalförsörjningskoncept
- utforma och värdera alternativa utformningar av grundorganisationen
- med en iterativ process där ovanstående punktsatser utgör hörnstenar eftersträva att optimera en framtida försvarsmakt.

Det förtjänar att påpekas att alla delar av ovan beskrivna metod inte kan genomföras varje år. Det arbete som under året genomförts i idébildsperspektivet har till exempel inte hunnit få genomslag i den beskrivna målbilden. Den senare har sin utgångspunkt i Försvarens förslag från 99-05-19. Ett antal beslut som påverkar

förutsättningarna att nå målbilden har sedan dess fattats. Konsekvenserna av dessa beslut har inte analyserats.

1.3 Viktigare slutsatser från tidigare PerP-arbete

Den breddade hot- och riskbilden medför att det blir allt svårare att dra gränser mellan militära och icke-militära hot samt mellan olika försvarsmaktsuppgifter, vilket ger en förändrad och vidare syn på begreppet väpnat angrepp. Väpnade angrepp kan i framtiden innefatta många olika angreppsformer.

Den stora spännvidden av konflikter och Sveriges internationella engagemang kräver en Försvarsmakt som aktivt kan utnyttjas som ett säkerhetspolitiskt instrument. Detta ställer krav på att Försvarsmakten flexibelt kan genomföra insatser med kort varsel, såväl nationellt som vid internationell konflikthantering.

Samhällets ökande internationalisering i kombination med allt fler möjliga icke-statliga säkerhetshotande aktörer kräver nytänkande såväl avseende internationellt samarbete som nationell ansvarsfördelning. Kraven på att kunna genomföra konfliktdämpande och stabiliserande insatser i olika samverkansformer med därav följande krav på interoperabilitet, inom områdena internationell konflikthantering, nationell försvarsgrenssamverkan samt civil-militärt och tvärsektorielt samarbete.

Det kan antas bli alltmer sällsynt med konflikter som enbart drabbar Sverige i framtiden. Det ökade internationella engagemanget bygger till del på att det är ömsesidigt, varför olika former av stöd bör kunna påräknas även vid konflikter i vår del av världen. Det är alltså viktigt med grundläggande militär förmåga (tröskeffekt).

De höga kostnaderna för framtagning av många kvalificerade materielsystem i kombination med en strävan efter allsidighet synes på sikt framtvinga en analys av kritiska nivåer för olika system och funktioner. En konsekvens kan då bli att vissa system/funktioner tvingas att utgå.

1.4 Årsprojekt 2000/2001

Det gångna året har inom Försvarsmakten till stor del karaktäriserats av ansträngningarna att omsätta Försvarsmaktens underlag från 1999-05-19 och därpå följande riksdagsbeslut (2000-03-30, 1999/2000:168) till konkreta åtgärder i närtid.

Perspektivplaneringen har därför fokuserat till områden som är av stor principiell betydelse som underlag för kommande års arbete med framtagande av beslutsunderlag för en, utifrån svenska utgångspunkter, avvägd tillämpning av ”den nya krigföringen”. 2000/2001 utgör därför startåret för den process som skall leda till att en ny målbild för Försvarsmaktens utveckling i tioårsperspektivet föreligger inför försvarsbeslut 2004.

De områden som främst utvecklats under årsprojekt 2000/2001 är:

- Metod för framtagande av verkansmiljöer och idébilder.
- Utformning av fler och mer utrerade verkansmiljöer i det stora utfallsrum som följer av det 20-åriga idébildsperspektivet.
- Analys av vad framtida insatsmiljöer karaktäriseras av.

- Försvarsmaktsvisionen
- Angelägna områden att utveckla inom ramen för målbilden vid en ambitionsökning avseende internationella insatser.

2 Omvärldsutveckling

Demokrati, globalisering och marknadsekonomi utgör fundamentet för utvecklingen mot en allt mer fredlig och integrerad omvärld. Hur de stora globala aktörerna interagerar, och hur de balanserar olika säkerhetspolitiska instrumenten nationellt och multinationellt, kommer även i framtiden att vara dimensionerande. USA kommer även fortsättningsvis att vara den enda globala supermakten. En alltmer viktigare säkerhetspolitisk aktör på den internationella arenan är EU. Ambitionsökningen inom EU:s konflikthanteringsförmåga kommer påtagligt att inverka på medlemsländerna. Allt fler europeiska stater övergår från territorialförsvar mot ett deltagande i internationell krishantering. Utvecklingen i Ryssland är svårbestämd, men det ekonomiska handlingsutrymmet är mycket begränsat. Informationsoperationer kommer att få en allt viktigare roll.

2.1 Inledning

I den rådande säkerhetspolitiska situationen kan inte försvarets långsiktiga utformning baseras på konkreta militära hotbilder och angreppsscenarioer. Planeringen måste utgå från en analys av en allmän utveckling i ett bredare perspektiv. Att analysera olika trender i omvärlden är därför av fundamental betydelse för perspektivplaneringen och utgör en viktig grund för utarbetande av såväl idébilder och vision som målbild. Denna analys syftar till att klargöra hur säkerhetspolitiska förändringar kan komma att utvecklas och hur det kan påverka Sverige och Försvarsmakten. Tidsperspektivet i analysen av omvärldsutvecklingen sträcker sig ungefär tio år framåt i tiden.

Begreppet omvärldsutveckling inrymmer en mängd områden och faktorer som har olika innebörd för olika aktörer och organisationer. Traditionellt har utvecklingen i omvärlden för Försvarsmakten varit liktydig med säkerhetspolitiska och militärstrategiska förändringar och militärtekniska trender och utvecklingar. Försvarsmaktens omvärldsanalys måste dock fortsättningsvis även omfatta bedömningar av så kallade mjukare faktorer som till exempel framtida samhälls- och befolkningsutveckling, miljömässiga förändringar samt utvecklingen avseende nya aktörer (såväl statliga som icke-statliga). Totalt sett ökar antalet faktorer som påverkar nationens säkerhetspolitiska handlingsfrihet, och därmed kraven på Försvarsmaktens utveckling.

Ytterligare underlag framgår av:

- Försvarsmaktens strategiska omvärldsbedömande¹.
- Säkerhetspolitisk och strategisk utveckling i ett 10-årigt perspektiv².
- Säkerhetspolitisk och militärstrategisk utveckling i ett 20-årigt perspektiv³
- Internationell krishantering efter Kosovo och Tjetjenien⁴

¹ FRÅMST 2, 2000-04-28, 01 600:64733

² FRÅMST 3:1, 2000-06-19, 10 450:68979

³ FRÅMST 3:2, 1999-06-22, 10 450:67369

- Forskning om RMA⁵
- SAIC rapport ”Dynamic Engagement”

2.2 Globala säkerhetspolitiska och strategiska trender

2.2.1 *Allmänt*

Den internationella politikens agenda har under senare år haft globaliseringen som en viktig punkt. Den politiska utvecklingen under 1990-talet har skapat utrymme för en fortsatt ekonomisk globalisering. En konsekvens är att allt fler företag inte längre har ett nationellt ägande. Istället går ägarstrukturerna över nationsgränserna och sprids mellan olika kontinenter. Denna utveckling omfattar inte bara företag som alltid agerat på den privata marknaden. Utförsäljningen till privat ägande, av vad som i många länder traditionellt varit statligt ägda bolag, som till exempel telekomföretag och försvarsindustrier, är nu en allmän tendens i Europa. Marknadsekonomiska värderingar har därmed fått en allmän spridning över hela världen. Det är endast ett fåtal stater som finns kvar med en renodlad planekonomi. Samtidigt som denna utveckling skapat välstånd i många stater, finns det en tendens till att de ekonomiska klyftorna ökar mellan de framgångsrika staterna och de länder eller regioner som av olika skäl inte har en lika positiv ekonomisk utveckling. Globaliseringen kan också skapa spänningar inom stater genom ökande klyftor mellan grupper som gynnas av utvecklingen och grupper som står utanför.

I stor utsträckning har västvärldens olika värderingar kommit att bli tongivande världen över, mycket på grund av den starka ekonomiska ställning som dessa stater har.⁶

Allt fler stater, inte minst i Europa, använder också ett styrelseskick som bygger på demokratiska grundvärden. Detta har framkallat en ökad öppenhet och möjligheter för olika stater och organisationer, att få inblick i varandras politiska mål, vilket ökat förutsättningarna för ett mer förtroendefullt samarbete. De demokratiska principerna tillämpas dock på mycket olika sätt i skilda länderna. Avarter finns där korruption och maktmissbruk existerar bakom en demokratisk fasad. I vissa länder är demokratin därför inte slutgiltigt förankrad.

2.2.2 *Asien*

Världens säkerhetspolitiska situation kommer alltmer att påverkas av förhållandena i Asien. En stark ekonomisk utveckling i denna världsdel där en betydande mängd av jordens befolkning lever, kommer att ha en stor betydelse för den globala säkerheten.⁷ Utvecklingen i Asien kan leda till att den ekonomiska tyngdpunkten förskjuts mot Ostasien vilket kan innebära ett ökat inflytande, inte minst regionalt, för vissa starka aktörer. Samtidigt innebär också en ekonomisk tillväxt i främst Kina och Indien att tillgångarna sannolikt kommer att fördelas ojämnt mellan olika

---

⁴ MUST extra orientering 6/00, 2000-03-24, 10 433:62601

⁵ FOA Årsrapport 2000, FoRMA/PE, FOI-R--0015--SE

⁶ Med västvärlden avses vanligtvis Nordamerika och Västeuropa, men i vissa sammanhang inbegrips även Australien, Nya Zeeland och Japan.

⁷ Enligt statistik från FN (UN Population Division, *World Population Prospects, 1950-2050, 1996 edition*) kommer Asien 2025 att ha en befolkning på drygt 4,5 miljarder, medan motsvarande summa för resten av världen kommer att vara cirka 3,2 miljarder. Nordamerika och Europa kommer tillsammans att ha en befolkning som uppgår till cirka 1 miljard.

befolkningsgrupper och regioner, vilket kan skapa konflikter i dessa stater. Detta kan i sin tur påverka miljön, fattigdomen i världen men även synen på mänskliga rättigheter i ett globalt perspektiv.

De asiatiska länderna är i hög grad beroende av olja från Mellersta Östern. Idag importeras cirka 60% av dess behov från området. I framtiden kan beroendet komma att bli ännu större. Detta beroende kan vara en grund för konkurrens med andra delar av världen som också utnyttjar denna energiresurs, med konfliktrisker som följd.

Jämsides med en i många avseenden positiv utveckling präglas Asien också av svåra olösta kriser. En upptrappning av konflikten i Kashmir eller mellan Kina och Taiwan kan få allvarliga konsekvenser. Samtidigt som vissa asiatiska stater har en potentiell förmåga att utvecklas positivt, finns det också andra stater som riskerar att fortsätta vara instabila. Nationella splittringar i bland annat Indonesien, är ett exempel på de politiska eller nationalistiska spänningar som präglar flera av staterna i Asien och som kan skapa problem i omvärlden.

Det finns också ett tydligt maktbalanstänkande bland regionens främsta aktörer och en risk för kapprustning i händelse av att maktbalansen rubbas kan inte uteslutas. Bristen på säkerhetspolitiska samarbetsorgan och en gemensam rustningskontroll av den typ som vuxit fram i det euro-atlantiska området, bidrar till att risken ökar för sådan utveckling. Kinas negativa inställning till multilaterala lösningar talar inte heller för att sådana samarbetsformer kommer att växa fram i Asien i närtid.

Kinas permanenta medlemskap i FN:s säkerhetsråd tillsammans med den framväxande kommersiella styrkan, ger Kina stort inflytande i regionen. Den strategiska inriktningen har också mer förts över från inrikesfrågor till ett regionalt perspektiv. Försvarsmakten är inne i en moderniseringsfas men satsningarna bedöms inte inom den närmaste 10-års perioden på ett avgörande sätt förändra landets förmåga som regional aktör. Kina har också territoriella konflikter med en rad av sina grannländer. Samtidigt har Kina såväl miljöproblem som social instabilitet. Den ekonomiska utvecklingen i Kina kan också tvinga fram systemförändringar som kan få långtgående sociala återverkningar.

Indien har liksom Kina en stor ekonomisk tillväxtpotential. Det som kan ge Indien en fördel är att den ekonomiska liberaliseringen har nått längre, samtidigt som det politiska systemet bygger på demokratiska värderingar. Indien har utvecklat sina relationer med både västvärlden, Kina och Ryssland. Ett syfte är att få stöd för aspirationerna att få ett permanent medlemskap i säkerhetsrådet i FN. Indien och Ryssland har dessutom ett gemensamt intresse att bekämpa terrorism och islamsk extremism i Centralasien. Det finns en tradition i Indien att delta i FN-insatser. Indiens ambitioner att bli betraktad som en stormakt talar för att denna inriktning kommer att bestå. Konflikten med Pakistan och inre nationella oroligheter kommer dock att binda stora delar av de indiska militära styrkorna under överskådlig tid framöver.

Japans övergripande inriktning har under lång tid varit fokuserad på ekonomisk tillväxt medan säkerhetspolitiska initiativ har hållits tillbaka med hänsyn till det historiska arvet. Gradvis har det i omvärlden växt fram krav på ett mer aktivt deltagande i internationell krishantering och då inte bara med ett ekonomiskt stöd utan även med stridskrafter. Successivt har också Japans bidrag till denna typ av verksamhet ökat. Japan har också börjat lägga kraft på att öka sin nationella

krishanteringsförmåga. Den japanska säkerheten är beroende av utvecklingen i Kina, men även av Nordkoreas innehav av ballistiska missiler. Japans säkerhetspolitiska band till USA bedöms bestå under de kommande tio åren.

2.2.3 Afrika

Afrika kan delas upp i två övergripande områden. Dels Nordafrika, dels Afrika söder om Sahara. Den sistnämnda delen präglas av en lång rad av faktorer som försvårar en positiv utveckling. Politisk instabilitet och korrupktion har skapat stater med inre oroligheter och krig, vilket i många fall omöjliggjort en för befolkningen gynnsam ekonomisk tillväxt. Idag pågår hälften av alla konflikter i världen i Afrika och cirka 60% av alla krigsrelaterade dödsfall kan hänföras till denna världsdel. Spridningen av aids hotar också att bli en demografisk katastrof där vissa stater i södra och centrala Afrika kan förlora upptill 50% av sin befolkning. Det finns dock tendenser till ett ökat mellanstatligt samarbete inom i huvudsak afrikanska organisationer som OAU, SADC, ECOWAS och IGAD,⁸ samtidigt som det görs internationella ansträngningar att komma tillrätta med illegal handel med diamanter och spridning av vapen.

Utvecklingen i Nordafrika är en fråga som i hög grad berör EU-medlemmarna vid Medelhavet. Oroligheterna och fattigdomen i många länder kombinerat med en stor befolkningstillväxt, skapar en ständig ström av flyktingar. Tendenser till islamsk extremism i Algeriet kan påverka den inrikespolitiska situationen i de länder som har många invandrare från denna region. Frankrike, Spanien och Italien kommer därför även fortsättningsvis ha mycket av sina säkerhetspolitiska fokus på detta område.

2.2.4 Mellersta Östern

Mellersta Östern har med de stora oljetillgångarna en stor betydelse i västvärlden. Majoriteten av staterna i regionen styrs dock av auktoritära regimer. Beroendet av oljan gör att västvärlden och främst USA är inriktade på att bibehålla största möjliga stabilitet i området. Detta innebär en acceptans av odemokratiskt styrelsesätt. På samma sätt som i flera asiatiska länder kommer sannolikt de ekonomiska klyftorna fortsätta att växa vilket kan ge upphov till sociala oroligheter. Konflikten mellan Israel och Palestina påverkar hela regionen och innehåller så många olika faktorer, både ekonomiska och känslomässiga att en prognos för framtiden blir vanskligare än normalt.

2.3 Säkerhetspolitisk och strategisk utveckling i USA

Under hela efterkrigstiden har USA haft en stor inverkan på Europa men även på andra delar av världen. Beroendet av USA har i Europa ibland upplevts som besvärande samtidigt som man från amerikansk sida också fört fram uppfattningen att de europeiska staterna borde lämna ett större bidrag till sin egen säkerhet. USA:s militära förmåga är dock fortfarande avsevärt mycket större än den EU-medlemmarna gemensamt förfogar över. Idag är USA den enda staten som kan hävda globala intressen på i princip alla nivåer och detta förhållande ger USA en

---

⁸ OAU, Organisation of African Unity, panafrikansk samarbetsorganisation för politiskt, ekonomiskt mm samarbete.

SADC, Southern African Development Community, samarbetsorganisation för politiskt och ekonomiskt samarbete i södra Afrika. Sydafrika är den ledande nationen.

ECOWAS, Economic Community of West African States, ekonomiskt och politiskt för västra Afrika. Nigeria är den ledande nationen. Organisationens organ för militär konflikthantering förkortas ECOMOG.

IGAD, Inter-Governmental Authority on Development, ekonomiskt och politiskt samarbete för östra Afrika och Afrikas horn.

särskild roll på den säkerhetspolitiska arenan. USA kommer att ha en central roll i den totala militärteknologiska utvecklingen inte minst som skapare av nya idéer som kommer att vara dominerande ur strategisk och teknologisk synvinkel.

Det amerikanska inflytandet baserar sig främst på en ekonomi som haft en mycket lång oavbruten tillväxt samt på den högteknologiska förmågan som landet förfogar över. Tillsammans har detta bidragit till en situation där den amerikanska ekonomin har stor betydelse för resten av världen. Detta ger USA en mycket stark position i handelspolitiska förhandlingar eller andra typer av samarbete. Den ekonomiska tillväxten i Asien innebär förmodligen att USA kommer att försöka öka sitt inflytande i denna region. Även om USA i framtiden skulle skifta sitt fokus från Europa mot Asien finns det starka ekonomiska och kulturella bindningar mellan USA och Europa som sannolikt innebär att den amerikanska närvaron kommer att bestå även i framtiden.

USA:s nationella intressen definierades av Clintonadministrationen bland annat i "A National Security Strategy for a new Century". I detta dokument delas de nationella intressena upp i tre olika kategorier. Den första kategorin omfattar *vitala* intressen, vilka anses vara av övergripande betydelse för nationens överlevnad, säkerhet och fortsatta utveckling. För att skydda dessa intressen får alla till buds stående medel användas, inklusive bruket av militära medel. Den andra kategorin omfattar *viktiga* nationella intressen. Dessa intressen påverkar inte landets överlevnad men de inverkar på välfärden och utvecklingen i omvärlden. Den tredje kategorin omfattar *humanitära och andra intressen* baserade på amerikanska värderingar.

Mot bakgrund av dessa kategorier har USA:s strategi baserats på ett fortsatt engagemang och ett amerikanskt internationellt ledarskap. Strategin har tre uttalade mål; att öka den amerikanska säkerheten, att stärka det ekonomiska välståndet och att verka för demokratisering och mänskliga rättigheter runt om i världen.

Den nationella säkerhetsstrategin brukar skifta mellan olika presidenter. Det finns dock inte anledning att tro på en stor närtida förändring av de viktigaste inslagen i den ovan beskrivna deklARATIONEN. USA:s förmåga att på olika sätt kunna ingripa kvarstår i vilket fall som helst. Inte minst genom den starka militära kapaciteten. Den amerikanska försvarsmakten har ett stort försteg inom alla viktiga områden såsom till exempel strategisk underrättelsetjänst, strategisk flygtransportkapacitet och förmåga till långräckviddig precisionsbekämpning. Den framtidsutveckling som har påbörjats i det amerikanska försvaret och som beskrivs i "Joint Vision 2020" visar på en tydlig vilja att behålla och utveckla de här förmågorna. Allt talar för att USA under överskådlig framtid kommer att behålla sin militära styrka och att försprånget till omvärlden inte kommer att minska, snarast att öka. Det finns dock oberoende bedömare som är skeptiska till att USA skall kunna nå de mål som beskrivs i "Joint Vision 2020".

Vad som kan komma att ändras över tiden är USA:s intresse, eller vilja, att delta i olika operationer utanför den amerikanska kontinenten. Det finns till exempel förespråkare för en doktrin där den amerikanska försvarsmakten enbart används till att utkämpa större krigsliknande operationer av samma typ som "Gulfkriget", medan krishantering på olika nivåer får skötas av andra, exempelvis EU. Ett motiv som används för denna inställning är att ett deltagande i fredsbevarande operationer på sikt hotar att minska förmågan att genomföra större operationer.

En växande hotbild för USA är spridningen av massförstörelsevapen, terrorism, organiserad brottslighet och andra typer av insatser som inte i första hand riktas mot den militära strukturen. En konsekvens av USA:s militära styrka kan vara att en motståndare istället försöker slå mot svaga punkter i det amerikanska samhället och då även använder massförstörelsevapen eller ballistiska missiler. För att beskriva denna hotbild används i USA begreppet "Asymmetric Warfare". För att skydda sig mot det sistnämnda hotet har USA börjat utveckla ett nationellt missilförsvar (NMD) som skall kunna skydda landet mot begränsade attacker från interkontinentala missiler.

Samtidigt som USA argumenterar för ett samarbete med Europa och EU så finns det motverkande krafter bland annat inom försvarsindustrin. I hög grad utrustar USA sin försvarsmakt med inhemska materiel, bland annat efter krav från protektionistiska krafter i senaten. Inom ramen för en ökad interoperabilitet försöker USA att pressa sina viktigaste allierade att välja amerikansk materiel. Ambitionen att interoperabiliteten skall vägledas av amerikansk teknologi, har potentiellt en mycket stor inverkan på förutsättningarna för den europeiska försvarsindustrin. Teknologikutvecklingen skulle därmed kunna styras av USA så att landet blir vägledande för utvecklingen inom hela den globala försvarsindustrin. Strävan att skydda den inhemska industrin och teknologibasen kan därmed påverka samarbetet mellan USA och Europa. Den amerikanska administrationen visar dock inte en konsekvent front. Den ena handen (utrikes- och säkerhetspolitiken) vill stärka de internationella banden och den säkerhetspolitiska integrationen, och den andra handen (försvarspolitikerna och senaten) tenderar att mer eller mindre protektionistiskt skydda den amerikanska industrin och den försvarsindustriella teknologibasen.

2.4 Säkerhetspolitisk och strategisk utveckling i Europa

2.4.1 Allmänt

I stora drag karakteriseras den säkerhetspolitiska situationen i Europa av flera olika förhållanden. Kärnområdet utgörs av EU-staterna och den utveckling som sker inom ramen för denna organisation. EU:s förmåga att genomföra de förändringar och inre anpassningar som krävs för att möjliggöra en utökning av antalet medlemmar kommer att få stor betydelse för säkerheten i Europa. Omställningarna i Öst- och Sydeuropa mot en ökad demokratisering och socialt välstånd kommer att vara avgörande för att det inte skall uppstå konflikter i denna del av Europa, men är också en förutsättning för ett medlemskap i EU. Ett misslyckande kan leda till såväl socialt missnöje vid uteblivna förbättringar som politiskt missmod om ett medlemskap antingen dröjer eller helt uteblir. Båda situationerna kan skapa grund för missnöjespolitiker med auktoritära drag. Utvecklingen i Ryssland är ett annat område som har en stor betydelse för den europeiska säkerheten. Mot bakgrund av att ett ryskt medlemskap i EU inte finns på dagordningen går det inte att använda detta argument som ett påtryckningsmedel för införande av demokrati och marknadsekonomi, av en västeuropeisk modell, i Ryssland. Till sist kommer relationerna med USA och bevarandet av den transatlantiska länken, vara ett ständigt tema på den politiska agendan inom alla ovan beskrivna områdena.

2.4.2 EU

Utvecklingen inom EU präglas till stor del av att unionen inte är en federal stat utan en sammanslutning av nationalstater. Den överstatliga dimensionen har dock fått en större betydelse i samband med införandet av EMU. Detta kan ses mot bakgrund av att enskilda stater får det svårare att hävda sina intressen i en alltmer globaliserad värld. Den grundläggande uppfattningen om behovet av en europeisk samverkan är i huvudsak densamma mellan de olika medlemsstaterna, däremot skiljer sig synen på vilka medel som skall användas. I många fall brukar man tala om en hård EU-kärna i form av Frankrike och Tyskland, som ofta är pådrivande vad gäller en ökad integration i Europa som i förlängningen skulle kunna leda till ett federalt EU, ett sorts "Europas Förenta Stater". Inom flera medlemsstater finns det dock en opinion mot att EU blir starkare på bekostnad av nationalstaten. I valet mellan att genomdriva förändringar på kort sikt, som kan hota sammanhållningen inom organisationen, har EU valt metoden med en differentierad integration. Utvecklingen inom EU går därför långsamt. Många av de beslut som nu genomförs, har funnits med i idéprocessen under 20-30 år.

En fråga som blivit central under senare år är EU:s krishanteringsförmåga. Toppmötet i Helsingfors 1999 innebar att ytterligare steg togs mot att utveckla krishanteringsförmågan. Till år 2003 skall EU kunna sätta upp en militär styrka på 60 000⁹ soldater som skall kunna klara av alla av de så kallade Petersbergsuppgifterna.¹⁰ Senare beslut har också inneburit att EU skall kunna ställa upp med 5 000 poliser för internationella civila uppdrag. Avsikten är att förbättra EU:s förmåga att agera när USA inte kan eller vill delta. Hela utvecklingen ligger inom ramen för de processer som benämns European Security and Defence Policy (ESDP) och European Security and Defence Identity (ESDI). Det förstnämnda är ett begrepp som vuxit fram inom EU det senaste året och är en del av den "Gemensamma Utrikes- och Säkerhetspolitiken" (GUSP) inom EU. ESDI härstammar från NATO och baseras på samarbetet med USA och bibehållandet av den transatlantiska länken. Två saker betonas i ESDI, nämligen att Europa skall ta ett större ansvar, vilket är av betydelse för USA, men också att Europa skall få ett större inflytande. Den stärkta europeiska krishanteringsförmågan skall därför betraktas som ett komplement inom ramen för det transatlantiska samarbetet. ESDP eller ESDI står inte i motstatsförhållande till varandra utan är snarare två uttryck för samma sak, nämligen en vilja att förstärka den europeiska krishanteringsförmågan. En komplikation för EU att agera självständigt i förhållande till USA, är den bristande europeiska förmågan inom strategisk underrättelsetjänst, transportförmåga och ledningskapacitet.

I samband med att EU:s krishanteringsförmågan byggs upp och ges en ökad politisk dignitet kommer förväntningarna på EU att ingripa i olika konflikter att öka. Detta

---

⁹ Till denna summa tillkommer sjö- och flygstridskrafter. Förbanden skall kunna vara på plats inom 60 dagar på i ett konfliktområde högst 4000 km från Bryssel och insatsen skall ha en uthållighet om minst ett år.

¹⁰ Petersbergsuppgifterna omfattar:

- humanitära insatser och räddningsinsatser
- fredsbevarande insatser
- internationell krishantering med militära medel, inklusive utnyttjande av stridskrafter för att skapa fred i en konflikt. Den engelska texten använder begreppet "Peace-making". Inom VEU definieras detta begrepp även innefatta "Peace-Enforcement" – fredsframtvingande åtgärder. I Sverige definieras "Peace-making" i detta avseende som "fredsfrämjande".

leder också till ett utökat politiskt ansvar bland medlemsstaterna att bygga upp effektiva och beslutsmässiga strukturer både inom EU som nationellt.

2.4.3 NATO

En viktig fråga under utvecklingen av en europeisk krishanteringsförmåga är relationen till NATO. Under den närmaste femårsperioden tyder mycket på att NATO fortsätter att vara den viktigaste säkerhetspolitiska organisationen i Europa.

Den nuvarande ledningsstrukturen inom NATO skall användas även för att leda EU:s krishanteringsförmåga. Bakom denna lösning kan finnas flera motiv. Det viktigaste skälet är att undvika ökade kostnader för EU-staterna, men lösningen säkerställer också att NATO även i fortsättningen kommer att spela en viktig roll, vilket är av stor betydelse för flera NATO-medlemmar, inte minst USA. En komplikation i samarbetet mellan NATO och EU är att medlemskonstellationen är olika i de två organisationerna. De fyra alliansfria EU-medlemmarna har en relation till NATO genom PFF-samarbetet. De NATO-stater som inte är representanter i EU, har dock inte motsvarande samarbete med EU. Denna situation skulle kunna utgöra ett problemområde i det fortsatta samarbetet mellan NATO och EU.

2.4.4 Ryssland

Den förändringsprocess som påbörjades i det ryska samhället efter upplösningen av Sovjetunionen har inneburit stora omställningar. Bland annat har de säkerhetspolitiska ambitionerna tvingats att anpassa sig till den ryska statens reella förmåga. En vital fråga för Ryssland är kapaciteten att utveckla den ryska ekonomin. Det finns en rysk insikt om att detta förutsätter en integration med västvärlden. Inriktningen att förbättra ekonomin innebär att Ryssland är mån om ett gott samarbete med EU och G8-länderna.

Den demokratiska och ekonomiska utvecklingen i Ryssland innehåller många osäkerheter. För närvarande finns det en positiv ekonomisk tillväxt, främst baserad på inkomster från råvaror. Korruption, tillsammans med rättslöshet inom vissa områden, innebär stora svårigheter att utveckla en fungerande marknadsekonomi och att erhålla investeringar som på längre sikt kan bidra till ett ekonomiskt välstånd.

NATO:s nya doktrin som tillåter "out of area operations" utan mandat från FN:s säkerhetsråd, har skapat en känsla av osäkerhet i Ryssland i förhållande till västvärldens intentioner. Den ryska bedömningen av behovet av militär styrka och förmåga att värna den nationella säkerheten har inte minskat. Hot av icke-militär karaktär, i synnerhet ekonomiska eller inom informationsområdet, bedöms också öka i betydelse. För att hantera denna situation anser Ryssland att den militära kapaciteten behöver öka. Detta kommer i första hand endast kunna genomföras med reformer och effektiviseringar inom den nuvarande strukturen. Dessutom anses det vara av stor vikt att behålla självständigheten och oberoendet i förhållande till omvärlden avseende ekonomisk, teknisk- och militärindustriell utveckling. Realismen i ett sådant förhållningssätt kan ifrågasättas. En strävan efter oberoende kan skapa en situation där det teknologiska gapet till omvärlden ökar alltmer.

Det finns en strävan att prioritera samarbetet inom Oberoende Staters Samväldet (OSS). Hittills har inte denna ambition givit resultat. Det finns en tendens till att det bara är de stater som är ekonomiskt beroende av Ryssland som mer eller mindre

motvilligt samarbetar. Det militära samarbetet inom OSS börjar också brytas upp och ersättas med bilaterala avtal mellan Ryssland och de andra staterna. Enda undantaget är luftbevakningssamarbetet.

Det framtida agerandet från Ryssland kommer sannolikt att präglas av en balansgång mellan att undvika internationell isolering samtidigt som Rysslands vitala nationella intressen tillgodoses. Svårigheterna att klara denna balansakt är dock avsevärda men det går inte att bortse från möjligheten av en säkerhetspolitisk negativ utveckling i Ryssland.

2.5 Informationsoperationer

2.5.1 Bakgrund

Informationsoperationer pågår i fred, kris och krig och utgår från ett säkerhetspolitiskt perspektiv. De omfattar allt från informationens innehåll och verkan inom strategi, militär operationskonst och tillvaratagande av ekonomiska intressen, till övergripande IT-säkerhet med tillhörande policy och organisationsformer. Det senare brukar kallas informationssäkring. Informationsoperationer inriktas mot stater eller andra säkerhetspolitiska aktörer, till skillnad från allmän IT-säkerhet, vilken fokuserar på enskilda personer, organisationer eller företag. Gränsen mellan dessa olika områden blir ofta flytande.

Begreppet informationsoperationer inrymmer en stor bredd av olika tekniker och är mer än bara utnyttjandet av datorer. Den amerikanska definitionen beskriver inte medlen som avses utnyttjas, utan endast vilka mål som skall uppnås.¹¹ Något tillspetsat kan man säga att allt från en avbitartång, datorer, radiosändningar till användandet av till exempel kryssningsrobotar rymmas inom begreppet. Informationsoperationer kommer att vara väsentliga och i vissa fall avgörande inslag i framtid större väpnade konflikter.

Uppfattningen att informationsoperationer innebär ett hot mot samhället delas av i princip alla stater med en tekniskt utvecklad infrastruktur. På stor bredd sker arbeten med att ta fram nationella handlingsplaner för att öka skyddet mot denna typ av verksamhet.

Informationsoperationer i vid bemärkelse är redan idag ett sofistikerat medel för påverkan. Det används inom såväl politik som marknadsföring i syfte att tillvarata politiska och ekonomiska intressen. De senaste årens utveckling inom informationsteknik och massmedia innebär en enorm hävstångseffekt för detta medel. Informationsoperationer av olika slag ger utökade och kompletterande påverkansmöjligheter till en betydligt lägre kostnad än mer traditionella ekonomiska, politiska och militära maktmedel.

Begreppet informationsoperationer kan leda tanken mot större militära insatser. Den tekniska utvecklingen har dock skapat möjligheter för många olika aktörer att utnyttja detta medel. Detta innebär att även mindre intressegrupper, kriminella

---

¹¹ Joint Chiefs of Staff's definition av informationsoperationer framgår av publikationen 3-13; "actions taken to affect adversary information and information system while defending one's own information and information systems".

grupper, terrorister och ekonomiskt svagare stater, via Internet och andra medier, får allt större möjligheter att påverka, allt från den internationella opinionen till enskilda IT-system, oavsett var i världen dessa aktörer befinner sig. Gränserna för vad som är internationell säkerhetspolitik och enskild IT-säkerhet blir därmed alltmer flytande. Det finns i dagsläget ingen anledning att tro att denna utveckling inte kommer att fortsätta.

2.5.2 *Nyttjande inom olika arenor*

Enligt den svenska definitionen är det yttersta syftet med Informationsoperationer att påverka det mänskliga beslutsfattandet.¹² IO kan därmed ses som en del av metodiken för att nå målet på strategisk, operativ eller taktisk nivå. Informationsoperationer måste således samordnas med övriga åtgärder och insatser som leder mot målet inom ramen för operationen¹³ som helhet. Exempel på medel inom IO är bland annat i informationskampanjer i massmedia, vilseledning genom manipulation av data i andra aktörers informationssystem exempelvis via Internet, eller ledningskrigföring genom att förstöra data eller förneka en motståndares tillgång till sina informationssystem antingen via Internet eller genom direkt fysisk förstörelse. Andra medel utnyttjar störning eller förvanskning av kommunikation eller signaler i det elektromagnetiska spektret, alternativ psykologisk påverkan genom en kombination av flera olika insatser.

Informationsoperationer kan struktureras i de olika arenor där man med information i någon form har möjlighet att påverka just det mänskliga beslutsfattandet. Inom varje arena finns det sedan offensiva och defensiva medel och metoder.

Perceptionsstyrning

Den första arenan och kanske den viktigaste, handlar om perceptionsstyrning¹⁴, d v s direkt påverkan på det mänskliga medvetandet. Konsten att påverka med ord eller bild genom mänsklig kommunikation är gammal. Det nya i vår tid är bland annat massmediaexplosionen och utvecklingen av allt mer sofistikerade metoder för kommersiell marknadsföring. Denna arena spänner över alla nivåer, från strategisk ner till lägsta nivån.

De senaste åren har det skett en kraftfull kommersialisering av globala och nationella massmedia. Konkurrensen driver fram en hektisk nyhetsjakt, där kritisk källgranskning riskerar att få ge vika till fördel för att kunna vara först med de senaste nyheterna. I denna mediamiljö kan målmedvetna aktörer på olika

---

¹² Informationsoperationer: *Riktade och samordnade åtgärder i fred, kris och krig till stöd för egna politiska och/eller militära mål genom att påverka eller utnyttja motståndarens eller annan utländsk aktörs information och/eller informationssystem. Det yttersta målet är att påverka det mänskliga beslutsfattandet. IO kan genomföras i såväl politiska, ekonomiska som militära sammanhang.* (FP 2000 H 01 310:80625 Bilaga 5 Öppen). Jfr Budgetpropositionen 2001, 2000/01:1, bilaga 12: *Informationsoperationer kan definieras som de samordnade åtgärder i fred, kris och krig som vidtas till stöd för egna politiska och militära mål. Detta kan genomföras genom att påverka eller utnyttja motståndarens eller annan utländsk aktörs information eller informationssystem. Avsikten är att påverka förmågan till rationellt beslutsfattande samtidigt som man skyddar egen information eller egna informationssystem.*

¹³ Operation: *Militär insats utförd av förband med strategiskt, operativt eller taktiskt syfte.* (FP 2000 H 01 310:80625 Bilaga 5 Öppen)

¹⁴ Perception: *Varseblivning, den process med vilken förmågelser som kommer till oss tolkas och sammanställs till en meningsfull helhet.* Prismas Främmande Ord.

sofistikerade vis sprida ett urval av mer eller mindre sann information i syfte att påverka andra aktörer att agera på önskat sätt. Metoderna påminner mycket om hur man arbetar inom modern reklam och marknadsföring och flera exempel finns där parter i olika konflikter har anlitat stora välrenommerade konsult- och lobbyföretag för att skapa opinion för sin sak.¹⁵ Liknande metoder används även inom ramen för moderna psykologiska operationer.

Information sprider sig idag snabbt mellan stridsfältet och den strategiska nivån, bland annat tack vare massmedia. Den grundläggande inriktningen för en informationsoperation avseende perceptionsstyrning måste därför läggas fast på den högsta strategiska nivån och sedan följas konsekvent på övriga nivåer. På försvarsmaktsnivå kan offensiva medel utgöras av en aktiv extern och intern informationstjänst samt en förmåga till att rikta ett urval av information mot parterna i ett konfliktområde, i syfte att understödja mål och syfte med de aktuella insatserna.¹⁶ Inom demokratiska stater är det viktigt att all information sprids med stöd i demokratiska traditioner och värderingar avseende mål, medel och metoder. Detta kommer dock inte vara gällande för alla aktörer som använder informationsoperationer som medel för att nå sina syften.

Information och informationssystem

Den andra stora arenan för informationsoperationer är det som populärt kallas ”cyberspace”. Hela samhället blir allt mer sårbart genom sitt snabbt ökade beroende av informationssystem som knyts samman så att en störning kan sprida sig via olika nätverk och därmed ge upphov till betydande konsekvenser. IT-systemens inbördes beroende resulterar i en gemensam tvärssektoriell sårbarhet. Särskilt allvarliga konsekvenser kan uppstå när vitala centrala system i samhället som är spridda eller sammankopplade utsätts för störningar. Koordinerade attacker mot ett större antal enskilda mål på kort tid kan skapa störningar som får synergieffekter.

Informationssystem är dessutom exempel på verktyg som kan användas på den första arenan, inom perceptionsstyrning. Med hjälp av ”IT-vapen” kan data i beslutsstödssystem manipuleras till exempel i vilseledningssyfte. I framtiden kommer dessutom allt fler vapensystem och plattformar att vara uppkopplade mot varandra i olika nätverk. Via dessa nätverk kan sedan deras interna beslutsstödssystem i form av lägestabläer etc påverkas. Vidare bedöms i framtiden ”den fysiska arenan”, exempelvis vapensystemens funktion eller plattformars rörlighet, kunna påverkas via det nätverk där dessa på ett eller annat sätt är uppkopplade.

Offensiva medel på informationssystemområdet är alltså olika metoder för intrång i andra aktörers informationssystem. Syftet kan vara olika, till exempel underrättelsetjänst, manipulation av data i syfte att åstadkomma vilseledning, alternativt att förneka motparten tillgång till sitt system genom att helt enkelt förstöra detsamma. Defensiva medel kan sammanfattas inom ramen för informationssäkring

---

¹⁵ ”Informationskrigföring – Konsekvenser för samhälle och näringsliv” (SAF, FHS, FOA, Manuel Wik, 1997) sid 17.

¹⁶ I Storbritannien kallas detta ”Military Information Support Operations”, i Tyskland benämns detta ”Operative Information”, medan USA har behållit den traditionella termen ”Psychological Operations”. För riktad information till parterna i ett konfliktområde har Försvarsmakten idag ingen organiserad förmåga.

och innefattar en rad åtgärder för att kunna skydda sig mot intrång och förstörelse, inklusive offensiva motåtgärder.

Övriga arenor

Andra arenor för informationsoperationer är som nämnts tidigare det elektromagnetiska spektret, men även den rent fysiska världen med direkt förstörelse av till exempel en fientlig/uppviglande radio/TV-sändare eller en kritisk nod i något informationssystem.

2.5.3   *Aktuella trender*

Antalet individer som använder Internet har stigit explosionsartat och för de flesta organisationer och företag har on-line-verksamhet blivit ett måste snarare än en möjlighet. Ny teknologi skapar ibland nya sårbarheter, exempelvis möjliggör bredbandsanslutningar konstant uppkoppling vilket ökar risken för intrång. Den nya trådlösa datakommunikationen, i form av handdatorer och WAP-telefoner, utgör till stor del kanaler som går utanför organisationers säkerhetssystem. Hotet mot IT-system och cyberkriminaliteten har ökat under senare tid. Ett stort dilemma är att olika nationella lagstiftningar på området är olika vilket har skapat s.k. digitala paradiser för till exempel hackers och virusskapare.

Det finns också färskare tecken på att diverse systemintrång kan användas för politiska syften, till exempel i konflikten mellan Kina och Taiwan liksom den i Mellanöstern.¹⁷ Det kan noteras att en organisation som Hizbollah lyckats att genomföra IT-relaterade angrepp mot en tekniskt högt utvecklad stat som Israel. Under den pågående Tjetjenienkonflikten har ryssar och tjetjener försökt manipulera varandras webbplatser på Internet, vilket visar hur en liten motståndsrörelse i realtid kan utnyttja IT för att få ut sitt budskap och påverka olika opinioner.

Informationsoperationer kommer att utgöra en mycket viktig faktor inom såväl multinationell krishantering som inom nationellt försvar. I samband med krishantering eller i krigssituationer är det dock inte troligt att traditionella militära maktmedel kommer att spela ut sin roll inom överskådlig tid. Förmåga till väpnad strid, med hot mot människors liv och fysisk förstörelse av infrastruktur kommer i stora delar av världen alltjämt att utgöra det främsta maktmedlet vid intressekonflikter. Dessutom kan hot om, eller insats med militärt våld vara det enda ”språk” som kontrahenterna i en konflikt vill förstå.

Inom ramen för internationell krishantering kan informationsoperationer användas som understöd till en multinationell militär insats, eller hot om en sådan insats. Syftet kan dels vara ”force protection”, d v s vinna parternas förtroende för den multinationella styrkan för att hålla ner egna förluster, dels att vinna stöd för aktuellt uppdrag i operationsområdet. Inom krishantering innebär den stora spännvidden av konflikttyper även fortsättningsvis ett behov av ett stort spektrum av graderade insatser.

---

¹⁷ I konflikten runt Formosasundet har både Kina och Taiwan byggt upp militära informationskrigsenheter, och det har förekommit incidenter som påstås vara resultat av systemintrång från motparten (e-postbombningar och förändrade webbsidor i båda länder, angrepp på bankomater i Taiwan). Under den senaste tidens oroligheter i Mellanöstern har angrepp gjorts på Hizbollah webbsidor liksom omfattande motangrepp mot israeliska Internetleverantörer.

2.6 Försvarsindustriell utveckling

2.6.1 Allmänt

Försvarsindustripolitiken har alltid varit en viktig beståndsdel av säkerhetspolitiken. För Sveriges del har en inhemsk försvarsindustri varit intimt sammankopplad med vår alliansfrihet, även om flera avancerade system, till exempel Viggen, inte varit möjliga att producera utan teknologistöd från utlandet. Reduceringar av försvarsmakter runt om i världen har dock skapat behov av en strukturell förändring av försvarsindustrin både i Sverige och internationellt. Det som sker är en ökning och intensifiering av samarbetet mellan försvarsföretag på global nivå. Komplexiteten i moderna försvarssystem har dessutom gjort dem mycket dyrbara, vilket gör det svårt för små företag att på egen hand utveckla och tillverka vissa produkter. Konkurrensen har därmed hårdnat mellan företag, men också mellan stater som vill försäkra sig om att deras nationella intressen tillgodoses.

2.6.2 Globalisering av försvarsindustrin

Inom den internationella försvarsindustrin finns en ökande internationell integration. I USA har den pågått under några år medan den i Europa är i full utveckling. Samarbete och uppköp av företag sker också mellan Europa och USA, vilket United Defense köp av Bofors Weapon Systems och BAE Systems köp av Lockheed Martins Control Systems är exempel på. Ett annat exempel på detta är Boeings deltagande i det sameuropeiska robotprojektet Meteor. Ett syfte med den växande globaliseringen är att genom en spridning av ägande och teknologi kunna fördela de alltmer ökande utvecklingskostnaderna, få tillgång till ny teknologi och tillträde till nya marknader. Detta skapar i vissa fall en situation där företag som konkurrerar med varandra inom ett område, samarbetar i ett annat.

Det gränsöverskridande ägandet innebär också att relationen mellan stater och försvarsindustrin förändras. Enskilda stater kan inte längre i samma grad som tidigare påverka företag, som förr var mer nationella, eller i vissa fall ägdes av staten. Särskilt tydligt blir detta för stater som under lång tid anskaffat mycket av försvarsmaterielen genom en inhemsk försvarsmaterielproduktion.

En annan avgörande förändring som blir alltmer tydlig är den civila teknologins betydelse för försvarsindustrin. Den civila industrin utvecklar alltmer komplicerade teknologier på ett bättre och billigare sätt än vad försvarsindustrin klarar av. Särskilt uppenbart är detta inom det allt viktigare elektronikområdet. Dessa civila teknologier finns allmänt spridda över hela världen och är inte underkastade de regelverk som gäller för försvarsmateriel, trots att de skulle kunna utnyttjas i militära applikationer. Möjligheterna att kontrollera teknologiexport minskar därför. En konsekvens av detta blir att försvarsindustrin till stor del övergår till att utnyttja den civila teknologin istället för att utveckla en egen. Utvecklingen inom den civila industrin blir därför lika viktig som inom den militära då framtidens försvarsmateriel tas fram. Specifik försvarsforskning kommer främst att inriktas mot områden där det inte finns civila motsvarigheter som till exempel inom vapentechnik, undervattensteknik och signaturanpassningsteknologin.

Efter att försvarsföretag har privatiserats har det politiska inflytandet i hög grad övertagits av marknadskrafterna. Det finns dock en vilja hos regeringar såväl i USA som i Europa att kunna kontrollera försvarsindustrin, framför allt avseende

leveranssäkerhet och hur teknologiöverföringen till olika intressenter sker. Särskilt USA är oroat över en långt driven gränsöverskridande integration. Den politiska insikten av behovet att globalisera, balanseras mot osäkerheten om vilka konsekvenser denna utveckling får. Även om marknadskrafterna pressar på för rationaliseringar och integration beror den fortsatta globaliseringen ytterst på politiska beslut i Europa, USA och Asien.

Den fortsatta globaliseringen är därför inte given, men det finns tendenser som tyder på att allt fler företag knyts till några stora aktörer i USA och i Europa. De amerikanska företagen är Boeing, Lockheed Martin och Raytheon medan de europeiska utgörs av franska Thomson CSF, fransk-tysk-spanska EADS, brittiska BAE. Dessa företag är främst verksamma inom aerospace, robotområdet och inom försvarselektronik. Inom andra försvarsindustriområden har inte integrationen kommit lika långt, men mycket tyder på att motsvarande utveckling kommer att äga rum även där.

Koncentrationen till ett fåtal mycket stora försvarsindustrier skapar en risk för att konkurrensen minskar. Dessa stora företag kan skapa en situation där de kontrollerar den viktigaste kompetensen och teknologierna, vilket kan leda till minskad konkurrens och höjda priser.

2.6.3 Utvecklingen i USA och Europa

Utvecklingen i USA spelar en avgörande roll för hur framtiden kommer att gestalta sig. USA:s försvarsindustriella utveckling måste då ses i ett sammanhang med vilken säkerhetspolitik som förs. Kopplingarna mellan USA:s försvarsindustrier och de europeiska inom den "transatlantiska länken" kommer att bli en viktig del för globaliseringen.

USA, tillsammans med Japan har i princip hela världsmarknaden vad gäller vissa vitala IT-komponenter. Konsekvenserna för en utveckling utan en stark koppling till USA är i hög grad beroende av denna situation.

Inom europeisk försvarsindustri har den nationella inriktningen varit mycket tydlig under lång tid. Möjligheterna att fortsätta med en nationell produktion har i princip försvunnit i samband med minskade försvarsanslag och ökade kostnader för att utveckla nya vapensystem. Uppdelningen på olika stater i Europa har skapat en situation där USA fått ett försprång. Genom ett ökat samarbete inom Europa försöker man skapa en motvikt till det övertag som USA har.

Inom Europa har de dominerande försvarsmaterielproducerande länderna under lång tid prioriterat nationell kompetens och produktion. Av orsaker som till exempel sjunkande försvarsbudgetar, dyrare forskning och utveckling (F&U) och överkapacitet inom försvarsindustrin så har incitamenten för gränsöverskridande samarbeten ökat markant under 90-talet. För att stärka dels de respektive ländernas försvarsindustrier, dels skapa en bättre motvikt till det amerikanska övertaget, så har multilateralt samarbete mellan stater ökat, i olika former, under 90-talet. Olika krafter verkar för ett starkare europeiskt samarbete, dels genom LOI/Framework Agreement, dels genom förslaget om en sameuropeisk försvarsmaterielupphandling, ett European Armaments Agency (EAA). Det finns ett flertal ytterligare överlappande samarbetsorgan och instanser vilka syftar till att underlätta

harmonisering och samarbete (WEAG, OCCAR, inom EU-kommissionen, EAA m.m.).

En reaktion från USA har varit att försöka minska det europeiska samarbetet genom ett initiativ om bilaterala avtal med vissa europeiska stater.

Konsekvensen av den försvarsindustriella förändringen skulle kunna leda till ett utvecklande av ett "Fortress USA" och ett "Fortress Europe" där dessa båda poler skulle distansera sig från varandra, skyddande sina respektive hemmamarknader. Ett annat scenario är att stora transatlantiska företagsfusioner skulle ske. I det förstnämnda fallet skulle det säkerhetspolitiska samarbetet mellan USA och Europa allvarligt kunna störas. Det andra utvecklingsscenariot skulle kunna leda till ytterligare förstärkning av en monopolliknande situation där några få stora företag kan diktera villkoren för anskaffning av försvarsmateriel. Ingen av dessa utvecklingstrender verkar för närvarande vara aktuella. Även vid en kompromiss mellan ovan relaterade scenarion finns det en risk för att utvecklingen medför att konkurrensen inom försvarsindustrin kan undermineras.

2.7 Försvarsmaktsutveckling

2.7.1 Försvarsmaktsutvecklingen i Västeuropa

Likheten mellan staterna i Västeuropa är stor om man ser till försvarsmakternas huvuduppgifter, där väpnad strid är dimensionerande för de flesta ländernas stridskrafter. Förutsättningar och planering skiljer sig dock mellan olika stater beroende på enskilda förutsättningar. Multinationella- och internationella insatser i NATO- och/eller FN-ram har i alla berörda stater har på senare år fått en alltmer framträdande roll.

Stöd till det civila samhället definieras oftast som humanitära insatser men kan även vara inriktat mot att upprätthålla lag och ordning inom det egna landet.

Grunden för de pågående förändringarna av olika länders försvarsmakter är främst den allmänna bedömningen att ett storkrig i Europa inom överskådlig framtid är osannolikt, kombinerat med behovet av att tidigt kunna ingripa i konflikter. Generellt sett finns det ingen politisk acceptans för höjda försvarsanslag.

Kriterier som karaktäriserar utvecklingen av försvarsmakterna i de västliga demokratierna är:

- Tjäna världsfreden och internationell säkerhet i samklang med FN-stadgan
- Understödja Europas militära stabilitet och integration
- Skydda den egna nationen och dess medborgare för politisk utpressning och yttre fara samt att hävda de nationella intressena
- Försvara landet och dess allierade
- Bistå vid katastrofer och nödsituationer samt understödja humanitära insatser

Det finns för närvarande ingen definierad motståndare. I en oförutsägbar värld med inslag av instabilitet, vapenspridning och mänskligt lidande gäller det att ha en hög medvetenhet och handlingsfrihet. För att skapa förtroende och hindra uppkomst av konflikter bedöms militära styrkor i framtiden komma att utnyttjas på ett mer

mångsidigt sätt än tidigare. Britterna har myntat begreppet ”Defence Diplomacy”, för att beskriva de allt mer betydelsefulla verksamheterna rustningskontroll, bidrag till Partnerskap för Fred (PFF), militära utbildnings- och övningsprogram och andra aktiviteter utanför det egna landet. Den militära kapacitet som möjliggör genomförandet av operationer på alla nivåer, från fredsbevarande insatser till konventionellt storkrig, bedöms dock även fortsättningsvis som nödvändig och kommer att utvecklas.

Vid utvecklingen av stridskrafter i Europa, läggs det allt större vikt vid förmågan att kunna ingripa i kriser medan försvaret av det egna samhället/territoriet ges en delvis ny inriktning.

För att kunna hantera olika konfliktsituationer prioriteras:

- God underrättelse- och beslutsförmåga för att tidigt kunna upptäcka hotfull utveckling och att agera förebyggande.
- Snabb reaktion vid katastrofer, miljöhot och ekologiska hot inte bara inom de egna gränserna.
- Förmågor som minskar risken för egna förluster, men som också minimerar motståndarens (främst civila) förluster i personal och egendom. Denna inriktning är tydligast inom de stater som bejakar humanitära och demokratiska värderingar.
- Kvalitet framför kvantitet, varvid försvarsmakterna med bibehållen ekonomisk ram blir mindre.
- Satsningar på förbättrad nationell strategisk och operativ ledning för insatser ”out of area” samt strategisk och operativ rörlighet. Satsningen omfattar även strategisk underrättelsetjänst, inklusive egna spanings satelliter, operativ och taktisk ledning, språkutbildning, lednings- och kommunikationssystem, logistik (inkl infrastruktur).

I många konflikter ökar behovet av en tydlig politisk ledning. Ett tidigt, ökat politiskt inflytande i den militära beslutsprocessen, eftersträvas från både politisk och militär sida för att säkra insatsens genomförbarhet.

Inriktningen av försvarsmakterna har på grund av omvärldsutvecklingen fokuserats på en breddad hotbild som innehåller en ökad risk för terroristverksamhet på inhemskt territorium. För att möta delar av denna hotbild finns i vissa länder för att möta delar av denna hotbild sen tidigare en paramilitär organisation (exempelvis; Gendarmeri (Fr), Carabinieri (It), Guardia Civil (Sp) och Koninklijken Marechaussee (NL)). I några stater är denna organisation en egen försvarsgren inom försvarsmakten och i andra tillhör den inrikesministeriet. För att möta denna breddade hotbild ökas personalstyrkan inom gendarmeriorganisationen.

Krishanteringens krav på personalens förmågor spänner över fler kunskapsområden än väpnad strid och anpassning av denna förmåga. Erfarenheter från bland annat Kosovo visar att det kan vara angeläget att insatsstyrkorna efter att ha kommit på

plats tidigt bidrar till att rättsvårdande institutioner ges möjlighet att verka genom att bland annat delta i det polisiära och rättsvårdande uppbyggnadsarbetet.

För att anpassa försvarsmakterna till nya krav genomförs olika satsningar:

Förbättrad ledning

Tillgodoses genom hög beredskap på rörliga, försvarsgrensgemensamma staber och genom utökade befogenheter åt chefen för aktuell operation med övergripande ansvar.

Uppgifts- och taktikanpassning

De västeuropeiska stridskrafterna har utvecklats från att ha fasta uppgifter i NATO:s Europaförsvaret under det kalla kriget, till att kunna lösa mer diversifierade uppgifter. Det ställer högre krav på flerrollsfunktioner hos förbanden i framtiden och möjlighet till ett mer flexibelt taktiskt/stridstekniskt uppträdande.

Strategiska resurser

USA:s tidigare dominanta roll vid konfliktlösning i Europa kan komma att i ökande grad tas över av de europeiska länderna. Detta ställer samtidigt större krav på utökade europeiska strategiska resurser, främst avseende underrättelser och transporter. Anskaffningen av dessa system kommer att kräva stora investeringar under lång tid.

Snabbreagerande förband

Det är främst förband inom NATO:s Reaction Forces som tidigast moderniseras och tilldelas ny utrustning och som med kort varsel kan skräddarsys för olika insatser.

Interoperabilitet och försvarsgrenssamordning

Stridskrafterna utvecklas, även på lägre nivåer, för att uppträda interoperabelt i multinationella enheter ur olika försvarsgrenar. Behovet av att kunna uppträda samordnat med förband ur alla försvarsgrenar har också ökat. Förbanden skall, även på lägre nivåer, snabbt kunna insättas i oroshärdar för att genomföra humanitära, fredsbevarande men även fredsframtvängande operationer. Interoperabiliteten är ett eget delmål och betraktas som en förutsättning för att kunna arbeta samordnat inom och mellan länderna.

2.7.2 Utvecklingen av den ryska försvarsmakten

Den ryska säkerhetsdoktrinen från januari 2000 samt den i augusti 1998 antagna militärreformen är de två dokument som bedöms styra utvecklingen av den ryska försvarsmakten de första åren in på 2000-talet. Säkerhetsdoktrinen skall sannolikt ses som ett politiskt budskap och en vision där Rysslands roll som stormakt med global betydelse framhävs. Säkerhetsdoktrинens defensiva karaktär framhålls. Hot om storskaliga yttre angrepp på Ryssland har tonats ner och andra militära hot, i form av risken för regionala och lokala konflikter, samt andra icke-militära inre hot (terrorism och subversion) har fått ökad betydelse. Spridning av kärnvapen och andra massförstörelsevapen samt av teknologi för att framställa dessa förs också fram som framtida problem i den ryska hotanalysen. Det militärtekniska samarbetet mellan Ryssland och andra länder, det vill säga rysk vapenexport, skall ta hänsyn till ”internationell stabilitet” och ”internationella åtaganden”.

De konventionella stridskrafternas sjunkande status/tillgänglighet på grund av otillräckligt underhåll samt bristen på reservdelar kommer att pågå fram till åtminstone perioden runt 2010-2020. Detta medför att Ryssland betonar kärnvapnets roll som avskräckningsmedel. Med detta avses såväl strategiska som taktiska kärnvapen. Militärdoktrinen framhåller att kärnvapen kan utnyttjas vid försvar mot ett konventionellt anfall i stor skala där Ryska Federationens nationella säkerhet påverkas. Detta ställer särskilda krav på de taktiska kärnvapens funktion. En ytterligare konsekvens av den bristande konventionella förmågan är behovet av att kunna utnyttja alternativa/asymmetriska metoder. I rysk litteratur används uttrycket "indirekta metoder". Till dessa metoder hänförs informationsoperationer/informationskrig, subversion, sabotage, terrorism samt kriminalitet.

En oro för ett eventuellt realiserande av planerna för USA:s nationella robotförsvar (NMD) kan spåras i säkerhetsdoktrinen.

Den 1998 antagna militärreformen håller på att genomföras. Syftet med reformen är att i första hand anpassa en överdimensionerad organisation till tillgängliga ekonomiska resurser. Hur Ryssland väljer att reformera sina konventionella styrkor beror till del på hur man i framtiden uppfattar sin roll som stormakt. Reformarbetet sker i ojämn takt och ibland i divergerande riktning. Det är dock rådande politiska och ekonomiska förutsättningar samt den sociala situationen i landet, som avgör vilka reformeringsresultat som uppnås. Under år 2000 har reformarbetet till stor del avstannat. Genomförandet av militärreformen kan komma att ta mycket lång tid att genomföra (~20 år). En helt ny inriktning av den ryska ekonomin skulle kunna påskynda denna process. Detta skulle dock innebära att samhällsutvecklingen i övrigt skulle avstanna.

Reformen innebär bland annat att:

- Tre försvarsgrenar skapas då de strategiska robottrupperna¹⁸ integreras i flygvapnet och marinen.
- Ryssland skall kunna lösa en regional konflikt efter mobilisering.
- En lokal konflikt skall kunna lösas med befintliga resurser.
- Försvarsstabens/generalstabens roll stärks.
- Antalet militärområden reduceras från åtta till sex.
- Tio större förband (division/brigad) skall ha ständig beredskap. Ett av dessa skall kunna sättas in i fredsfrämjande operationer
- En personalreduktion från dagens ca 1 200 000 man eventuellt ända ner till ca 600 000 man.

De vidtagna personalneddragningarna bedöms inte skapa den ekonomiska balans som erfordras mellan materiel och personalkostnader inte heller mellan kvalitet och kvantitet. Att reducera den ryska krigsmakten är kostsamt.

Av största vikt vid reformeringen av den ryska krigsmakten är att behålla och utveckla en konkurrenskraftig försvarsindustri. Inom det militärindustriella komplexet krävs fortsatta omfattande och smärtsamma omstruktureringar. En

---

¹⁸ De strategiska robottrupperna omfattar huvudsakligen interkontinentala ballistiska missiler som bär kärnvapen.

tekniskt avancerad civil industrisektor som till exempel IT är grunden för en konkurrenskraftig rysk militärindustri på 2000-talet. Säkerhetsdoktrinen uttrycker en oro över det militärtekniska försprång många länder har. En fortsatt kompetensmässig eftersläpning i förhållande till väst är ofrånkomlig även i ett 20-årigt perspektiv även om forsknings- och utvecklingsfrågor enligt planerna, kommer att prioriteras fram till år 2015.

En utveckling i RMA-termer i likhet med USA, kan inte direkt utläsas. De ryska stridskrafterna har insikten om nödvändigheten av delmängder i RMA men saknar verktygen. De ryska tillkortakommandena inom RMA/DBA-området utgörs främst av den begränsade tillgången till modernare IT. En alltmer krympande tillgång till såväl spanings- som kommunikationssatelliter leder till en försämrade C⁴ISR förmåga (relativt väst).

De väpnade styrkorna genomför en kombination av omstrukturering och materielomsättning. Det finns en viljan att transformera inrikestrupperna till ett federalt garde för inrikes uppgifter. Behovet av en sådan organisation framgår tydligt av hotbeskrivningarna.

Den utbildning som hittills bedrivits har varit mer kopplad till det gamla storanfallstänkandet än till de konfliktyper som både säkerhets- och militärdoktrinen framhåller som de troligaste.

En översyn skall också ske av anställningsförhållandena för den militära personalen där värnpliktiga inom vissa områden skall bytas ut mot yrkessoldater. Ca 40% av åldersklassen uppvisar så grava fysiska och psykiska brister att de inte är användbara inom de väpnade styrkorna. Läget blir inte bättre under de kommande åren. Detta medför att övergången i närtid till ett yrkesförsvar inte kommer att realiseras utom vid få, mycket specialiserade, förband (t ex spetsnazförband). För en majoritet av förbanden kommer värnpliktssystemet följaktligen att bestå som bemanningsinstrument. Utnyttjandet av kontraktsanställda vid tekniktäta samt stridande enheter kan komma att öka. Avseende förlustkänsligheten är en attitydförändring på gång, grundad på att tillgången av kvalificerade soldater nedgått.

På materielsidan avses en anpassning ske till behovet av vapensystem lämpade för internationell verksamhet samt lokala och regionala konflikter. Med erfarenheter från Kosovo- och Tjetjenienkonflikterna har följande prioriterade materielområden angivits:

- Utbyggnad och anpassning av ledningssystemet
- Framtagande av precisionsvapen
- Utbyggnad av mörkerkapaciteten vid såväl mark- som flygstridskrafter
- Höjande av den personliga skyddsnivån för den enskilde soldaten

Om nödvändiga medel för dessa projekt kommer att frigöras är direkt beroende av pågående reformarbete.

Den ökande omfattningen av internationella operationer, bland annat inom FN:s ram, innebär att Ryssland kommer att sätta upp vissa kvalificerade förband med förmåga att uppträda tillsammans med förband från västländer. De ryska förbanden bedöms

främst komma att kunna uppträda i Rysslands närområden såsom Europa och Centralasien. Förmåga att uppträda globalt under längre tid kräver helt andra resurser än de Ryssland bedöms inneha de närmaste 10-15 åren.

Inom *markstridskrafterna* kommer ett tiotal förband med hög insatsberedskap att skapas. Förbanden grupperas i de viktigaste strategiska riktningarna. Stommen i det mobila konceptet samt de förband som avses delta i internationella insatser kommer i första hand att utgöras av luftlandsättningstrupperna.

Huvuduppgiften för *marinstridskrafterna* kommer att vara att säkerställa möjlighet för strategiska ubåtar och ubåtar med startegiska uppgifter att nå position för att lösa sina uppgifter. Detta innebär att övriga sjöstridskrafter får huvuduppgiften att skydda dessa ubåtars utlöpande från sina basområden. Norra marinen kommer att prioriteras i förhållande till de övriga marinerna.

Flygstridskrafternas taktiska och tekniska livslängd uppnås av majoriteten av förbanden under den kommande tioårsperioden. Inte ens under de närmaste åren kommer de ryska flygstridskrafterna kunna behålla önskad taktisk och teknisk jämbördighet med västvärlden.

2.7.3 RMA i USA och Europa

USA

I juni 2000 utkom det nya övergripande visionsdokumentet för USA:s väpnade styrkor, *Joint Vision 2020 (JV2020)* av den amerikanska försvarsstaben (*Joint Chiefs of Staff*). I huvudsak är JV2020 en vidareutveckling av den tidigare *Joint Vision 2010 (JV2010)* som färdigställdes 1996, och som tillsammans med det amerikanska försvarsbeslutet (QDR) från 1997 har utgjort utgångspunkten för de senaste årens diskussion kring *Revolution in Military Affairs*¹⁹ (RMA) och dess betydelse.

De substantiella förändringar som finns i JV2020 jämfört med JV2010 härrör från de senaste årens operationer och experimentverksamhet. Informationsoperationer betonas betydligt mer än tidigare, och anges som en nyckelförmåga för styrkorna. Samarbete och samordning med andra länder, till exempel i form av allians- och koalitionsoperationer, samt med andra (amerikanska) myndigheter och samhällssektorer betonas tydligare. Visionen trycker också på förmåga över hela skalan av operationer, dock med väpnad strid i höga konfliktnivåer som fokus. Det finns dock ett med amerikanska mått ökat intresse för förmågan i olika former av lågnivåkonflikter. Vidare talar man numer om att visionen skall möjliggöras av innovationer mer generellt, istället för enbart teknologiska innovationer, vilket var det begrepp som tidigare användes. Försvarsgrensgemensam ledning (*Joint C²*) lyfts också fram som ett specifikt eget område som är viktigt i visionen. Dessutom ges personell kvalitet och doktrinutveckling mm en ökad roll vid sidan av teknologisk utveckling

Det huvudsakliga budskapet, vilket är oförändrat mellan JV2010 och JV2020, gäller bland annat de operativa koncepten. Dessa diskuteras fylligare i publikationen *Concepts for Future Joint Operations (CFJO)* från 1997, än i någon av

---

¹⁹ Något vedertaget svenskt begrepp med exakt samma betydelse finns ej. Oftast utnyttjas helt enkelt förkortningen RMA även på svenska.

visionsdokumentet. Utgående från den operativa stridens traditionella element i amerikansk definition, *maneuver*, *strike*, *logistics* och *protection*, erhålls de nya operativa koncepten genom att applicera informationsöverlägsenhet och (teknologiska) innovationer. Dessa är *dominant maneuver*, *precision engagement*, *focused logistics* och *full-dimensional protection*.

- *Dominant maneuver*²⁰ (överlägsen manöver) är utnyttjandet av information, bekämpning och rörelseförmåga för gruppering och insats av utspridda integrerade flyg-, mark-, sjö- och rymdstyrkor. Detta skall ske över hela spektrumet av militära operationer, dygnet runt och med högt stridstempo.
- *Precision engagement* (precisionsbekämpning) möjliggörs av ett system av system som möjliggör målidentifiering, snabb insatsledning, önskad effekt i målet, utvärdering av insatsen, och bibehåller förmågan till upprepad insats där så är nödvändigt. Allt detta skall kunna utföras från långa avstånd.
- *Full-dimensional protection* (heltäckande skydd) uppnås genom flera lager av aktiva och passiva skyddsåtgärder för egna styrkor och resurser på alla nivåer. Syftet är att ge styrkorna handlingsfrihet under gruppering, rörelse och bekämpning. Skydd skall även kunna erhållas mot den typ av moderna teknologier man själv utnyttjar.
- *Focused logistics* (fokuserad logistik) är en fusion av information, logistik och transportteknologi för att möjliggöra snabb respons, för att hålla ordning på och omdirigera resurser i transport, och för att leverera anpassade logistiksatser som möjliggör uthållighet på alla nivåer. Delar av det logistiska understödet kommer att bygga på civila resurser medan andra delar måste vara exklusiva för de militära förbanden

Dessa koncept möjliggörs av informationsöverlägsenhet, i vilket numer även inkluderar beslutsöverlägsenhet, samt (teknologiska) innovationer. Informationsöverlägsenheten har ibland, dock inte i JV2020, kallats *dominant battlespace awareness* (DBA). Sambandet mellan de olika begreppen, så som de används i de nuvarande amerikanska visionsdokumentet, illustreras av följande figur.

---

²⁰ Observera att det amerikanska begreppet *maneuver* brukar nyttjas i vidare mening än det svenska begreppet rörelse, vilket brukar vara det som utnyttjas i svenska definitioner av stridens grundelement.

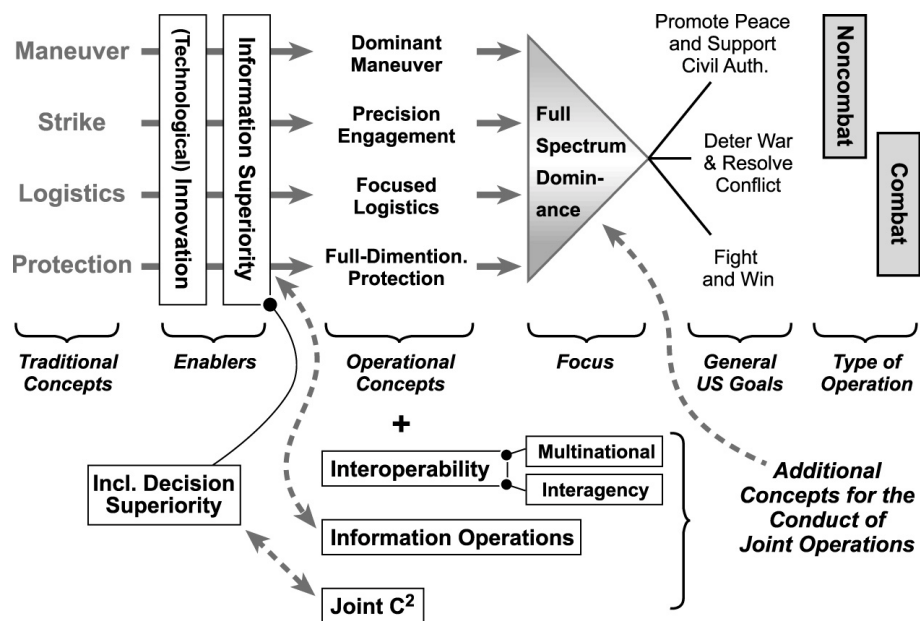

Bild 4: En sammanfattning av den inbördes relationen mellan olika begrepp från JV2010, CFJO och JV2020, främst de operativa koncepten. I bilden har de delar som berör **implementation**, t.ex. "Quality Forces" och "People" inte medtagits.

Genom att utnyttja integrerade styrkor och samordna sig med allierade länder, skall detta operationskoncept medge överlägsenhet över hela konfliktspektrumet, så kallad *full spectrum dominance*. Detta spektrum sträcker sig från fredstida insatser, via avskräckning och förebyggande av konflikter, till framgång i en storskalig krigsinsats. Även om betydelsen av hela konfliktspektrumet i JV2020 betonas mer än tidigare, utgår den amerikanska synen i stor utsträckning från att det är de storskaliga konflikterna, med tung väpnad strid, som skall styra utformningen av de väpnade styrkorna och de enskilda förbanden.

Vissa frågetecken finns kring hur man praktiskt skall implementera visionen på en mer konkret nivå. Inom exempelvis området *full-dimensional protection* finns olösta problem avseende både försvar mot ballistiska missiler och skydd mot olika typer av undervattensvapen. En stridsmiljö som medför problem i flera avseenden är den urbana miljön, särskilt då omfattande civila inslag förekommer. Att uppnå informationsöverlägsenhet, till stor del baserad på flygande och rymdbaserade resurser som UAV:er och satelliter, kan vara svårt till exempel då ett behov av insyn i byggnader finns. Även precisionsbekämpning och skydd av egna förband på låg nivå möter problem eftersom kombattanter kan dölja sig bland civila, och även uppträda som till exempel krypskyttar. Med anledning av detta är strid i urban miljö ett av de områden där omfattande utvecklingsinsatser görs, inom både armén och marinkåren.

Implementering av visionerna sker i huvudsak av försvarsgrenarna. De olika försvarsgrenarna har sina egna visioner baserade på JV2020, alternativt en några år gammal vision baserad på JV2010. De största förändringarna på senare tid rör den amerikanska armén. Armén har nyligen gjort ett radikalt uppbrott från tidigare tankar (*Force XXI* och *Army After Next*), och har istället givit ut ett kortfattat

visionsdokument vid namn *Soldiers On Point for the Nation*. Där trycker man hårt på behovet av snabbt tillgängliga styrkor som är lätt transporterbara på den strategiska skalan. Med anledning av detta skall armén nu utveckla ett antal medeltunga brigader med avancerad teknologi, till stor del på bekostnad av traditionella tunga förband. Dessa förband skall vara möjliga att lufttransportera, och skall istället för stridsvagnar innehålla det s.k. *Future Combat System* som skall omfatta fordon med stor bekämpningsförmåga och med väsentligt lägre vikt än nuvarande stridsvagnar. Armén vill kraftigt forcera framtagandet av detta system; man vill ha de första i drift redan cirka 2008. Det har ifrågasatts om detta är tekniskt möjligt, samt om armén utan ett betydande ramtillskott kan finansiera både en snabb uppbyggnad av de nya förbanden, och samtidigt vidmakthålla och fortsätta utveckla de ”gamla” styrkorna. Det är också oklart om den planerade flygtransportkapaciteten är tillräcklig för att även transportera de medeltunga arméförbanden. Inriktningen mot en medeltung armé har också fört armén och marinkåren närmare varandra.

Marinen arbetar på en ny vision som preliminärt kommer att heta *Naval Vision 2020: The Future... From the Sea*. I denna avser man att ytterligare betona de marina styrkornas utnyttjande för markoperativa uppgifter. Detta skall uppnås genom styrkeprojicering djupt inåt land med marina expeditionstyrkor. Kryssningsrobotar och hangarfartygsbaserat flyg är viktiga komponenter i detta. Den centrala punkten i marinkårens pågående utveckling är att förbättra förmågan att genomföra operationer direkt från fartyg till målet, utan att vara beroende av hamnar, stöddepunkter eller flygfält på vägen. Av den anledningen genomför man omfattande satsningar på rotorflygplan och amfibiefordon som även kan genomföra mekaniserad strid.

Flygvapnet har publicerat visionsdokumentet *Air Force Vision 2020: Global Vigilance, Reach & Power*. Metoden för att nå ut globalt, kallad *Expeditionary Aerospace Force*, intar en central plats i denna vision. Huvuddelen av flygvapnet delas upp i 10 stycken *Aerospace Expeditionary Forces* (AEFs), som är kompletta styrkepaket avsedda för en operativ chef. Denna uppdelning i 10 AEF utgör också grunden för ett beredskaps- och rotationssystem. Flygvapnet beskriver idag sig självt som en ”integrerad flyg/rymd-styrka”.

RMA som begrepp är långt ifrån oomstritt, inte minst i USA. Dels finns den semantiska diskussionen om det är en revolution eller inte. Det kan noteras att det officiella budskapet i USA numer brukar använda begreppet ”omvandling” (*transformation*) istället för ”revolution”. Som ledstjärna framhålls snarare visionen (JV2020) än RMA-begreppet i sig. Medan vissa debattörer menar att satsningarna på RMA inte är tillräckligt stora, finns även kritiska röster kring den utstakade vägen, de utlovade effekterna och kostnaderna för nödvändiga system. Vissa bedömare menar att införandet kommer att ta betydligt längre tid än vad försvaret ger intryck av och att de ekonomiska ramarna inte medger de satsningar som är nödvändiga för att fullt ut genomföra visionerna. Oberoende bedömare menar att ett årligt budgettillskott om 10-15% krävs för att kunna bibehålla dagens styrkenivå, genomföra nuvarande mängd operationer, och fullfölja redan nu inplanerade satsningar. I pengar krävs c:a 40 miljarder USD mer än nuvarande cirka 300 miljarder USD årligen²¹. Eventuella tillkommande RMA-satsningar, till exempel i form av höjd ambitionsnivå avseende

---

²¹ I presidentvalskampanjen hösten 2000 diskuterades budgetförstärkningar på upp till 10 miljarder USD; dock önskade den republikanska sidan samtidigt öka satsningarna på nationellt missilförsvar utöver dåvarande planering.

nationellt missilförsvar, skulle kräva ytterligare ekonomiska medel, om inte omfattande reduktioner av förband genomförs och att USA kraftigt begränsar ambitionen vad gäller deltagande i pågående operationer.

Europa

Det finns en klar tendens i Europa att nyttja den tekniska utvecklingen för att öka den politiska handlingsfriheten och möjligheterna till att använda väpnade styrkor i en konflikt. Genom en förbättrad informations- och ledningsförmåga, tillsammans med precisionsbekämpning finns en strävan att minimera egna förluster men även motståndarens civila skador och förluster.

De europeiska staterna har dock inte utformat militära koncept på det sätt som USA med sin JV 2020 ger uttryck för. Stater som Storbritannien och Frankrike verkar ta till sig den nya teknikens möjligheter på ett mer evolutionärt sätt både i militärteoretiska sammanhang och i samband med utveckling av förband, förmågor samt materielanskaffning. Jämfört med USA är de europeiska staternas ambitionsnivå begränsad både nationellt och multinationellt. Den lägre europeiska ambitionsnivån tar sig bland annat följande uttryck:

- Det är troligt att flera europeiska stater anskaffar delar av ett koncept i syfte att gemensamt uppnå en förmåga som i vissa avseenden kan jämföras med USA. Begränsningar kommer troligen ändå att uppstå inom områdena strategiska underrättelsesystem, lufttransport- och lufttankningsförmåga där USA även i framtiden förväntas bli dominerande. Beroende på konfliktens storlek och karaktär blir de europeiska staterna även i framtiden mer eller mindre avhängiga ett stöd från USA inom dessa funktioner.
- Europas strategiska underrättelsetjänst med avancerade spanings-/underrättelsesystem inklusive satelliter bedöms inte få samma prestanda som USA:s. Detta medför svårigheter att på strategisk nivå erhålla realtidsförmåga. Genom rätt val av sensorsystem och kombinationer av sensorsystem kan dock inom ett geografiskt begränsat område informationsöverlägsenhet skapas. Därmed erhålls förutsättningar för att ledningen kan ske i realtid på operativ, taktisk och stridsteknisk nivå.
- Inom precisionsvapen-området och nya plattformar kommer satsningarna riktas mot väl identifierade användningsområden. Dessa ges ett urval av prestanda varvid den nya teknologins alla möjligheter inte utnyttjas. De äldre plattformar som moderniseras blir inte alla gånger allsidigt moderniserade.

2.7.4 Territoriellt försvar kontra krishanteringsförmåga

Dagens och morgondagens säkerhetspolitiska situation i Europa uppfattas av de europeiska länderna, inklusive Ryssland, på sådant sätt att de anser sig behöva mindre och allsidigare försvarsmakter med en delvis ny inriktning. Den säkerhetspolitiska situationen uppfattas innehålla fler fundamentala krav än att enbart motstå ett storanfall mot det egna territoriet alternativt den egna alliansens gemensamma territorium. Utöver förmågan att värna och skydda det egna landets territorium önskar de europeiska staterna att tillsammans kunna genomföra stabiliserande åtgärder vilket bland annat innefattar en internationell

krishanteringsförmåga. För att idag och imorgon klara dessa två högst prioriterade uppgifter, skydda det egna territoriet och kunna delta i internationell krishantering, skapar de flesta europeiska staterna försvarsmakter som till sin huvuddel består av insatsförband. Insatsförband är till sin karaktär så utformade att de klarar att lösa uppgifter vid många olika typer av insatser, från försvar av det egna territoriet till deltagande i internationella insatser. Insatserna kan ske såväl inom den egna nationella ramen som tillsammans med andra staters förband.

Inom NATO är det tydligt efter försvarsbeslut/försvarsöversyner i huvuddelen av NATO-länderna att försvar av det egna territoriet nedprioriteras till förmån för gemensamt insatsförsvar i konfliktområden. Alla NATO-länder har gemensamt beslutat om snabbinsats/krishanteringsförband och formellt åtagit sig att bidra. Större länder bidrar med division/er, mindre länder bidrar med brigad/er underställda större länders divisioner.

NATO:s krigsplanläggning mot artikel 5-uppgifter har inneburit att förbanden indelas i IRF-styrkor (Immediate Reaction Forces), RRF (Rapid Reaction Forces) och MDF (Main Defence Forces). Per definition har IRF och RRF-förbanden haft rollen av krishanteringsförband för en insats utanför det egna territoriet. De minskade arméerna i USA och Europa har inneburit att endast IRF/RRF-förbanden är de som nu är gripbara utan årslånga förberedelser. Vid dagens övergång till insatsstyrkor för krishantering bygger möjliga volymer och organisationer på dessa insatsförband. Ungefär 20 av NATO:s ca 70 Europeiska divisioner, kan utnyttjas för krishantering. I ett längre perspektiv kan även övriga delar av fältarméerna utnyttjas. Drygt 20% av NATO resurser tillhör icke EU-förband.

Många länder har öronmärkt samma förband för insats inom EU Headline Goalstyrka eller NATO eller andra multinationella organisationer/styrkor ("dubbelhattning"). Det pågår en process inom EU och NATO som skall klargöra hur samverkan mellan EU och NATO skall se ut respektive hur fördelning av förband skall genomföras vid beslut om insats.

2.7.5 Personalförsörjning – Värnplikt kontra yrkesförsvar

Historiskt har krigsorganisationen varit dimensionerande för personalförsörjningen. De tidigare stora krigsorganisationerna i Europa krävde allmän värnplikt. Storleken på de totala krigsorganisationerna har på grund av rådande avspänning minskat med upp till 50% i västvärlden det senaste årtiondet. Det finns en tydlig trend, i första hand i Västeuropa, att frångå renodlade traditionella värnpliktssystem och ersätta dessa med andra personalförsörjningskoncept. Dessa varierar i utformning, men baseras vanligen på frivilliga åtaganden och/eller anställningsavtal, där personalen normalt skriver kontrakt för ett antal år. Motiven för systemförändringarna varierar mellan olika stater. Som motiv anges oftast krav på tillgänglighet, främst för internationella insatser, och krav på ökad professionalism för att behärska alltmer komplexa stridsmiljöer och avancerade materielsystem. Den erforderliga professionalismen anses därvid uppnås först efter lång utbildnings- och tjänstgöringstid. Bakomliggande resonemang fokuserar i många fall även på rättvisaspekter, då endast en mindre del av respektive årskull skulle komma att anspråkta för militärtjänstgöring. Frågan om det är ett för stort ingrepp i den enskildes integritet att inkallas med plikt/tvång, mot bakgrund av det begränsade hotet mot egna territorier, diskuteras.

Resonemanget om konsekvenser för samhället i stort vid en övergång till mer professionella personalförsörjningssystem inriktas vanligen på två faktorer: ekonomi och folklig förankring/demokratisk kontroll. Avseende ekonomi är det av vikt att skilja mellan försvars- och nationalekonomiska effekter. Om de som inte längre erfordras för värnplikt övergår till alternativa sysselsättningar påverkas samhällsekonomin positivt. Avseende den folkliga förankringen anses den i många länder inte gå förlorad om försvarsmaktens verksamhet är känd, uppfattad som meningsfull och utförs på ett kompetent och professionellt sätt. Särskild omsorg behöver dock ägnas förutsättningarna för rekrytering vid ett minskat urval.

Många NATO-länder har eller håller på att övergå till ett personalförsörjningssystem som bygger på yrkesförsvaret. Norge, Danmark, Tyskland, Polen, Tjeckien, Ungern, Grekland och Turkiet har ännu kvar olika former av värnplikt som rekryteringsgrund. Tendensen i dessa länder är att olika typer av selektiv militärtjänstgöring genomförs samt att andelen värnpliktiga i förbanden minskas till förmån för personal med korttidsanställning. De stater som hittills inte minskat sina värnpliktsvolymerna i så stor utsträckning återfinns i Nordeuropa och Östeuropa, utanför NATO. Av de EU-länder som inte ingår i NATO är det enbart Irland som har yrkesarmé.

I försvarsmakter med yrkessoldater är utnyttjandet av förbanden ofta högt i förhållande till numerären. Speciellt gäller detta där delar av förbanden normalt tjänstgör utomlands i långa perioder. Då personalen upplever sig överutnyttjad uppstår, främst under högkonjunkturer, ofta svårigheter att vidmakthålla rekrytering av tillräckligt antal nya soldater med tillfredsställande meriter och bakgrund. Den ofta återkommande utlandstjänstgöringen kan gynna nyrekrytering till första kontraktet, men kan få motsatt effekt med redan kontrakterad personal, som till exempel bildat familj, ogärna förnyar sina kontrakt. En metod att motverka detta är att attraktiv personal erbjuds olika former av bonus för att stanna och överskottsgrupper motsvarande för att sluta. Bland annat på grund av detta har personalkostnadernas andel av budgeten ökat. Erfarenheter från stater som övergått från värnpliktsförsvaret till yrkesförsvaret visar även på ett problem med överskott på främst officerare i övergångskedet.

Sammanfattningsvis får mindre krigsorganisationer, ny avancerad teknik samt behoven av att anpassa och utveckla personalens förmåga i konkreta kriser och situationer till följd att utvecklingen inom flera stater går mot olika former av kontraktsanställningar av soldater, inom eller utom ramen för värnpliktssystemet.

2.7.6 Vidgat säkerhetsbegrepp

För att möta det som idag kallas breddad hot – och riskbild finns redan idag i många av Europas länder en lagstiftning som klarlägger hur nationen får nyttja sina militära, polisiära och andra institutioner för sin yttre och inre säkerhet. Frankrike, Italien, Spanien och Nederländerna förfogar över paramilitära polisstyrkor (Gendarmeri, Carabinieri, Guardia Civil och Koninklijke Marechaussee) vilka ingår i, eller kan beslutas tillföras stridskrafterna. I den franska försvarsmakten ingår Gendarmeriet som en fjärde försvarsgren medan i Spanien är Guardia Civil, inrikesministeriets paramilitära polisstyrka. De har uppgifter inom ramen för inre säkerhet, gränsskydd och terroristbekämpning även utanför det egna landet. I övriga NATO-länder finns

militärpolisstyrkor som understödjer egna stridskrafter med polisuppgifter (även dessa kan sättas in utomlands).

Beredskapen att nyttja militära/paramilitära enheter är olika i olika nationer. Exempelvis finns det inga tydliga gränser för när och hur civila respektive militära resurser får användas. Här följer några exempel på hur andra europeiska länder nyttjar sina samhällsresurser då nationen skall möta/bekämpa verksamhet som ingår i den breddade hot – och riskbilden:

- I Storbritannien har försvarsmakten uppgiften att upprätthålla fredstida säkerhet för samhället. Motarbetande av terrorism av alla slag behåller högsta prioritet även i framtiden.
- Den österrikiska försvarsmaktens huvuduppgift är gränsförsvaret och redan i fred deltar armén i gränsövervakning i samarbete med gendarmeriet.
- Den finska regeringen betonar att försvaret skall vara ett flexibelt instrument för statsledningen att utnyttja alltifrån övervakning och hävdande av Finlands territoriella integritet till ett riksomfattande försvar mot väpnat angrepp som mobiliserar alla resurser.
- Danmark har ända sedan det andra världskrigets slut samlat "all" statlig maritim verksamhet under en hatt nämligen under militärt/marint befäl. I Danmark har man ingen särskild Kustbevakning utan det är Flottan som svarar för denna verksamhet. Sjöofficerare har polismans befogenhet vid ingripande till sjöss.
- Norska Kustbevakningen ingår som en integrerad del i Sjöförsvaret. Kystvaktens fartyg är i fred utrustade främst för sina mer "civila" uppgifter. I krig kompletteras fartygens utrustning bland annat med viss vapenmateriel.

2.7.7 Massförstörelsevapen - spridning och hot

På senare tid har innehav av massförstörelsevapen även börjat att betraktas som ett asymmetriskt svar som kan avskräcka en motståndare (stat/allians) med överlägsen konventionell militär förmåga från en militär intervention. Den stora fokusering som västvärlden - med USA i spetsen - lägger på förhindrande av spridning av massförstörelsevapen och missiler kan ytterligare förstärka det uppfattade värdet av ett innehav. De psykologiska skräckfaktorer som är förknippade med massförstörelsevapen är mycket starka i väst, men är stundom överdrivna (särskilt för kemiska stridsmedel).

Spridning av BC-stridsmedel är svårt att stoppa, eftersom den stora och expanderande världshandeln blir allt svårare att övervaka. Till detta kommer ökande skicklighet hos aktörerna att maskera sina inköp och aktiviteter samt sekundär spridning från stater som uppnått självförsörjning inom något område och som inte deltar i några exportkontrollregimer. Ett annat problem är de snabbt växande tekniska och vetenskapliga kunskaperna, som är lättåtkomliga via Internet (expertis kan även arbeta "på distans" med hjälp av Internet). I princip all utrustning som behövs för produktion av B-stridsmedel är av sådan karaktär att den används även för legitima civila ändamål.

Den tekniska och vetenskapliga utvecklingen har medfört att produktion av BC-stridsmedel inte längre är förbehållet stater, utan kan göras av organisationer eller enskilda individer.

Kärnvapen

Rysslands och USAs kärnvapenedrustning styrs idag av START-II avtalet, som medger vardera parten maximalt 3,500 strategiska kärnstridsspetsar år 2007, varav 1,750 får vara ubåtsburna. Vidare ska vissa ICBM utgå år 2003. Övriga ICBM skall senast år 2007 vara ombyggda så att de endast kan bära en stridsspets.

Inofficiella förhandlingar pågår om ett START-III avtal, som bör begränsas till 1,500 stridsspetsar (enligt Ryssland) eller 2,000 till 2,500 stridsspetsar (enligt USA). START-III kommer troligen även omfatta taktiska kärnvapen och destruktionsavdelningar av stridsspetsar som utgår. Efter START-III bedöms ingen fortsatt nedrustning komma till stånd, eftersom övriga kärnvapenmakters arsenaler då får ökad strategisk betydelse. Fortsatt nedrustning måste i så fall omfatta även dem, vilket skulle innebära en mycket svår, och troligen omöjlig, politisk process.

Ryssland kommer att lägga ökad vikt vid taktiska kärnvapen, dels för att de strategiska vapenbärarna åldras i rask takt och inte kan ersättas i tillräcklig numerär ens för att upprätthålla nivån i ett START-III avtal, dels för att de taktiska kärnvapnen är "bättre" anpassade för den ryska militärdoktrinen hotbild som fokuserar på lokala och regionala konflikter. Framtagande av kärnladdningar med mycket låg sprängstyrka (motsv. 10 – 100 ton TNT) är en möjlig utvecklingsväg som diskuterats. Dessa "mikro-kärnvapen" uppfattas kunna användas som precisionsvapen med kraftigt minskat radioaktivt nedfall, och med minskad risk för kärnvapeneskalation. Ett hot om användning av mikro-kärnvapen kan också uppfattas som mer trovärdigt än ett hot om insatser med strategiska eller taktiska kärnvapen. Det ska dock betonas att arbetet med ryska mikro-kärnvapen, såvitt kan bedömas, fortfarande befinner sig på ett teoretiskt plan.

USA bedöms fortsätta utvecklingen av ett nationellt missilförsvar (NMD). Detta kan leda till att Kina ökar sin pågående kärnvapenupprustning, vilket i sin tur får konsekvenser för Indiens och Pakistans kärnvapenarsenaler.

I Mellanöstern kan Iran inneha kärnvapen inom en tioårsperiod. Irak bedöms fortsätta med sitt kärnvapenprogram, men är påpassat och anses inte lyckas inom perioden. Israel kan snart ha en andraslagsförmåga genom ubåtsburna kryssningsrobotar. Pakistan, som är det fattigaste och mest instabila land i världen som innehar kärnvapen, är en av de största riskfaktorerna för nukleär proliferation och har misstänkta kontakter med bland annat Saudiarabien, som kan ha kärnvapenambitioner.

Biologiska stridsmedel

Cirka ett dussin stater bedöms idag ha aktiva B-vapenprogram, men sammanlagt ett hundratal stater har kompetens och utrustning som kan användas för produktion av B-stridsmedel i större omfattning.

Det omfattande sovjetiska B-vapenprogrammet är officiellt avslutat, men det råder stor tveksamhet om så verkligen är fallet. Oavsett nuvarande programstatus finns

kunskaper, bakterie- och virusstammar samt produktionsanläggningar kvar i malpåse.

Den snabba utvecklingen inom biotekniken medger genmodifierade B-stridsmedel (dock inte "genetiska vapen" mot etniska grupper). Ökad antibiotika- och/eller vaccineresistens, ökad virulens (sjukdomsframkallande förmåga), ökad livslängd hos organismerna efter utspridning, produktion av toxiner eller fysiologiska signalsubstanser i "oskyldiga" bakterier eller hybridvirus som kombinerar smittsamheten hos ett ofarligt virus med dödligheten hos ett annat virus är ett axplock på vad genteknik kan missbrukas till. Kunskaperna kan missbrukas till exempel för att designa B-agens som slår ut immunsystemet. Utvecklingen av aerosolläkemedel, exempelvis astmasprayer, underlättar utveckling av metoder för aerosolspridning av B-stridsmedel, vilket tidigare varit tekniskt mycket svårt.

B-stridsmedel mot djur och växter bedöms bli mer intressanta. De kan användas för ekonomisk krigföring mot en motståndare, utspridningen kan göras dolt och förväxlas med naturliga utbrott. Potentialen kan illustreras med utbrottet av mul- och klövsjuka som drabbade Taiwan 1997, då man tvingades nödslakta 80% av landets svin. Smittkoppsvirus finns troligen undagömt i flera länder, trots beslut av WHO att alla virusstammar skall förstöras (förutom vid en förvaringsplats i vardera Ryssland och USA). Sjukdomen, som är mycket smittsam och orsakar hög dödlighet, är officiellt utrotad sedan början på 1980-talet. Vaccinationer har inte utförts på många år, och de kvarvarande vaccinlagren är mycket små. USA har inte räknat bort smittkoppsshotet utan har påbörjat nyproduktion av stora mängder smittkoppsvaccin.

Det går inte att bortse från risken att B-stridsmedel sprids oavsiktligt. Även defensiv skyddsforskning kräver att man arbetar med de virus och bakterier (inklusive genetiska förändringar av dessa) som en motståndare misstänks inneha. Detta innebär ett latent hot genom risken för olyckor eller stölder av bakterie- eller virusstammar. En större risk för oavsiktliga utsläpp härrör från B-vapenprogram i diktaturer, där säkerhetsutrustning och arbetarskydd inte är prioriterat.

Kemiska stridsmedel

Minst 16 stater bedöms idag ha aktiva C-vapenprogram. Ryssland ska destruera sina stora C-vapenlager inom en 15-årsperiod. Detta kommer inte att kunna genomföras av ekonomiska skäl. Ryssland har möjlighet att dolt och med kort varsel producera nyutvecklade C-stridsmedel vars utgångsämnen inte finns på C-vapenkonventionens kontrollistor. Nyutvecklade C-stridsmedel kan även förväntas dyka upp i andra stater inom en tioårsperiod.

Ett möjligt substitut för C-stridsmedel är fosfororganiska pesticider som i vissa fall har en toxicitet som närmar sig nervgasernas, och som har figurerat bland terroristgrupper. Pesticider är lättillgängliga och utsläpp från pesticid- eller andra kemikalielager genom sabotage eller krigshandlingar är ett hot som måste beaktas vid internationella operationer. Detta gäller också starka strålkällor som används inom industrier och sjukvård, men som avsiktligt eller oavsiktligt kan utgöra radiologiska vapen.

De konventioner och avtal som reglerar nedrustning inom NBC-området utgör ingen heltäckande garanti för att dessa vapen inte kommer att utvecklas eller lagras i framtiden. B- och toxinvapenkonventionen från 1972 saknar fortfarande

kontrollmekanismer, men en verifikationsregim, om än ineffektiv, kan förväntas inom de närmsta åren. Kemvapenkonventionen trädde i kraft 1997, men dess efterlevnad är svårbedömd – de ”challenge inspections” som medges i konventionen vid misstanke om att en stat fuskar, har visat sig vara ett politiskt mycket känsligt instrument. En framtida mer effektiv kontroll av avtalen inom B- och C-områdena, som i första hand är beroende av en ökad internationell politisk vilja, kan leda till att nya eller modifierade stridsmedel utvecklas; stridsmedel som inte täcks av konventionernas texter och som är svåra att påvisa, t ex genom att de produceras dolt vid icke-deklarerade civila produktionsanläggningar.

Ballistiska missiler och kryssningsrobotar

Utveckling av ballistiska missiler som bärare för massförstörelsevapen sker i ökande takt i bl a Iran, Nordkorea, Pakistan, Indien och Syrien. Av dessa kommer några att ha tillgång till interkontinentala missiler inom en tioårsperiod. En ny trend är enklare kryssningsrobotar och andra typer av obemannade flygande farkoster, som nu utvecklas i flera länder. Dessa kan leverera BC-stridsmedel och kan produceras i stort antal till priset av en ballistisk missil.

En del stater i potentiella konfliktområden, särskilt i mellanöstern, har av varierande skäl inte anslutit sig till de olika konventionerna. Konventionerna omfattar inte heller icke-statliga organisationer, utan här gäller olika former av nationella lagstiftningar.

2.8 Slutsatser

Världen präglas i hög grad av den globalisering som en alltmer utbredd demokratisering och marknadsekonomi för med sig. Detta leder till ett ökad ömsesidigt beroende mellan flera olika aktörer. Allt fler stater tillämpar ett demokratiskt styrelsesätt, särskilt i Europa, med en större öppenhet, ett fördjupat samarbete och ekonomisk utveckling som följd.

Asien kommer att få en allt större betydelse med både positiva som negativa förtecken. Den ekonomiska utvecklingen är i flera fall mycket positiv, men rymmer inom sig risker för ökade sociala skillnader som kan skapa konflikter. Det finns även flera olösta kriser i denna världsdel och tendenser till inre nationella oroligheter.

Den ekonomiska utvecklingen i Afrika har få ljuspunkter. Istället finns det stora risker att denna del av världen går mot en demografisk katastrof på grund av den stora utbredningen av sjukdomen aids. Utvecklingen i Nordafrika, bland annat med inslag av muslimsk fundamentalism kombinerat med fattigdom och en stor befolkningsökning, innebär att EU-medlemmarna vid Medelhavet, i hög grad fokuserar sitt intresse mot detta område.

USA kommer även fortsättningsvis, som den enda globala supermakten, ha en central roll i den säkerhetspolitiska utvecklingen i hela världen. Den militära förmågan att ingripa kommer att kvarstå. Däremot kan den politiska viljan att ingripa variera över tiden. USA:s försvarsmakt inriktar sin utveckling mot att genomföra en förändring som främst innebär förbättrad informationshantering och ledning av stridskrafter. Frågan är dock omstridd och det kan även för en stormakt som USA innebära problem att nå upp till de mål som beskrivs i ”Joint Vision 2020” främst med hänsyn till de osäkerheter som föreligger av teknisk och ekonomisk natur.

För utvecklingen i Europa kommer utvidgningen av EU att vara en central fråga. Ett misslyckande kan skapa frustration bland de länder som lämnas utanför och ge utrymme för mer reaktionära krafter i dessa stater.

Utvecklingen av EU:s krishanteringsförmåga innebär krav på ett fördjupat militärt samarbete mellan medlemsländerna. För att detta skall kunna ske måste försvarsmaterielen i ökande grad vara interoperabel. Förändringen av nationella försvarsindustrier med en inhemsk försvarsmaterielförsörjning kan bidra till skapandet av mer internationella specifikationer som underlättar interoperabiliteten.

Inom den europeiska försvarsindustrin har en omfattande konsolidering skett de senaste åren och de största europeiska företagen är jämbördiga med de största amerikanska, åtminstone vad gäller omsättning. Den europeiska försvarsindustrin är därmed inte längre en inomstatlig angelägenhet. En globalisering av försvarsindustrin kan skapa en situation där enskilda stater får ett minskat inflytande över denna industri. Särskilt påtagligt kommer detta att bli för stater som tidigare löst mycket av sin försvarsmaterielanskaffning genom inhemsk produktion. Möjligheterna att göra nationella vägval kan därför minska samtidigt som den försvarsindustriella utvecklingen kommer att vara en viktig beståndsdel i förhållandet mellan USA och Europa.

I de flesta europeiska stater finns det en tydlig övergång från ett försvar med i huvudsak territoriell inriktning mot ett deltagande i internationell krishantering. EU:s utvecklade krishanteringsförmåga påverkar till del den nationella handlingsfriheten för medlemsstaterna i försvarsfrågor. Genomförandet präglas av en strävan att bibehålla goda relationer med USA.

Rysslands utveckling är svår att prognosticera. Det finns idag få indikationer på en ekonomisk tillväxt som skulle kunna ge utrymme för en satsning på kraftig ökad konventionell militär förmåga. Beroendet av västvärlden och behovet av stora kostnadskrävande sociala reformer ger Ryssland ett begränsad handlingsutrymme. Vid en fortsatt och stabil positiv ekonomisk utveckling bör man inte bortse från risken att Ryssland skulle kunna välja ett alternativ där stora resurser tillförs krigsmakten. En sådan åtgärd skulle dock få betydande konsekvenser för det övriga samhället .

Massförstörelsevapen kommer även i framtiden att utgöra ett hot. Konventioner och avtal utgör ingen garanti för att vare sig utveckling eller lagerhållning, särskilt för B- och C-stridsmedel, inte kommer att äga rum.

Dagens snabba informationsspridning har som konsekvens att en liten händelse på stridsfältet snabbt kan få strategiska konsekvenser. Händelser och insatser på olika arenor interagerar med varandra, likväl med insatser som på andra områden. Detta innebär att informationsoperationer bör initieras på den strategiska nivån, nationellt eller multinationellt, och att alla informationsoperationer som genomförs måste ligga i linje med de strategiska, operativa och taktiska målen. Vidare måste alla de militära och civila insatser och åtgärder som vidtas på de olika arenorna samordas på operativ och taktisk nivå för att undvika kontraproduktivitet.

3 Teknikutveckling

Teknikutvecklingen kommer att medge en ökad nätverksuppbyggnad vilken är väsentlig för förbättringen av informations- och ledningsförmågan. I nätverken ingår även sensor- och bekämpningssystem. Sensor- och nätverksutvecklingen för också med sig motmedel och en ökad betydelse av IT-säkerhet och informationsoperationer. Kravet på skydd måste åtgärdas genom breda samverkanslösningar. Obemannade farkoster och rymdbaserade system utnyttjas alltmer. Konventionell bekämpningsförmåga förbättras genom precisionsvapen. Civil teknikutveckling, inte minst inom IT, är av ökad betydelse även för militära applikationer.

3.1 Inledning

Beskrivning av framtida teknikutveckling syftar dels till att klarlägga viktiga tekniska trender i framtida konflikters karaktär, dels att bedöma vilka möjligheter och begränsningar dessa trender medför för utformningen och utnyttjandet av stridskrafter. Därmed läggs en grund för en bedömning av hur utvecklingen kan komma att påverka Sverige och Försvarsmakten. Teknikutvecklingen är också en förutsättning för de förändringar i krigföringen som brukar betecknas RMA, *Revolution in Military Affairs*.

Ett framtida krigs karaktär beror bland annat på hur balansen skiftar i ett antal ”teknikdueller” inom olika områden. Verkan/skydd, sensorer/signaturanpassning, samband/störning och information/desinformation är exempel på sådana. Tekniken medger förbättringar inom dessa områden, men vilken sida i respektive duell som vid ett givet tillfälle har övertaget är ofta svårt att förutsäga. Andra faktorer som påverkar är ekonomi och även möjligheterna till s.k. asymmetrisk krigföring. Ekonomiska resurser är av stor betydelse för att snabbt kunna ”hänga med” i medel/motmedelsduellen, men inte ens stormakter har resurser att realisera alla teknikmöjligheter till prototypstadiet. De som implementeras i operativa system är ännu färre. Det tar också tid innan nya tekniker har utvecklats och införts på stor bredd. Några exempel på tekniskt krävande, men ännu olösta problemområden i USA:s RMA-utveckling diskuteras i avsnitt 2.7.3.

Inom vissa teknikområden blir det möjligt att utveckla demonstratorer och prototyper, som nyttjas i mindre kvantitet och därefter vidareutvecklas. Utnyttjandet av billiga civila komponenter och standardteknik betonas idag. Få tecken finns dock hittills på att de totala utvecklings- och systemintegrationskostnaderna för kvalificerade, nyframtagna materielobjekt minskar på grund av detta. Även de nya materielssystem som är en förutsättning för en avancerad RMA-utveckling torde därför bli mycket dyra att utveckla.

Modellering och simulering (M&S) får ökad betydelse för teknikutvecklingen, och utnyttjas för beslutsstöd i ledningssystem, liksom utbildning, taktikutveckling m.m. Även simuleringsbaserad utveckling och anskaffning (SBA) tilldrar sig intresse. Att utnyttja SBA kan sägas vara att ta ett steg längre än att utnyttja demonstratorer. Materiel utvecklas helt eller delvis utan att prototyper framställs, och utprovas enbart genom simulering.

Teknikutvecklingen ansågs tidigare drivas fram av den militära sektorn inom ett flertal områden. Numer är situationen annorlunda. Särskilt inom området för informationsteknik leds utvecklingen främst av civila kommersiella intressen som agerar på den privata marknaden. Enligt olika prognoser kommer omfattande utveckling inom den närmaste 20-års perioden att ske framförallt inom:

- Informationsteknik med mobila och adaptiva digitala nätverk
- Bioteknik
- Materialteknik

Utvecklingen inom dessa teknologier förväntas ge upphov till många nya tillämpningar på en mängd av områden. I det följande diskuteras i huvudsak vissa militära tillämpningar av dessa teknikområden, med tonvikt på IT. Därutöver diskuteras ett antal specifika militärtekniska områden. En mer fullständig diskussion av civila teknikutveckling kan återfinnas i rapporter som tagits fram av det nationella projektet Teknisk Framsyn²².

3.2 Informations- och ledningsförmåga (inklusive telekrig)

Utvecklingen inom IT-området, den kanske mest centrala förutsättningen för RMA-utveckling, möjliggör en allt snabbare hantering av allt större informationsmängder i underrättelse- och ledningssystem. Trenden är att andelen datakommunikation ökar. Utveckling av kommunikationslänkar eller nätverk av Internet-typ med hög kapacitet är en förutsättning för överföring av stora informationsmängder till och mellan sensorer, staber och förband. Andelen satellitkommunikation ökar.

Rymdbaserade system utnyttjas alltmer, för underrättelseinhämtning, kommunikation och navigering. Civila satelliter får successivt bättre prestanda, vilket innebär att sensordata som förr var förbehållet militära användare inom stormakter, nu är kommersiellt tillgängliga. Även stormakterna förlitar sig i ökad utsträckning på kommersiella rymdbaserade tjänster som komplement till de egna systemen.

Genom ”intelligenta” sensorer kan information förädlas och tillgänglig sambandskapacitet användas effektivare för mer relevant information. Genom olika former av informationsbehandling kan det även bli möjligt att öka motståndskraften mot ledningskrigföring. Detta medför även möjligheter till snabbare beslut och ökar tempot i striden samt ger förutsättningar för bättre precision i vapeninsatsen. Utveckling av optiska datorer och optisk signalbehandling skulle på längre sikt kunna medge att denna trend förstärks ytterligare. Sådan teknik är även mindre känslig för elektronisk krigföring.

Genom informationsinhämtning och fusion av data från aktiva och passiva sensorer, till exempel radar, IR, laser, signalspanare för mål över ytan och aktiv sonar och passiv sonar under ytan, erhålls en ökad förmåga till upplösning, klassificering och i förekommande fall identifiering av mål. Förmågan att skapa en spektral breddning hos det sensorsystem som verkar i samma område har stor betydelse för informationens kvalitet och uthållighet. Därmed kan en samlad lägesbild av olika enheters dispositioner byggas upp för analys och för insatser. Det blir möjligt att få

---

²² Leif Magnusson m.fl. (red.), *Det framsynta samhället - en syntesrapport från Teknisk Framsyn*, ISBN 91-7082-662-5, 2000, samt Ulf J. Johansson m.fl., *Informations- och kommunikationssystem - en rapport från Teknisk Framsyn - panel 5*, ISBN 91-7082-655-2, 2000.

lägesbild i nära realtid även ner till enskilda förbandsenheter under hela dygnet och under alla väderbetingelser. Denna utveckling ökar också betydelsen av motmedel mot denna informationsinsamling, till exempel genom skenmål och telekrigsåtgärder. Fusion av sensorinformation förbättrar förmågan att snabbt upptäcka, identifiera, bestämma position samt analysera och utvärdera händelseutvecklingen. Beslutsstödsfunktioner kan byggas in i systemen.

Underrättelse- och spaningsunderlag för direkta vapeninsatser kan göras direkt tillgängliga genom sensornära signalbehandling. VR (Virtual Reality)-tekniken i kombination med modellering & simulering kan bidra till utveckling av bättre presentationsteknik och ger möjligheter till utveckling av ändamålsenlig presentation av väsentlig information.

Obemannade farkoster och satelliter möjliggör underrättelseinhämtning över ytan även långt in på främmande nationers territorium. I många fall möjliggör UAV:er minutaktuell information över ett operationsområde eller delar därav, och därmed skapas underlag för operativa och taktiska dispositioner. Vissa terrängtyper försvårar dock inhämtningen av markläget, och undervattensläget är generellt svårare att inhämta på detta sätt. Utvecklingen inom området obemannade farkoster drivs även mot system med förmåga till vapeninsats. Sådana system bedöms särskilt lämpliga för högriskföretag och vid situationer där acceptansen av förluster är låg. Genom höga prestanda och/eller signaturanpassning, kan de ges en hög överlevnadsnivå.

Hos en stor- eller supermakt eller inom en allians av stater, kommer det att finnas - delvis globalt utbyggda - operativa rymd- och luftburna underrättelse- och bekämpningssystem. Dessa kan komma att vara sammanlänkade med mark- och sjöburna underrättelse- och bekämpningssystem (även obemannade farkoster). Systemen kommer sannolikt fortfarande till övervägande del bygga på mänskligt beslutsfattande, men snabbare ”omloppstider” kan bli tekniskt möjliga.

Teknikutvecklingen kan erbjuda ”ett sammanhållet ledningssystem” i ett nätverkskoncept. Utväxling av information m.m. blir då möjlig över hela den organisatoriska hierarkin ned till den enskilde soldaten om detta skulle vara önskvärt. Systemet kan göras robust bland annat genom att utnyttja teknik för ”självläkande” system.

Ledningskrigföring, eller i en vidare tolkning informationskrigföring, kommer att i ökande omfattning påverka utformningen av flertalet system. För att kunna etablera ett ledningsöverläge över en presumtiv motståndare är det viktigt att ha förmåga till ledningskrigföring i form av vilseledning, telekrigföring m.m. på alla nivåer. Den ökande andelen IT-system i infrastruktur och förband ger ökade möjligheter till bekämpning och vilseledning. Skyddsfunktioner mot sådan påverkan blir allt mera betydelsefulla. System för att på syntetisk väg vilseleda och störa spaningssystem kommer att bli viktiga för förbandstyper i flertalet stridsuppgifter oberoende av medium. Vidare bedöms en integration av standardiserade, generella IT-komponenter i övrig materiel (plattformar och vapen) som alltmer påtaglig under den närmaste tidsperioden. Detta öppnar nya möjligheter för bekämpning av en motståndare med hjälp av ”IT-vapen”.

För att försvåra för en motståndare att etablera och bibehålla ett ledningsöverläge görs sensor-, kommunikations- och ledningssystem svåra att upptäcka samt robusta

mot störning. Olika former av skenmål utnyttjas också, till del virtuella sådana skapade genom sofistikerade, sensoravpassade telekrigsåtgärder. Aktiva sensorsystem med ett adaptivt sökmönster samt svårupptäckta och störhållfasta sambandssystem blir möjliga. Ett annat sätt att försvåra en motståndares informationsinhämtning och vapeninsatser är utnyttjande av passiva sensorer och signaturanpassning avseende utformning, materialval och tilläggsmaskering. Ett betydelsefullt område är att kunna förhindra verkan av flygburen spaning, störning och bekämpning. Utvecklingen av signalsökande robotar mot ledningssystemets olika komponenter fortsätter. Möjligheten att kunna förbättra precisionen i positionsbestämning bland annat för vapeninsats och navigering oberoende av väder ökar. Den framtida stridsmiljön för våra förband ställer i än högre grad än i dagsläget krav på säkra och robusta IK-system. Tekniska möjligheter för sådana system vidgas.

3.3 Bioteknik

Under den kommande 20-årsperioden kommer nya läkemedel att utvecklas vilka kommer att vara effektiva både mot bakteriella och virala infektioner. Förmågan hos läkemedlet att söka upp infektionshärden gör att allt lägre doser behöver ges med färre biverkningar som följd. Det kommer också bli möjligt att kunna ge både läkemedel och vacciner genom andningsvägarna.

Exponering av smittämnen och giftiga substanser kommer att kunna indikeras på avstånd, men framförallt i det ögonblick som exponeringen sker. Indikeringen kan också åtföljas av instruktioner om åtgärder. Olika skonsamma saneringsmetoder kommer att vara biologiskt baserade med ett ökat skydd som följd.

Den biotekniska utvecklingen kan också utgöra ett hot, då nya former av B-stridsmedel möjliggörs, till exempel genom att kombinera egenskaper från flera olika mikroorganismer. Expansionen inom biotekniska området kan också medföra att fler aktörer har tillgång till den kompetens som krävs för att utveckla och framställa B-stridsmedel.

Bioteknik kommer också alltmer att kunna tillämpas på helt andra områden än det medicinska. Ett par exempel kan vara framställning av material med speciella egenskaper, minspaning genom detektion av utläckande sprängämnen från minor, och sanering av förorenad mark.

3.4 Materialteknik

Materialtekniken utvecklas i hög hastighet och utgör en förutsättning för utvecklingen inom de flesta andra områden. Gränsen mellan syntetiska och biologiska material suddas ut i en ökande takt. Materialen blir allt mer optimerade för specifika uppgifter. Exempel på tillämpningar för specialmaterialen kan vara:

- Signaturanpassning
- Laserskydd
- Lätta/starka material
- Värmetåliga material

Utvecklingen inom materialområdet gör det nu möjligt att utveckla starkt integrerade mikromekaniska system (MEMS), eller nanoteknik. Nanotekniken gör det möjligt att

göra specialgjorda material där "varje" atom har en uppgift. Denna utveckling gör det möjligt att få:

- Sensor, beräkningskapacitet och styrkraftalstring starkt integrerade på ett chip.
- Mindre radarsystem.
- Styrbar signatur (kameleontegenskaper).
- Läkande strukturer.

Mikrotekniken innebär till exempel att det kommer bli möjligt att tillverka små och billiga sensorer som kan spridas i ett mycket stort antal. Möjligheterna att tillverka små avancerade robotar kommer också att öka.

3.5 Bekämpningsförmåga

Fjärrvapen i form av bland annat långräckviddiga missiler, medför generellt att hot kan riktas mot en motståndare från områden långt utanför dennes egna territorium. Insatser med sådana vapen kan särskilt i tidiga skeden av en konflikt få allvarliga konsekvenser för ett totalförsvars och samhälles funktion. Många precisionsvapen kan genom teknikutvecklingen framställas till allt lägre styckekostnader.

Genom förbättrad målinformation från olika sensorer och ett modernt ledningssystem ökar möjligheterna att samla vapeninsatserna från eldrörssystem, robotar m.m. grupperade över större ytor för en gemensam vapeninsats mot ett målområde. Ny teknik för att uppnå högre hastighet, bättre precision, utskjutning och framdrivning och mer energirika explosivämnen, samt nya material i eldrör och stridsdelar kan avsevärt öka räckvidd, precision och verkan av konventionella vapen. Verkan i målet kan ökas genom val av optimal träffpunkt - adaptiv stridsdels- och målsökarteknik. Genom att utnyttja tekniken vid uppgradering och anpassning, kan en given vapenbärarens effektiva vapenlast avsevärt öka.

Utvecklingen inom navigerings- och styrtekniken medför att även okvalificerade bomber, raketer och projektiler till en låg styckekostnad, kan modifieras till precisionsvapen och användas mot civil infrastruktur, fasta anläggningar och mindre rörliga förband. Kraftigt fortifierade mål kräver dock specialanpassade vapen, och tjockt berg är fortsatt svårt att penetrera. Navigeringssystem, som bygger på integration av flera metoder, är dessutom svåra att störa med traditionella telekrigsåtgärder. Det kommer också bli möjligt att ta fram allt mindre vapen på grund av utvecklingen inom flera områden. Under en 20-års period kan storleken på olika vapen minska med 15-60% med bibehållen effekt. Även hastigheten och räckvidden för robotar kan komma att öka. Förbättringarna på raketmotorer kan innebära att hastigheter på 6-8 mach blir möjliga med en räckvidd på 1000 km. Skjuttiden på detta avstånd blir då mindre än 10 minuter. Dessa vapen torde kräva speciella material m.m. och blir därför dyra. Nya slutna styrklar för styrda vapen kan också utvecklas genom utnyttjande av till exempel fiberoptisk styrning. Även autonom samverkan mellan robotar kan bli möjlig.

Effekten av nya explosivämnen kan i framtiden komma att flerfaldigas. Utvecklingen kan användas för att stärka vår förmåga men utgör även ett hot mot vår rörlighet, skyddsförmåga och motståndskraft. Utvecklingen med strid över större ytor, kan på sikt innebära att bekämpningssystem för direktriktad eld kan komma att minska i omfattning.

Den tekniska utvecklingen möjliggör stridsdelar med nya verkansformer såsom stridsdelar i granater och robotar som genererar stark elektromagnetisk strålning, till exempel högeffektpulsad mikrovågsstrålning (HPM)²³. Sådana system kan bli effektiva mot system med känsliga halvledarkomponenter som ”intelligent” ammunition, robotar, ledningssystem, motmedelssystem och plattformar om dessa inte har ett tillräckligt skydd mot sådana effekter.

NBC-vapen bedöms finnas kvar inom den överblickbara framtiden, trots fortsatta strävanden att reducera dessa vapen genom internationella överenskommelser. Dessa vapen kan komma att användas i hela skalan av konflikter från terroristattacker till väpnade angrepp inkluderande asymmetrisk krigföring.

Sensor- och vapenbärande flygande plattformar med hög operativ och taktisk rörlighet kommer att utgöra ett viktigt inslag i striden.

Nya typer av ”icke-dödliga vapen”²⁴ får betydelse främst i lägre konfliktnivåer.²⁵ Generellt sett är dock utvecklingen av nya vapen av denna typ inte särskilt långt kommen. För att utveckla dessa vapen krävs inte bara tekniska innovationer utan även nationella och internationella överenskommelser, bland annat inom ramen för folkrätten.

3.6 Skydd och motståndskraft mot bekämpning

Hotutvecklingen visar på ett behov av att vidta skyddsåtgärder i ett betydligt bredare spektrum än tidigare. Ett ökat utnyttjande av närverksbaserade lösningar kräver ökad IT-säkerhet samtidigt som riskerna för upptäckt och precisionsbekämpning ställer helt andra krav. Försvarsmaktens tilltagande beroende av civila funktioner innebär också att angrepp mot den civila infrastrukturen allvarligt kan påverka militära system. Det ökade internationella deltagandet innebär på samma sätt förändrade krav på skyddsåtgärder. Förekomsten av alternativa hot, bland annat i form av terrorangrepp kan öka hotnivån, även i låga konfliktnivåer. Denna utveckling visar på behovet av lösningar som omfattar breda samverkanslösningar, såväl inom Försvarsmakten, som med andra aktörer

Utvecklingen inom bland annat teknikområdena signaturanpassning, sensoraktiverade skydd, varnar- och motmedel, nya fortifikatoriska principer samt material för ballistiskt skydd, möjliggör genom integration av dessa tekniker, att målet inklusive vissa ”geografiskt bundna punktmål” trots allt kan ges goda överlevnadsmöjligheter.

För att motverka vapeninsatser kan teknik för varnar- och motmedelssystem, skenmål (fysiska eller simulerade), övriga telekrigsåtgärder samt ett effektivt luftförsvar

---

²³ Henrik Moberg, Åke Wiss (red.), *FOI orienterar om elektromagnetiska vapen och skydd*, OM nummer 1, 2001.

²⁴ Det engelska begreppet är *non lethal weapons* (NLW), men även uttryck som *less lethal weapons* (mindre dödliga vapen) har förekommit. Sådana uttryck kan vara mer rättvisande, då vissa verkansformer i NLW-begreppet kan få större verkan på t.ex. svaga och sjuka personer, än vad de får på fullt friska yngre soldater.

²⁵ Göran Kindvall och Åke Wiss, *Icke-dödliga vapen – en möjlighet eller ett hot?*, FOA-R--98-00634-170--SE, 1998.

utvecklas ytterligare. Signaturanpassnings- och störningsåtgärder är inte fullt verkningsbara mot koordinatstyrda vapen som med hög precision styrs mot ett geografiskt bundet mål. Nya elektromagnetiska strålvapen (till exempel HPM) kan dock ge effekt. Antisensorlasersystem kan få hög bekämpningseffekt mot oskyddade optiska sensorer. Varnar- och motmedelssystemens sensorer kan göras aktiva och/eller passiva. Smygsamband och utnyttjande av passiva sensorer minskar risken för upptäckt, identifiering och därmed även vapenverkan. System för att på syntetisk väg vilseleda aktiva spaningssystem kan utvecklas för att försvåra en motståndares beslutssituation och vapeninsatser.

För att kunna öka överlevnadsmöjligheterna för fasta (lednings-)anläggningar kan således åtgärder vidtas med utnyttjande av teknikens möjligheter. För skydd av dessa anläggningar mot styrda och ostyrda vapen i slutet av anflygningsfasen kan dessutom till exempel särskilda sensoraktiverade skyddssystem och/eller luftvärnssystem utvecklas. Ett rörligt koncept, med möjlighet att utnyttja fortifikatoriskt skyddade anläggningar torde vara fördelaktigt i vissa situationer, både för att få skydd mot vapenverkan och för att försvåra upptäckt.

Den mintekniska utvecklingen innebär ett hot mot rörlighet i vid bemärkelse och medför behov av motåtgärder som utvecklad teknik för lokalisering och minröjning, alternativt minskat beroende av rörlighet för skydd eller kraftsamling.

Även åtgärder inom ramen för IT-säkerhet i vid bemärkelse bidrar till skydd, i takt med att informationssystem och nätverk utnyttjas allt mer, och därmed riskerar att bli mål för olika "IT-vapen".

3.7 Specifikt för olika funktioner

3.7.1 *Specifikt för markstrid*

Utveckling inom materialtekniken skapar möjligheter att konstruera lättare, signaturanpassade stridsfordon och andra plattformar med ökad eller bibehållen överlevnadsförmåga. Produktionstekniken möjliggör gemensamma grundkonstruktioner för flera specialfunktioner.

Nya varnar- och motmedelssystem för stridsfordon är under utveckling. Dessa kan troligen utvecklas för att ge effekt mot alla typer av inkommande stridsdelar.

Nya mer energirika explosivämnen och nya material kan avsevärt öka verkan av konventionella stridsdelar. Utveckling sker även mot höghastighetsprojektiler med KE-verkan. Detta kan bland annat innebära att olika typer av pansarvärnsvapen erhåller högre effekt i moderna stridsvagnar och stridsfordon än idag.

Utvecklingen av vapensystemens precision och räckvidd innebär att förmågan till att framskjutet kunna visa in och kontrollera insatser av långräckviddiga bekämpningssystem är viktigt. Möjligheterna för framskjutna markstridsförband att lösa sådana uppgifter ökar genom kommunikations- och IT-utvecklingen. Samtidigt kan UAV (Unmanned Aerial Vehicle)-, sensor- och målsökarutvecklingen, liksom tekniken med fiberoptiskt styrda robotar, i flera fall erbjuda andra alternativ.

Den tekniska utvecklingen avseende markstrid och markbunden förmåga präglas i övrigt bland annat av att:

- Utvecklingen inom IT och kommunikation medger att ledning av markstridskrafter kan genomföras i nätverk över stora områden med korta tidsförhållanden.
- Lättare, strategiskt/operativt transporterbara markförband med stor verkan, och förmåga att strida mot mekaniserade förband, utvecklas.
- Vapenverkan kan erhållas med högre precision samt insättas över längre avstånd och större ytor.
- Sensorer kommer att utnyttjas alltmer för att övervaka stora markytor. Till dessa kan "intelligenta" minor kopplas.
- En utveckling mot multistatiska radarsystem och tekniker som t ex millimetervågsradar ökar inhämtningsförmåga medan utveckling av lågfrekvent radar, trots maskerings- och signaturanpassningsåtgärder, kan öka möjligheterna till upptäckt av signaturanpassade mål.
- Utvecklingen av multisensorteknik som medger dygnet runt- och allväderskapacitet medför möjligheter och hot avseende övervaknings-, lednings- och bekämpningssystem.
- Strid i urban miljö kan stödjas av avancerad materiel såsom sensor/ID-utrustning, anpassade ledningssystem (till exempel avseende kartinnehåll), och icke-dödande vapen.
- Avancerad teknik för enskild soldat, inte minst sensor- och informationssystem.

3.7.2   *Specifikt för sjöstrid*

Utvecklingsinsatser inom de stora militärmakterna riktas alltmer mot problemområden och miljöer som är specifika för kustnära uppträdande, s.k. *littoral warfare*. Utvecklingen går dock mot globalt uppträdande vid fientlig kust, snarare än uppträdande vid egen kust.

Under havsytan kan hydroakustisk spaning på stora avstånd ytterligare utvecklas genom passiv eller multistatisk teknik och avancerad signalbehandling. Lågfrekvent aktiv spaning kan ge mycket långa räckvidder. Detta kan kompletteras med magnetisk och elektrisk spaning på kortare avstånd samt utvecklad miljökänedom för att få ett överläge i spaningsduellen. Möjligheterna till informationsutbyte mellan ubåtar och aktörer på och över ytan ökar genom utvecklad sambandsteknik.

Teknikutvecklingen inom robotområdet ger förbättrade möjligheter inom målsökartekniken med lägre signaturer avseende emitterad strålning, förbättrad signalbehandling och multisensorteknik för olika moment i anflygningsfasen. Förbättrade drivmedel kan ge längre räckvidder, högre fart i banan samt röksvag utskjutning och banflykt. Utskjutning av robotar mot såväl sjö- som markmål kan göras både från ytstridsfartyg och ubåtar.

Undervattensvapnen kan göras allt effektivare. Långräckviddiga torpeder med högupplösande målsökare, zonerör m.m. och hög fart i slutfasen (ca 100 knop), ger nya möjligheter till verkan mot mål på och under ytan. Teknik för torpedvarnings- och motmedelssystem utvecklas successivt.

Torpedliknande obemannade undervattensfarkoster med hög förmåga till autonomt uppträdande och kommunikation utvecklas bland annat för spaningsuppgifter.

Teknikutvecklingen medger framtagning av signaturanpassade sjömins-system med multisensorfunktion, individuell rörlighet och graderad verkan. Sådana system är svåra att röja. Den traditionella gränsen mellan minor och torpeder suddas ut.

Utvecklingen av nya fartygs- och ubåtskoncept, och deras vapensystem, präglas generellt av en ökad tonvikt på en understödande roll i markoperationer.

Den marina tekniska utvecklingen präglas i övrigt bland annat av att:

- Kommunikations- och vapensystemutvecklingen gör integration av sjöstrids- och amfibieförmåga möjlig.
- Transportfartyg blir snabbare (färjor mot 40 knop, svävare mot 70).
- Stridsfartyg blir tystare, får lägre och styrbara signaturer, bättre sensorer och motmedel, ökad uthållighet samt förses med markmålsvapen för precisionsinsatser.
- Ubåtar blir tystare (akustiskt, magnetiskt, elektriskt), tåligare mot stötar, får längre uthållighet och får bättre sensorer och motmedel. Strävan är att förbättra deras kommunikationsmöjligheter och i ökad utsträckning beväpna dem med långräckviddiga markmålsvapen.
- Genom informationsinhämtning och fusion av sensorinformation från aktiva och passiva sensorer externt och på stridsfartygen erhålls en ökad förmåga till upplösning, klassificering och i förekommande fall identifiering av mål.
- Obemannade farkoster kommer att kunna utnyttjas för spaning, kommunikation och på längre sikt även offensiva uppgifter på, under och över havsytan.

3.7.3 Specifikt för luftstrid

Avseende luftstridsdueller fortsätter utvecklingen mot såväl längre stridsavstånd som samlade insatser av olika förbandstyper och -roller. För att få försteg i en sådan duell är förmåga till tidig upptäckt, informationsöverföring, telekrigföring, system för igenkänning och långräckviddiga jaktrobotar avgörande. Även nya korträckviddiga jaktrobotar, ”anti-robot robotar”, som kan bekämpa inkommande hot kan få betydelse.

Enskilt och i samverkan utgör bemannade och obemannade flygande plattformar viktiga noder i ett nätverk med potential för nya taktiska funktioner med mycket rörlig och reaktiv förmåga för informationsinhämtning och verkan.

Utvecklingen inom navigeringstekniken medför att okvalificerade bomber, raketer och projektiler för en begränsad styckekostnad kan modifieras till precisionsvapen och därmed utgöra ett ökat hot mot förband, anläggningar och baser genom fällning från såväl låg som mycket hög höjd.

För att förhindra en motståndare att utnyttja fjärrvapen och kvalificerade bomber från hög höjd, kan teknik utvecklas och avancerade luftvärnsrobotsystem tas fram som komplement till jaktinsats. Detta måste dock kompletteras med åtgärder för skydd mot ballistiska robotar.

Utvecklingen inom luftvärns- och jaktrobotområdet fortsätter genom utvecklad sensorteknik mot ökad mörker- och allvädersförmåga samt ökad störtlighet. Framdrivningstekniken ger möjlighet till kortare reaktionstider och ökad räckvidd. Sensornära signalbehandling ger möjligheter till effektivare adaptiva stridsdelar.

För bekämpning av små och snabba mål i luften kan tekniken för luftvärnssystem utvecklas ytterligare, bland annat genom att kortare skjuttider och instyrning mot optimal verkanspunkt på målet oberoende av anflygningsvinkel.

Nya stridsledningssystem kan utvecklas ur ny teknik. Sådana kan detektera och klassificera modernt och avancerat signaturanpassade luftfarkoster samt i ett sammanhållet ledningssystem distribuera informationen till alla berörda aktörer i nära realtid.

Den flygtekniska och den rymdtekniska utvecklingen hör nära samman. Betoningen av flyg och rymd som ett gemensamt område, *aerospace*, blir allt vanligare.

Den flygtekniska utvecklingen i övrigt går bland annat mot:

- Ny sensor- och antennteknik för varningssystem, målidentifiering och informationsöverföring.
- Ökad breddbandighet hos antennaperturer för att medge multifunktionalitet (t ex radarspaning, kommunikation och telekrig) i gemensam hårdvara där kraven på låg vikt och volym är hårda.
- Antisensorlaserteknik i varnar- motmedelssystem för ökad skyddseffekt mot IR-målsökande robotar.
- Allt eftersom rymdbaserade sensorsystem blir vanligare ökar intresset för att störa dessa med bland annat. antisensorlaser. På sikt sker även utveckling av bekämpande system i form av antisatellitvapen.
- En ökad betydelse för signaturanpassad teknik i luftstridsfunktionen.
- Starkare motorer och vektoriserad dragkraft för kortare startbana, förbättrad acceleration, ökad svängförmåga i närstrid och högre maxfart.
- Adaptiva strukturer för anpassning av flygegenskaper i olika uppdrag.

- Utnyttjande av nya material för ökad manöverbarhet och större nyttolast i form av ökad vapenlast och/eller mer bränsle för längre räckvidd.
- Ett ökat utnyttjande av obemannade farkoster för olika uppgifter inklusive strid.
- Ökad systemeffektivitet genom för operatören utvecklade informations- och beslutsstöd samt funktioner för manövrering. Dessa baseras på bland annat på ny teknik för informationsöverföring mellan operatör och system och datafusion.
- Mer kvalificerad systemteknisk uppbyggnad av plattformarna som medger ökad flygsäkerhet, nya förutsättningar för underhållet, ökad stryktålighet och större flexibilitet.
- Simuleringsverktyg används där nya taktiska funktioner och koncept kan utprovas i en miljö där både datormodeller och reellt flygande plattformar kan ingå.

3.8 Slutsatser

Kampen om omvärldsuppfattning och ledningsförmåga intensifieras. Möjligheter att under ostörda förhållanden se hela slagfältet i nära realtid öppnas - betydelsen av ledningskrigföring ökar därmed ytterligare. Nätverksbaserade system ökar möjligheterna att snabbt kunna upptäcka, identifiera och bekämpa mål samt kontrollera genomförd insats. En uppbyggnad av nätverk bedöms bli avgörande för den framtida kvalificerade striden. Civil teknik kommer i framtiden alltmer nyttjas i militära system, men militärt specifika behov kvarstår inom vissa systemområden.

Det ökande beroendet av IT-baserade system ökar också känsligheten för informationskrigföring inom hela samhället och för ledningskrigföring inom militär verksamhet. Resurser och skydd mot informationskrigföring blir ett nytt fundamentalt strategiskt element.

Det operativa stridsrummet vidgas. Rörligheten och tempot i den kvalificerade striden ökar. Förutsättningarna för och kraven på att kunna genomföra gemensamma insatser med mark-, sjö- och flygförband ökar. Allt fler sensorer och bekämpnings-system utnyttjar luftrummet och rymden och en utveckling sker mot större andel luftburna förband. Vapenbärarnas (till exempel stridsvagnar/-fordon, fartyg, flygplan, helikopter) betydelse som enbart vapenbärare minskar på lång sikt. En ökande vikt kommer i framtiden att läggas vid att dessa plattformar fungerar som en viktig "informationsnod" i informationsnätverk, och som resurs för att visa närvaro och hävda nationella intressen.

Användningen av obemannade farkoster ökar främst i luften men även på marken samt under havsytan för spaning, kommunikation och längre fram även offensiva uppgifter. Utvecklingen går på sikt mot kombinerade sensor- och stridsfarkoster.

Bekämpningsförmågan är inte enbart beroende av antalet attack- och bombflygplan eller andra plattformar. Trots reduceringar i dessas numerär kan ändå den sammantagna bekämpningsförmågan öka bland annat genom att använda långräckviddiga vapen med hög precision och att på större avstånd bekämpa såväl punktmål som ytmål.

Hotutvecklingen visar på ett behov av att vidta skyddsåtgärder i ett betydligt bredare spektrum än tidigare. Bland annat det ökade internationella deltagandet innebär på samma sätt förändrade krav på skyddsåtgärder. Denna utveckling visar på behovet av lösningar som omfattar breda samverkanslösningar, såväl inom Försvarmakten, som med andra aktörer

Utvecklingen inom vapen- och explosivämnesområdena samt av elektromagnetiska vapen leder till att verkanskraften i framtida vapensystem ökar väsentligt. Hotet mot infrastruktur och fasta militära mål ökar därmed. Hotet mot rörliga mål varierar med graden av informationsöverläge, inkluderande signaturanpassningsåtgärder.

De allt kortare tiderna från upptäckt till bekämpning medför att överlevnad och motståndskraft för förband och funktioner skapas genom en kombination av signaturanpassning, vilseledning, rörlighet samt utnyttjande av sensoraktiverade och ballistiska skydd.

4 Samhällsutveckling

Samhällsutvecklingen påverkar i hög grad Försvarmakten. Övergången mot ett informationssamhälle och den pågående internationaliseringen, kommer att ge stora återverkningar även inom den militära organisationen. En tvärgående samverkan mellan militära och civila funktioner bli alltmer väsentlig. Försvarmaktens förankring i samhället måste bygga på ett högt förtroende, men detta kan inte längre i huvudsak grundas på värnpliktstjänstgöringen.

Medan övriga kapitel i del A, Utgångsvärden, beskriver en generell utveckling, är texten i detta kapitel mer specifik för svenska förhållanden och dess påverkan på Sveriges Försvarmakt.

4.1 Inledning

Samhällsutvecklingen kommer även i framtiden att påverka Försvarmakten, inte minst avseende medborgarnas syn på och förtroende för densamma. En i samhället väl integrerad försvarsmakt ökar förmågan för såväl en utveckling av Försvarmakten som en effektiv hantering av nya utmaningar och en bredare hot- och riskbild.

Till det yttre bedöms det framtida samhället inte att skilja sig på något radikalt sätt från dagens. Byggnader, broar, vägar och fasta anläggningar för elförsörjning, telekommunikation m.m. bildar vad vi brukar beteckna som infrastruktur. Denna fysiska infrastruktur kompletteras med en ny nivå av generella informationsbaserade tjänster. En obruten tillgång till denna infrastruktur är av avgörande betydelse för en stor mängd av specifika system och funktioner. Bakom den synliga strukturen kommer det därför att ske omfattande förändringar i möjligheterna och sätten att överföra information, såväl på ett nationellt- som på ett internationellt plan. Denna nya infrastruktur skapar nya beroenden. Utbyggnaden av telekommunikationer (bredband m.m.) kommer att leda till nya tjänster som samhället blir beroende av. Detta ökar samtidigt beroendet av energi och i synnerhet en säker elförsörjning.

Andra förändringar kommer att märkas i sättet att producera och konsumera, liksom i nya tekniska lösningar och nya sätt att hantera samhällets materialflöden.

Transportnäringen utvecklas mot högre effektivitet, mer avancerad teknik och ökad internationalisering. I informationssamhällets spår följer en ekonomi som baseras på kunskap snarare än på konventionella råvaror och fysisk arbetskraft. Informations- och kunskapsöverlägsenhet, det vill säga att ha tillgång till bättre och mer aktuell information än konkurrenten, blir allt viktigare för beslutsfattare.

Offentlig verksamhet kommer att i ökad omfattning bedrivas affärsmässigt och samhällets infrastruktur tillhandahålls av näringslivet på affärsmässig grund. Tillsammans med en ökad internationalisering av näringslivet kan detta påverka samhällets handlingsförmåga och planering för beredskapsåtgärder i vid mening.

I det globala perspektivet utvecklas en ekonomi som i allt större omfattning blir internationell. Multinationella företag och organisationer får större inflytande och det kan bli allt svårare för enskilda nationer att styra ekonomin inom det egna landet. Allt fler nationer bedöms utvecklas mot demokrati och marknadsekonomi. Detta leder till ett ökat ömsesidigt beroende som kan skapa både ökad säkerhet, samtidigt som det nationella handlingsutrymmet minskar.

4.2 Informationssamhället

Utvecklingen i världen går alltmer mot en övergång från industrisamhällen till informations- och nätverkssamhällen. Tidigare separata system växer nu samman till elektroniska informationstjänster baserade på digital teknik och nya överföringsmetoder. Telekommunikationer har i de flesta länder varit i statlig ägo. Under det senaste decenniet har dock en våg av privatisering och avregleringar gått fram över hela världen som inneburit att utvecklingen alltmer går från statligt ägda, nationella televerk med monopol, till privata, stora internationella företag i konkurrens.

Kommunikationsmöjligheterna mellan människor, med hjälp av olika elektroniska medel, kan därför undan komma att utvecklas och styras av internationella företag. Sannolikt kommer dessa företag att drivas med marknadsekonomiska krav på att lämna vinst till sina ägare. De olika tekniska lösningarna väljs utifrån att de skall vara billiga och erbjuda den service som efterfrågas. Intresset för investeringar som på lång sikt skulle kunna höja säkerheten vid olika konflikter bedöms därför inte alltid vara så stor. Det går inte att bortse från risken att systemen byggs för att enbart klara fredstida påfrestningar. Samtidigt innebär den stora utbyggnaden i sig att en flexibilitet och redundans byggs in i systemet.

Möjligheterna att kommunicera och sprida information, till exempel via Internet, ökar också förutsättningarna för olika organisationer, men även enskilda individer, att skapa opinion för sina åsikter. Kampanjer av icke-statliga aktörer kan nu drivas över nationsgränserna och får en möjlighet att påverka beslutsfattare på ett sätt som det tidigare endast var stater förunnat att kunna göra. I det stora informationsflödet kan det också vara svårt att identifiera vilken relevans olika budskap har. För olika statliga organisationer kan också möjligheterna att nå fram med information försvåras av den allmänna konkurrensen i media från alla övriga aktörer.

Informationsoperationernas karaktär av att ha ett tvärsektorieellt inflytande kräver omfattande samverkan mellan olika aktörer. Något övergripande ansvar eller tydligt utpekade aktörer inom den statliga sektorn finns inte idag. Detta gäller såväl för att

studera och identifiera indikationer som för att agera på en hotbild eller ett angrepp. Eftersom förberedelser för ett angrepp är mycket svåra att upptäcka och att förloppet är snabbt, krävs samverkan och en tydlig ansvarsfördelning redan innan ett sådant angrepp inträffar. Samhället har därför behov av att förmågan till IT-försvar utvecklas, både avseende defensiva och offensiva metoder. Här är utveckling av lagstiftning och andra regelverk av stor betydelse, även inom ramen för Folkkrätten.

4.3 Samhällets sårbarhet

Samhällets sårbarhet förändras med hänsyn till utvecklingen inom olika områden som till exempel informationsförsörjning, kommunikation och datasystem. Beroendet av olika tekniska system för att samhället skall fungera ökar också risken för okonventionella insatser som ett led i ett angrepp mot samhället, även utförda av nya aktörer i form av exempelvis kriminella organisationer. Även måttliga insatser av en angripare mot telekommunikationer eller el-system kan vara gränssättande för totalförsvarets förmåga.²⁶ Detta förhållande ökar behovet av att skydda vitala samhällsfunktioner. Det är dock knappast vare sig ekonomiskt eller tekniskt möjligt att eliminera den sårbarhet som finns i den tekniska infrastrukturen, särskilt avseende elförsörjningen.²⁷

Samtidigt ökar samhällets - myndigheter och näringsliv - beroende av nyckelkompetenser, informationsförsörjning, kommunikation, tekniska system, transporter m.m. Sådant ökar sårbarheten. I till exempel USA har genomförts omfattande utredningar för att kartlägga och värdera nuvarande och framväxande hot mot viktiga system. Resultatet har blivit flera olika program för att skydda viktig infrastruktur.

De mest avgörande faktorerna för utvecklingen är:

- Internationaliseringen
- Avregleringar - privatiseringar
- Det ökande beroendeförhållandet mellan olika system och funktioner

Dessa omständigheter gör det allt svårare att bygga upp ett svenskt totalförsvarskoncept syftande till att på en nationell nivå utnyttja samhällets alla resurser för ett unikt svenskt behov.

Sårbara punkter återfinns inom många vitala samhällsfunktioner, bland annat:

- Infrastrukturen med elförsörjning, tele- och datakommunikation samt broar.
- Ledningssystem som behöver informationsförsörjning, kommunikation och datasystem för samband, samverkan och uthållighet.
- Olika transfereringssystem för överföring av pengar.
- Näringslivet, inklusive transporter.

Besluts- och ledningsförmåga är och kommer att vara beroende av fungerande lednings- och kommunikationssystem och en uthållig infrastruktur. Ett beroende som i sig medför sårbarhet. Delegering motverkar dock detta beroende.

---

²⁶ ÖCB, *Infrastrukturuppdraget*, 5-183/1999, 2000-03-15, s 4

²⁷ *Ibid*, s 33

Förutsättningarna för att även i framtiden använda sig av instrument som K-företag kommer att minska. En stor andel av de för olika samhällsfunktioner viktiga företagen inte bara ägs av utländska intressen utan bedriver också sin verksamhet obundna av nationsgränser och med multinationell personal. Nationalstatens möjlighet att genom tvingande avtal eller förfogandelagstiftning säkert påräkna dessa resurser för sin beredskapsplanering blir allt mer osäker.

Utbyggnaden av IT-samhället innebär att alltfler människor kopplas samman i ett nätverk. Samtidigt som detta ger möjligheter för att utnyttja ett stort utbud av olika tjänster, ökar också riskerna för dataintrång. Sårbarheten mot denna typ av hot och konsekvenserna vid en insats, kommer att vara beroende av hur nätverk och skyddssystem konstrueras.

Ett samhälles sårbarhet är också beroende av dess medborgares förmåga att hantera olika situationer. Benägenheten att acceptera dödsfall, särskilt bland unga människor, kan successivt minska. Dagens människor är även vana vid en hög standard och att det mesta fungerar. Beredskap för till exempel elavbrott eller andra störningar är generellt inte så stor, särskilt i storstadsområdena. Det finns därför en risk för att större skadeutfall kan skapa en chock- och krisreaktion i hela samhället med handlingsförlamning eller ett orationellt handlande som följd.

Samtidigt är det svårt att förutse människors reaktioner i denna typ av händelser. Det finns exempel på att den kollektiva viljan att hålla ut, snarast har förstärkts i krissituationer. I detta perspektiv är det viktigt att säkerställa en snabb och korrekt informationsspridning, trots eventuella störningar i infrastrukturen. Att få information om vad som händer och vad olika myndigheter inom totalförsvaret gör för att lösa krissituationer skapar en trygghet som torde medverka till att medborgarna kan hantera svåra påfrestningar i större utsträckning. Dessutom motverkas ryktesspridning och eventuella fientliga/negativa opinionsbildningar.

Stater, internationella organisationer men även individer måste anpassa sig till de nya förutsättningar som i hög grad präglar samhällsutvecklingen. Genom att tillämpa de möjligheter som informations- och nätverkssamhället ger kan även militär kapacitet och verksamhet ges ökad förmåga, även att möta nya hot. Sårbarheten i den tekniska infrastrukturen kan inte reduceras enbart genom insatser som avser de tekniska systemen. Dessa handlingar måste kompletteras med åtgärder hos användarna inom totalförsvaret. Verksamheten måste vara utformad så att den kan genomföras också vid kraftiga störningar i elförsörjning och telekommunikationer.

4.4 Människan i samhället

I informationssamhället har avancerade tillverkningsprocesser och produktionsmaskiner i allt större omfattning kommit att ta över uppgifter som tidigare utfördes manuellt. Färre människor producerar mer varor och tjänster. I takt med denna utveckling ställs allt större krav på den enskilde arbetstagaren, som måste besitta hög kompetens och vara allt mer specialiserad. Kompetenskraven kräver kontinuerlig vidareutbildning.

Det svenska samhället bedöms fortsätta sin utveckling från en enhetskultur mot ett mångkulturellt samhälle. Detta innebär bland annat att enskilda individer och intressegrupper har specifika önskemål - och själva skapar förutsättningar för - att

leva efter sin kulturella särart och övertygelse. I Sverige utvecklas ett mångkulturellt samhälle där medborgarnas värderingar och behov inte kan tas för givna, utan måste bedömas mer individuellt. Det blir naturligt för allt fler att söka sig utomlands för studier och arbete. Det vidgade internationella kulturutbytet och möjligheterna till att arbeta och bedriva studier internationellt, men även att kunna göra privatekonomiska transaktioner, innebär att nationsgränserna förlorar mer och mer av sin signifikans. Ett ökat internationellt utbyte, såväl via resor, arbete utomlands som genom skapandet av kontaktgrupper med samma intressen via IT kan också innebära att det blir mindre självklart att alla innevånare i en stat också delar samma värderingar. Den moraliska lojaliteten omfattar framför allt ”de närmaste” och kanske i mindre omfattning samhället i dess helhet. Tilltron till auktoriteter och myndigheter kan då komma att minska i takt med att individen väljer att skaffa sig information via många alternativa källor. Förutsättningarna för en ökad kommunikation och rörlighet över statsgränserna kan också innebära en ökad regionalisering. Ett sådant exempel i Norden är Köpenhamn-Malmö området. De svenska medborgare som bor i denna region kan på sikt komma att bygga upp ett nätverk av arbete, boende och vänner som gör att kopplingen till Köpenhamn kan kännas naturligare än den till Stockholm. Intresset för Sverige som politisk hemvist kan då minska. En fortsatt internationellisering innebär sannolikt att nationalstatens betydelse ytterligare minskar i Europa.

Det finns tendenser som tyder på att det är olika utvecklingar i städerna och på landsbygden. Stadsmiljön har i vissa fall en snabbare utveckling med en mer internationell utblick, medan delar av landsbygden dröjer sig kvar i en mer nationell eller regional syn på omvärlden. En annan utvecklingstrend, som delvis bygger på samma orsaker, är att ungdomar i ökad omfattning söker sig till arbeten som anses intressanta, utvecklande och kreativa. Fria arbetstider, möjlighet att själv styra sina arbetsuppgifter, och rörlighet i arbetet anses viktigt. En bra löneutveckling eller fast anställning har inte alltid högsta prioritet. Ett exempel är valet till gymnasieskolans program i förhållande till möjligheterna att få arbete efter fullgjord skolgång. Trots bristen på naturvetare i samhället vill många fler läsa mediaprogrammet som inte ger samma chanser till anställning. Yrkesvalet kan också påverka valet av bostadsort. Arbeten i hierarkiska strukturer kan komma att uppfattas som negativa. Mot bakgrund av att dessa arbeten i högre grad finns i mindre orter med traditionell industri, än i storstäder, kan en fortsatt flytt av unga människor från landsbygden förväntas. Delvis kan en sådan utveckling överbryggas med IT-utvecklingen, som ökar förutsättningar för distansarbete.

Förutsättningarna för nationalstaten att även på sikt ålägga sina medborgare tjänstgöringsplikter kan med denna utveckling komma att förändras. De ovan diskuterade trenderna kan medföra att staten inte upplevs ha den erforderliga legitimiteten om dess innevånare i hög grad har främmande medborgarskap och dess egna medborgare i likaledes hög grad lever eller verkar inom andra länder. Pliktlagarna kan i takt med det minskade hotet och ett förändrat samhälle framstå som allt orättvisare. I stället för att se det som naturligt att genom pliktjänstgöring manifesteras solidaritet och delat ansvar för att tillgodose samhällets skyddsbehov kan det uppstå en uppfattning att skydd mot såväl yttre som inre, civila som militära hot och faror är en grundläggande ”service” som samhället skall tillhandahålla.

Detta synsätt avspeglar sig även i ungdomars attityder till värnplikten som under de senaste åren förändrats. Värnplikten betraktas i ökad utsträckning som en av andra möjligheter som står till buds efter avslutad skolgång, vilket sannolikt kommer att

förstärkas av att bara en mindre del av varje årskull genomför värnpliktsutbildning. Samtidigt ökar andelen av befattningar i Försvarsmakten som kräver en kvalificerad utbildning, vilket ställer särskilda krav på urvalet av värnpliktiga. För de som skrivs in till värnpliktsjänstgöring i samband med mönstring är några av de starkaste motiven för att göra värnplikten att de tror att de kan lära sig mycket och att det är bra för deras personliga utveckling. Dessa förväntningar och krav bör också återspeglas i värnpliktsutbildningen, för att få en långsiktig acceptans för denna typ av plikt.

4.5 Slutsatser

Utvecklingen av Försvarsmakten kommer även fortsättningsvis att vara starkt beroende av samhällsutvecklingen. Att Sverige går från industri- till ett informations-samhälle, invävt i ett internationellt nätverk, innebär att infrastrukturen, som Försvarsmakten skall vara med och skydda, måste ges en vidare tolkning. Förändringen och det ökade beroendet av infrastrukturens nya delar kräver ett utvecklat skydd och försvar. Ett högteknologiskt och IT-beroende samhälle som Sverige, måste försvaras även med andra medel än de som idag disponeras av Totalförsvaret. Försvarsmakten måste tillsammans med övriga totalförsvaret kunna möta hot och angrepp mot den nya "elektroniska infrastrukturen" vid sidan om de mer konventionella militära hoten.

Utvecklingen mot en breddad hot- och riskbild, med både stater och icke-statliga organisationer som aktörer kräver en ökad samordning av militär och civil verksamhet för skydd och verkan. I annat fall skapas en gråzon som en motståndare kan utnyttja. Lagar och regler måste därför anpassas för att medge en flexibel insatsförmåga.

Ett framtida totalförsvaret bör omfatta skydd mot både funktionella och territoriella hot och en krishanteringsförmåga för att snabbt kunna återställa ett normaltillstånd i samhället efter svåra påfrestningar.

För att kunna förebygga och motverka nya hot och risker krävs informations- och ledningssystem integrerade med totalförsvarets övriga funktioner. Systemen måste möjliggöra en god omvärldsuppfattning, i vid bemärkelse. En samlad överblick över hela risk- och hotspektrumet torde bli allt viktigare för statsmakterna. Förmåga till tvärgående (behovsanpassad) samordning såväl mellan som inom offentlig förvaltning och samhället i övrigt kommer att krävas för en effektiv risk- och hothantering. Vikten av att kunna bibehålla allmänhetens förtroende för informationsförmågan (såväl ur teknisk som mänsklig/psykologisk synvinkel) är i detta sammanhang av central betydelse. Samhällets informationsförmåga måste även säkerställas under störda förhållanden, till exempel i samband med omfattande kommunikations- och kraftförsörjningsstörningar.

Den nya infrastrukturen medför också nya möjligheter. Genom att utnyttja Sveriges industriella kompetens kan Försvarsmakten ges en hög teknisk nivå. Vid ett hot behöver ett känsligt högteknologiskt samhälle som Sverige en kvalificerad och modern försvarsmakt som tidigt upptäcker och kan bekämpa en motståndare. Acceptansen för förluster av människoliv i framtida konflikter påverkar också vilken typ av Försvarsmakt som bör väljas. I västvärlden finns en allmän tendens till att inte längre acceptera de förluster som tidigare krigföringsmetoder byggde på.

Genom att en allt mer begränsad del av ungdomarna i varje årskull genomför värnplikt försvagas efterhand en möjlighet att förankra totalförsvaret i det svenska samhället. Internationaliseringen och ett mer heterogent samhälle kan också komma att påverka medborgarnas syn på innebörden av deras förpliktelser mot samhället. En sådan utveckling påverkar Försvarsmakten bland annat avseende personalförsörjningssystemet. Om dagens värnpliktssystem i huvudsak behålls finns ett behov att minska känslan av orättvisa mellan de som genomför värnplikt och de övriga. Bland annat krävs att meritvärdet av värnplikten förbättras, liksom värnpliktens kompensationsystem som till exempel den ekonomiska ersättningen. Ett förnyat personalförsörjningskoncept som går hand i hand med samhällets utveckling och Försvarsmaktens behov av olika kompetenser blir nödvändigt. Frågan om samhället blir alltmer sårbart är svårt att besvara kategoriskt. Utvecklingen inom exempelvis den tekniska infrastrukturen medger möjligheter till en ökad säkerhet, men innehåller även risker för en motsatt utveckling. Generellt sett finns dock en allmän trend som leder mot en ökad sårbarhet.

5 Framtida ”slagfält”

Det framtida ”slagfältet” rymmer många olika dimensioner varför militära förband kommer att få uppträda i flera olika insatsmiljöer med en mängd olika aktörer. Den väpnade striden i höga teknologinivåer kommer i hög grad att präglas av teknologikutvecklingen med lednings-, informations- och verkanssystem sammanbyggda i nätverk. Deltagandet i internationell konflikthantering innebär krav på fysisk närvaro av soldater och en förmåga att lösa uppgifter med olika våldsnivåer. Asymmetrin mellan olika aktörers militära förmåga kan innebära att alternativa metoder med terrorinslag blir vanligare.

5.1 Inledning

Framtida slagfält kan beskrivas på flera olika sätt. Det gamla betraktelsesättet med ett militärt slagfält där väpnade styrkor utkämpade strider, räcker inte för att beskriva komplexiteten i en framtida konflikt. Allt fler typer av aktörer kommer att göra sig gällande, den fysiska miljön där strider utkämpas skiljer sig från varandra, eller blir svåra att definiera och medlen kan skifta från olika former av massförstörelsevapen, konventionella vapen, till datavirus. Den framtida striden kommer därför att äga rum i en mängd olika insatsmiljöer.

Den uppdelning som valts vid redovisningen i detta kapitel, väpnad strid i höga konflikt- och teknikinivåer, internationell konflikthantering, och alternativa hot, grundar sig på detta. Urvalet har gjorts för att beskriva olika förhållanden som kan ha betydelse för utformningen av en försvarsmakt. Ingen av dessa skilda omständigheter som beskrivs, kommer sannolikt att uppträda ensam. Alla kommer att kunna inträffa i kombination med varandra. För att peka på vissa särdrag har det bedömts vara nödvändigt att skilja dem åt och beskriva dem var för sig.

I detta kapitel redovisas inte en specifik svensk utveckling. Istället beskrivs allmängiltiga trender i form av olika betydelsefulla faktorer som bedöms få stort inflytande i framtiden. Avsikten är inte heller att skapa en bild av hur en situation kan gestalta sig. Interaktionen mellan de här beskrivna faktorerna och andra omständigheter, kan skapa en mängd olika situationer. Detta förhållande behandlas i

kapitel 7, Idébilder, då de omständigheter som bedömts som viktigast för Sverige har analyserats.

5.2 Bakgrund

Efter det kalla krigets bipolära, och låsta säkerhetspolitiska läge, har förändrade krav på kris- och konflikthantering vuxit fram. Risken för att ett allmänt krig mellan stater skall bryta ut i Europa har minskat. Internationella konflikter hotar istället att i första hand uppstå i anslutning till, eller mitt inne i kaoset av sönderfallande svaga stater. Det sistnämnda är dock inte något nytt fenomen. Sedan 1945 har den övervägande delen av alla krig varit inom stater.²⁸

Inget tydligt militärt slagfält

Historiskt har krigföring i första hand varit militär väpnad strid, i huvudsak bestående av olika former av vapeninsatser riktade mot en motståndares militära förband. Efterhand har flera former av krigföring börjat tillämpas. Såväl ekonomisk som psykologisk krigföring har under lång tid varit verksamma medel för att nå framgång. Den väpnade striden mellan militära styrkor har ändå varit det huvudsakliga medlet i olika konflikter. Successivt har det dock skett en förskjutning från en bekämpning av militära förband, som ofta är svåra att upptäcka och slå ut, mot att verksamheter och infrastruktur som används för att stödja försvaret istället angrips. Angreppen sker utan att särskilja civila delar från de militära. Ett viktigt syfte för en angripare är att förhindra att motståndarens strategiska politiska och militära ledningsförmågan förblir intakt. Det är först på senare år som teknikutvecklingen möjliggjort att vapeninsatserna kan göras med långa skjutavstånd och med hög precision. Förlustrisken för angriparen minskar därmed, samtidigt som chansen för att det utvalda målet förstörs ökar, utan stora civila förluster.

Nya säkerhetspolitiska aktörer

Medan säkerhetspolitik tidigare främst har rört relationerna mellan stater, har alltfler aktörer kommit att få en säkerhetspolitisk betydelse. Konflikter i en bred skala från stridigheter mellan stater eller allianser till konflikter som drivs av icke-statliga aktörer såsom etniska, religiösa grupper eller internationella kriminella organisationer kan få säkerhetspolitiska följder. Säkerhetshotande verksamhet kan därmed komma att utföras av såväl stater, organisationer som grupper av individer. Det är därför svårt att förutsäga vare sig tid eller plats för olika konflikter eller hur de kommer att gestalta sig. Framtida konflikter kommer därför inte att bli enkla att klassificera, eftersom olika sorters våldsutnyttjande kan vävas in i varandra.

Olika perspektiv och en gråskala mellan fred och krig

Vid en konflikt kan det också finnas olika uppfattningar om vad som står på spel. Samma konflikt kan handla om territoriella anspråk, en regims överlevnad eller konsekvenserna vid utomstående ingripande för att skapa fred. Av så skilda perspektiv följer också att de olika aktörerna kommer att ha olika ambitioner och förlusttålighet, men även sträva efter olika slutmål i en konflikt. Mål som inte alltid framstår som uppenbara vid en första betraktelse. Detta skapar ett behov av en noggrann analys av vilka bakomliggande faktorer som påverkar olika aktörer, innan val av insats eller motåtgärd görs.

---

²⁸ Holsti, Kalevi, *The State, war and the state of war*, Univeristy Press, Cambridge, 1996, s 21

Mot bakgrund av historiska erfarenheter har ofta fred och krig behandlats som två tydligt urskiljbara förhållanden. Dagens förhållanden och kanske ännu mera framtidens, visar på att det inte kommer att vara möjligt att göra denna klara avgränsning. Istället riskerar vi att hamna i en situation där händelserna utvecklas i en glidande skala och där det inte längre blir möjligt att avgöra den fortsatta utvecklingen av en konflikt. I en sådan situation kommer också den gråzon som skapas mellan fred och krig att bli alltmer betydelsefull. En vidgad hot- och riskbild innehåller därför stora osäkerhetsmoment för samhället. Osäkerhet kommer bland annat att föreligga kring när ett eventuellt angrepp kommer, på vilket sätt, vem som angriper, kanske till och med om huruvida ett angrepp pågår.

Skilda tekniknivåer mellan olika aktörer

Den tekniska utvecklingen kommer att ha en stor betydelse för bland annat framtida försvarsmakter och kommer att kunna vara en utgångspunkt för ett konceptuellt nytänkande om försvar och säkerhet. Spännvidden avseende stridskrafternas utformning och kvalitet kommer samtidigt att vara stor såväl mellan olika aktörer som inom olika militära organisationer. Den tekniska nivån på sensorer, vapen och transportmedel blir därmed varierande. Den militära arsenalen hos en eventuell motpart kommer att kunna omfatta allt från högteknologiska vapen, system och förband, till arvet av dagens flygplan, fartyg och stridsvagnar - vissa enheter dock uppgraderade i olika omfattning. Den teknologiska utvecklingen kan dock ge stora fördelar för den stat eller allians som har möjlighet att utnyttja hela spektrat av tekniska framsteg.

Direkt politisk styrning och låg förlusttolerans

I krishantering förändras läget ständigt och det finns ofta krav på snabba beslut. I vissa fall går detta att hantera genom delegering av beslutsrätt till den nivå som direkt hanterar en situation. Den framtida konfliktmiljön kommer dock troligen att skapa ett ökat krav på politiskt inflytande i beslutsprocessen. Kommande ledningsorganisationer måste därför flexibelt kunna hantera olika ledningsmetoder.

Synen på våldsanvändning har förändrats över tiden i västvärlden. Våldsutövning som inte kan motiveras eller som drabbar oskyldiga kan lätt bli kontraproduktiv och försvara fortsatta operationer inte minst genom massmedias opinionsskapande effekt. Utvecklingen i väst mot att försöka föra ”humana” krig, med låga förluster och små skador, skulle kunna utnyttjas av aktörer med ett avvikande värderingssystem. Förlusttoleransen, även bland länderna i västvärlden, står dock sannolikt även i framtiden i proportion till vilka värden som står på spel.

5.3 Väpnad strid i höga konflikt- och tekniknivåer

Förändringar i krigföringsmetoder har i hög grad varit påverkade av den tekniska utvecklingen. Vissa grundläggande faktorer som tidigare varit betydelsefulla i militära sammanhang, kommer dock att fortsätta att vara relevanta även i framtiden. Även om samma grundelement som förr är avgörande för den framtida striden, har inflytandet från utvecklingen inom främst datateknologin fått en sådan omfattning att ett rätt utnyttjande av denna teknik kan ge ett avgörande försteg.

Ledning och information

Utvecklingen är i hög grad baserad på en ökad förmåga att inhämta och bearbeta information och att utnyttja denna. Detta kan skapa förutsättningar för en förbättrad

förmåga till ledning, uppföljning av egna stridskrafter och underrättelsetjänst än motståndaren. Med detta som grund kan informationsöverlägsenhet uppnås. Möjligheter skapas därmed att i nära realtid insamla, utbyta och utnyttja information över allt större områden. En sådan förmåga skapar en grund för att själv välja när, var och hur nästa insats skall göras. Informationsöverlägsenhet skapar även förutsättningar för att genomföra en resurssnål strid och ger bland annat följande operativa möjligheter:

- Underlag för kraftsamling av eldkraften i tid och rum från spridda mark-, sjö- och flygstridskrafter över hela djupet.
- Möjligheter till precisionsbekämpning, dvs. att kunna lokalisera mål, leda insats, åstadkomma önskad effekt, bedöma resultat samt vid behov förnya insatsen.
- Övervakning och kontroll av stridsfältet för att stödja egna styrkors handlingsfrihet under gruppering, förflyttning och strid.
- Möjlighet till situationsanpassad logistik för att snabbt svara upp mot uppkomna behov med anpassade insatser.
- Möjligheter att ha ett högre tempo i stridsförloppet än motståndaren och därmed kunna fatta beslut snabbare än denne.

Informationsteknologin som utnyttjas militärt, kommer att innehålla alltmer civil teknik. Skiljelinjen mellan civil och militär telekommunikation upphör därför successivt. Samtidigt som det ur ett kostnadsperspektiv blir billigare för den militära sektorn, innebär det också ett ökat beroende av civila samhällsfunktioner.

Ledningssystemens avgörande inverkan på framtida krig medför att parterna i en väpnad konflikt kommer att försöka störa, förstöra eller på annat sätt slå ut motståndarens lednings- och underrättelsesystem samt beslutsförmåga. Detta ledningskrig kan innefatta en mängd olika åtgärder som till exempel psykologisk krigföring, vilseledning, telekrigföring, intrång i datorsystem samt fysisk bekämpning av sensorer, underrättelseplattformar, kommunikationsmedel och staber. Kopplingen mellan militära och civila system innebär att ett angrepp mot militära funktioner även kan drabba civila funktioner och infrastruktur.

Precision och eldkraft

På motsvarande sätt som för informationsteknologin kommer prestanda hos vapensystem med förmåga till precisionsbekämpning successivt ytterligare att förbättras. Informations- och ledningskapacitet kan tillsammans med signaturanpassning utnyttjas för att utföra precisionsbekämpning överraskande och dolt, från långa avstånd och med mycket stor precision. Bekämpningen kan också genomföras med en graderad verkan anpassad för olika situationer. Den rena duellsituationen, särskilt mellan större förbandsenheter beroende på att manöverkrig eftersträvas i ökad omfattning. ”Teknikdueller” mellan olika system kommer dock att bli mer betydelsefulla, eftersom ett tekniskt överläge kommer att kunna vara avgörande.

Den framtida utvecklingen leder troligtvis till att bekämpningsförmågan får ett visst övertag mot rörelse och att verkanseld i allt högre grad avges som indirekt eld i form av styrda vapen. Möjligheterna att geografiskt ansamla förbandsmassor för strategiska överfall eller för operativa kraftsamlingar försvåras ytterligare på grund av upptäckts- och bekämpningsrisken. Mycket av operationer, taktik och stridsteknik

kommer sannolikt därmed att fokuseras på hur parterna bäst sprider/skyddar/döljer förband och vapensystem samt hur kraftsamling av verkan kan genomföras.

Heltäckande skydd

Genom att utnyttja kvalificerade lednings- och informationssystem och i hög grad förlita sig på precisionsbekämpning kommer skyddet av egna styrkor och resurser att förbättras. Dels ger en god överblick över stridsrummet möjlighet till förvarning mot de flesta hot, dels kan vådabekämpning undvikas genom en kombination av igenkänningssystem och precisionsvapen.

Tekniskt avancerade nationer kommer också att eftersträva ett heltäckande skydd mot alla former av hot. Utnyttjandet av obemannade farkoster och olika former av sensorer i vissa utsatta stridsmiljöer kan vara ett sätt att hålla nere de egna personella förlusterna. Istället för att förlita sig på avskräckning mot vissa hot, som till exempel ballistiska missiler, utvecklas system som även är verksamma mot dessa. Hot som måste kunna hanteras omfattar även N-, B- och C-stridsmedel, land- och sjöminor, undervattenshot i kustnära miljöer och specifika hot i den urbana miljön, till exempel krypskyttar. Därutöver finns hot riktade mot själva informationsöverlägsenheten och lednings- och informationssystemen i form av "IT-vapen" och vilseledningsåtgärder.

Vägledande principer för skydd mot allt detta kommer att vara:

- Utnyttja informationsöverläget
- Skydd i flera skikt, till exempel en kombination av bemannat jaktflyg, obemannade luftstridsfarkoster (UCAV) och luftvärnsrobotsystem mot kryssningsrobothot
- Både aktiva och passiva skyddssystem och åtgärder, till exempel torpedmotmedel (inklusive antitorped-torpeder) och signaturanpassning mot torpedhot

Plattformer

Vissa teknologier och system kommer sannolikt inte att förändras i samma omfattning som det ovannämnda. Dagens plattformar inom mark-, sjö- och luftstridskrafterna bedöms inte att få avsevärt bättre prestanda i framtiden avseende fart, räckvidd, transportförmåga eller framkomlighet. Även om det finns teknik som kan innebära vissa prestandaökningar i ett långt tidsperspektiv, kommer de plattformar som tas fram idag i många fall användas även om tjugo år, inte minst på grund av de kostnader som är förknippade med att utveckla nya system. Utvecklingspotentialen för dessa system ligger i lednings- och informationssystemen, vilka precisionsvapen som de kan bära, vilka varnar- och motmedelssystem (VMS) som används, hur de kan signaturanpassas och hur det operativa/taktiska utnyttjandet förändras. Tempot i den framtida krigföringen kommer därför i första hand inte att öka avseende olika plattformars möjligheter att förflytta sig. Den stora temposkillnaden kommer att ligga i ledningsorganisationens förmåga att höja takten i sina beslutscykler och att nyttja tillgängliga informations- och verkansresurser.

Jämsides med att de nuvarande plattformarna används kommer det också att ske en utveckling av nya. Många av dessa kommer sannolikt att vara mindre och med högre prestanda än dagens. Vissa av dem kommer att vara obemannade.

Operativ rörlighet

I samband med att förbanden minskar, både i antal och i storlek, blir kravet på operativ rörlighet hos kvarvarande förband allt viktigare. I takt med utvecklingen av luft- och rydmburna sensorer, med allt bättre förmåga att upptäcka och identifiera mål över och på ytan, ökar betydelsen av att kunna operera dolt. Om kontrahenterna är någorlunda jämbördiga kan det innebära att parterna håller sig dolda utom under korta perioder av aktivitet i form av rörelse och eldgivning. Fordon, fartyg, flygplan och robotar utan signaturanpassning blir allt lättare att upptäcka och bekämpa. Signaturanpassning av system och förband tillsammans med VMS ökar då i betydelse.

Ett frontlöst krig

Möjligheterna att flexibelt leda även många små förbandsenheter som är utspridda över en stor yta kommer att tillta. Det minsta autonoma förbandet kan i vissa sammanhang gå från brigad/bataljon ner till plutonsnivån. Dessa kan sättas samman i tillfälliga förbandskonstellationer. Det framtida kriget blir därmed alltmer frontlöst (fragmenterat) och kommer att utkämpas över stora ytor med snabba samt intensiva stridsförlopp. Tidvis dominans över ett visst område kan i avgörande skeden åstadkommas med kombinationen informationsöverlägsenhet - ledningskrigföring - precisionsbekämpning. Kraven på att kunna skilja vän från fiende, identifiera viktiga mål samt att verifiera verkan av genomförda insatser ökar som en följd av detta.

Urban miljö och den enskilde soldaten

Framtida konflikter kommer även att innebära ett ökat inslag av strid i urban miljö. Stadsbebyggelse med sin komplicerade infrastruktur rymmer många svårigheter som ytterligare kompliceras av den stora ansamlingen av civila. Det finns problem att skilja ut en motståndare och att bekämpa denne med de korta siktsträckor och stridsavstånd som präglar denna miljö. Förhållandena innebär att den enskilde soldaten som sensor, utpekare av mål och vapenbärare blir en viktig resurs. Den tekniska utvecklingen kan ge en förbättrad omvärldsuppfattning även på individnivån. Genom att koppla samman förbandsenheter i interna nätverk kommer varje soldat att kunna få del av gemensamma lägesbilder som exempelvis kan projiceras på en hjälmdisplay. Insamling av information kommer att kunna ske med bland annat mini-UAV:er medan tillgång till databaser kan ge underrättelser om byggnader mm.²⁹

Nätverk och ledningskrigföring

För att utnyttja alla de fördelar som den framtida teknikutvecklingen innebär, krävs att olika system och funktioner knyts samman i nätverk. Den militära organisation som lyckas med att skapa lösningar som är nätverks- och tjänstebaserade kommer att nå stora effektivitetsfördelar.

Följande tre funktioner är särskilt lämpliga att bygga samman i ett nätverk:

- Ledning med beslutsstöd
- Information och omvärldsuppfattning
- Insats och verkan

---

²⁹ Mer information om den framtida soldaten finns i FOA-rapporten "Framtidens soldat, teknikrevolution på soldatnivå" av Per Karlsson och Folke Andersson, FOA-R--99-01044-201--SE.

Genom att sensorer och andra informationskällor är sammanbyggda i ett nätverk är det möjligt att i nära realtid skapa och sprida en omvärldsuppfattning. Med ett nätverk är det även möjligt skapa förutsättningar för snabba beslut. Nätverket kan även ge möjlighet att anpassa ledningsmetod till olika situationer. Förmågan att leda små förbandsenheter med en spridd gruppering kommer också att förbättras. Möjligheterna att sätta samman förband i tillfälliga "stridsgrupper" kan också öka genom att alla enheter kan kommunicera med varandra och få eller hämta information från skilda håll med stöd av ett nätverk.

Nätverket kommer även medge en ökad interaktion mellan olika enheter vid bekämpning. Kraftsamling av verkan (eld) kan komma att ske till viktiga mål vid önskat tillfälle med bekämpningssystem som sinsemellan samverkar. Var vapenbärare eller avskjutande enhet/-er befinner sig geografiskt, eller vilken förbandstyp som den tillhör, är i sig mindre intressant, förutsatt att målet befinner sig inom vapensystemens räckvidd. Mark-, sjö- och luftstrid kommer då bara skenbart vara skilt från varandra. Den som bäst behärskar samverkan mellan dessa olika stridsformer kommer att ha ett försprång.

En allt viktigare form av åtgärder blir att försöka påverka de befintliga nätverken genom olika former av ledningskrigföring och vilseledning. Förmåga att varsebli och identifiera att manipulation sker, blir då vital. Telekrigsförmåga kommer i detta avseende att vara en viktig komponent.

5.4 Internationell konflikthantering

Internationell samverkan ökar kraven nationellt

Etablerandet av en europeisk krishanteringsförmåga inom EU innebär att kraven på de enskilda medlemsstaterna att bidra med militära förband har ökat. Inom ramen för Petersbergsuppgifterna finns det en bred konfliktskala inom vilket ett militärt ingripande skall kunna ske, från humanitära, fredsbevarande till fredsframtvingande operationer. Organiserandet av förband som skall ingå i denna krishanteringsstyrka sker utifrån nationella möjligheter, men skall baseras på det behov som framställs i de övergripande målen. Kraven på deltagande förband och de kostnader som internationell krishantering för med sig, kommer sannolikt att bidra till att det nationella handlingsutrymmet vid försvarsplanering minskar i framtiden. Ett internationellt samarbete kräver också tydliga regler för vilket uppträdande som skall tillämpas i olika situationer.³⁰ Förmåga att ta fram denna typ av regler, men också för att kunna tillämpa dem på alla nivåer måste finnas.

Vid internationella operationer krävs ett väl utvecklat lednings- och informationssystem. Detta måste såväl kunna utnyttjas vid samverkan mellan olika deltagande staters militära förband, som för den nationella ledningen. De fördelar som tidigare är redovisade för ett nätverkssystem, gäller även här. Den tekniska utvecklingen, bland annat inom rymdbaserade system, kan skapa förutsättningar för flexibla och operativt rörliga systemlösningar.

Konfliktförlopp växlar mellan hotnivåer

I många fall beskrivs ett konfliktförlopp enligt ett teoretiskt flödesschema som börjar med en liten motsättning som sedan eskalerar till krig för att slutligen övergå i fred

---

³⁰ Internationellt utnyttjas begreppet "Rules Of Engagement" (ROE) vilket omfattar bestämmelser för användning av våld i en specifik situation. Ett exempel på svenska ROE:s är IKFN.

och en återuppbyggnadsfas. Erfarenheterna visar dock att en verklig konflikt böljar fram och tillbaka mellan olika hotnivåer vilka kräver skiftande former av insatsförmåga. Humanitära operationer i en lågnivåkonflikt kan plötsligt tvingas att övergå i väpnad strid, där även kvalificerade vapensystem kan komma till användning. På detta sätt blandas allt från våldsutövning till humanitärt stöd i konflikten. Militära förband kan därför komma att uppträda tillsammans med civila hjälporganisationer och i vissa fall kan militära insatser vara en förutsättning för genomförandet av den humanitära hjälpen. Vid sidan om den rent militära förmågan måste därför de militära förbanden ha förmåga att samarbeta med civila hjälporganisationer.

Med ett deltagande i internationell krishantering finns en ökad risk för att Sverige blir utsatt för påtryckningar och hot. Olika aktörer kan ha intresse av att en fredoperation misslyckas. Insatser kan riktas mot förbanden i konfliktområdet, men också direkt mot de stater som deltar i konflikthanteringen.

Strävan efter att minimera våldutnyttjandet

Parterna i en konflikt kan uppträda i många olika former. De kan utgöras av reguljära förband³¹, irreguljära förband³² och civila. Folkrättsligt har de två förstnämnda grupperingarna samma kombattantstatus om de uppfyller gällande grundkrav³³. Kännetecknade för situationen är att det blir fråga om att möta och hantera en mängd olika militära utvecklingsnivåer. En internationell styrka måste sträva efter att begränsa våldsutnyttjande och minimera både civila och militära förluster. Förtroendet för en fredsbevarande eller fredsframtvängande insats kan inte upprätthållas om insatta förband använder ”överdrivet” våld. Precisionsvapen med förmåga till graderad insats får därför ökad betydelse vid internationella insatser.

Fysisk närvaro krävs

Särskilda svårigheter uppstår när konflikthanteringen skall ske i ett samhälle som har kollapsat och där polis och rättssystem inte längre fungerar. De militära förbanden kan i sådana fall behöva användas för att upprätthålla allmän ordning och hindra plundring eller annan våldsutövning samtidigt som det kan förekomma risk för väpnad strid. I många fall kommer dessa insatser att få göras i urban miljö med helt eller delvis utslagen infrastruktur för el, vatten och avlopp. Fysisk närvaro och andra metoder än strid/vapeninsats kommer därför att vara viktigt för stridskrafter i internationella insatser.

Uppföljning och dokumentation

Konflikthantering kräver en omfattande övervakning och kontroll av mark- och sjöområden men även luftrummet. Dels krävs en god lägesuppfattning för att få en uppfattning av konflikten utveckling, dels behövs en fortlöpande kontroll och dokumentation av olika händelser ur ett folkrättsligt perspektiv. Betydelsen av det sistnämnda har ökat, inte minst för att få krigsförbrytare ställda inför rätta.

---

³¹ Militära eller polisiära styrkor som organisatoriskt utgör en del av den styrande statsmakten i en stat. Styrkorna skall också stå under befäl som är ansvarigt för sina underlydande.

³² Gerillagrupper, milisförband, fristyrkor, skyddskärer, motståndsrörelser, beväpnade ”byvakter”, paramilitära drokarteller m.m.

³³ För att irreguljära förband skall få kombattantstatus skall följande uppfyllas:

- De skall stå under befäl av person, som är ansvarig för sina underlydande
- bära utmärkande tecken, som är fastsittande och kan identifieras på avstånd
- bära sina vapen öppet samt vid sina operationer iaktta krigets lagar och bruk (HK IV LKR art 1.)

Samverkan mellan militära enheter och hjälporganisationer

Vid flera av de senaste årens komplexa kriser har ett återkommande problem varit att de stridande parterna ställt villkor för att tillåta katastrofhjälp och återbyggnad. Skälen kan vara flera och kan till exempel uppstå på grund av att hjälpen skulle kunna leda till en försvagad maktställning för vissa aktörer.³⁴ I detta sammanhang kan civila humanitära insatser uppfattas som partiska i en militär konflikt och därmed riskera att bli utsatta för militärt våld. Hjälporganisationer har också allmänt uppfattat att respekten för deras integritet varit låg bland olika parter i skilda konflikter.³⁵ Samtidigt finns det en uppfattning bland civila hjälporganisationer att det är av största vikt att de inte blir beroende av andra bedömanden än de rent humanitära. De vill undvika att "länkas" samman med politiska eller militära insatser.

Tidig insats är eftersträvansvärt

Även om en konflikt kan växla mellan olika grader av intensitet, finns det mycket erfarenhet som pekar på att det är av stor vikt att internationella insatser görs i ett tidigt stadium och att det tar lång tid att nå resultat. Detta förhållande avspeglas också i de överenskommelser som gjorts inom ramen för EU:s krishanteringsförmåga. En tidig insats kräver bland annat en väl utvecklad underrättelsetjänst, tidiga politiska beslut, förband i beredskap och transportresurser dimensionerade för uppgiften.

5.5 Asymmetri och alternativa hot

Olikheter skapar asymmetri

Insikten om asymmetris betydelse på slagfältet är inte något oprövat utan har varit vägledande för krigföring under alla tider. Under senare år har begreppet asymmetri kommit att användas i olika sammanhang. Begreppet asymmetrisk krigföring har i USA utnyttjats för att beskriva bland annat terrorismet mot det amerikanska samhället. Syftet har varit att särskilt uppmärksamma risken för denna form av angrepp. Genom att sätta en etikett på en metod och kalla detta för asymmetriska hot, skapas dock viss begreppsförvirring. Asymmetri är ett tillstånd som uppnås när två förhållanden som är olika varandra möts. Det är olikheten som är asymmetrin, inte metoderna i sig. Det är först i mötet mellan angreppsmetoderna och försvarsansträngningarna som det går att avgöra om det uppstått en asymmetri. Det är däremot möjligt att förutse var asymmetri kan uppstå beroende på var styrkan och svagheter finns i olika stater eller hos andra aktörer. I västvärlden är de militära försvarsmakterna idag uppbyggda kring tanken om att värja territoriet mot ett angrepp från en annan stat, medan skyddsåtgärderna för andra typer av hot är mindre utvecklade. Detta förhållande håller delvis på att ändras, men den militära styrkan hos dessa stater kan ge aningar om hur en presumtiv angripare kan åstadkomma asymmetri vid ett angrepp.

Oavsiktlig asymmetri

En asymmetri kan uppstå av flera orsaker. Medias ökade förmåga att skapa opinion, har bland annat bidragit till att militära åtgärder fått allt större politiska konsekvenser. Man skulle i detta avseende kunna tala om oavsiktlig asymmetri när

---

³⁴ Eriksson, Pär, *Civil-militär samverkan i fredsfrämjande operationer – en omöjlig nödvändighet?*, FOA-R-98-00967-170--SE, 1998, s26

³⁵ Ibid, s 30

åtgärder som vidtas i ett syfte, får en helt annan effekt. I detta fall är riskerna för en asymmetrisk politisk konsekvens av militära insatser, något som har fått en ökad betydelse i samband med internationell krishantering. I komplexa kriser blir därför analysen av de olika aktörernas slutmål och bakomliggande intressen av största vikt för att sätta in rätt insatser vid psykologiskt rätt tillfälle.

Angrepp mot civila samhällsfunktioner

Det civila samhällets allt större betydelse även för den militära förmågan ökar också risken för att en angripare med stora militära resurser kan välja att i första hand rikta in sina angrepp mot civil infrastruktur. I syfte att slå ut den nationella ledningsförmågan kan bekämpning komma att ske av elförsörjning, telekommunikationer och annan infrastruktur med insats av långräckviddiga vapen som till exempel kryssningsrobotar. Även denna typ av anfall får ur ett militärt perspektiv en asymmetrisk prägel.

Terror som alternativt vapen

Samtidigt som det ömsesidiga beroendet mellan stater ökar i samband med en alltmer globaliserad värld kommer förekomsten av olika stater eller andra grupper av intressen som inte accepterar internationella beslut eller vägval att kvarstå. Grunden för dessas övertygelse kan vara religiös eller etnisk, i vissa fall även en kombination av dessa, men kan även innefatta sakfrågor av mer politisk karaktär. I de flesta fall kommer deras militära resurser att vara svagare än deras motståndare. Som den militärt svagare parten kan möjligheten att skapa asymmetri vara ett sätt att försöka åstadkomma jämvikt i ett styrkeförhållande. Den tekniska utvecklingen och förändringar i samhället ger ökade möjligheter att åstadkomma skador som allvarligt kan påverka olika samhällsfunktioner. Agerandet har i tidigare insatser i många fall präglats av kompromisslöshet och utan hänsyn till att oskyldiga drabbas. De alternativa metoder som används kan vara baserade på värderingar som är främjande för ett demokratiskt samhälle. De kan utgöras av rena terrorhandlingar i form av till exempel bombdåd utförda av individer som är beredda att offra sina liv för ett martyrskap och där även olika former av massförstörelsevapen används. Det kan också vara sofistikerade intrång i datasystem för att slå ut ledningssystem eller störa exempelvis finansiella transaktioner. Den situation som då uppstår innebär att det kan bli svårt att klargöra ansvaret för insatser mot denna typ av verksamhet, som i många fall liknar kriminell verksamhet.

Svärdefinierade motståndare

Ett annat problem är att motståndaren inte alltid kan definieras som en organisation eller har en stats territoriella hemvist. I vissa fall kan det vara lösliga nätverk vars enda gemensamma intresse kan vara en enskild fråga som de är beredda att samarbeta kring. Aktörerna i nätverken uppträder därmed över nationsgränser och det krävs ett internationellt samarbete för att kunna hantera deras aktioner.

Beslutsprocessen hos nätverksbaserade icke-statliga aktörer kan vara strukturerat på ett helt annat sätt än i den hierarkiska ordning som är regel i en demokratisk stat, särskilt då ett tvärsektorieellt samarbete saknas. Då en stat blir utsatt för ett angrepp från denna typ av organisationer finns en risk att beslutsprocessen är för långsam för att hantera motåtgärder innan det är för sent.

Svårt att skydda sig mot allt

Bredden av möjliga asymmetrier och alternativa hot visar på svårigheten att skydda sig mot alla tänkbara hot. Militärtekniskt avancerade länders ambition om "heltäckande skydd" i höga konfliktnivåer avser i första hand egna militära styrkor och resurser som möter en i huvudsak konventionell militär motståndare. Medan till exempel missilförsvårssystem kan användas även för att skydda samhället i övrigt, kommer vissa angreppsformer även i framtiden att kunna skörda civila offer och orsaka skada på infrastruktur, även om skyddsåtgärder vidtas.

5.6 Människan

Både specialistkunskap och förståelse för helheten krävs

Omvandlingen av försvarsmakter med stora förbandsenheter, där många soldater utför likartade uppgifter, kommer att fortsätta till mindre enheter, sammansatta av olika specialister. Varje enhet kommer på grund av sin personalsvaga struktur och specialistuppdelning att vara känslig för förluster. Denna svaghet kan till stora delar uppvägas av möjligheten att få stöd via andra delar i nätverket. Förbanden kommer att ha en utvecklad förmåga att interagera med olika organisationer, både nationellt och internationellt. Inte minst kommer kraven på ett mycket nära samarbete med civila aktörer bli ännu mera påtagligt. Behovet av att fatta snabba beslut och att ha en kapacitet för samverkan mellan olika ledningsnivåer kommer också vara betydelsefullt. Förenklat kan situationen beskrivas som att det krävs fördjupade detaljkunskaper för att kunna hantera olika komplicerade system, parallellt som anspråken på en insikt om helheter ökar.

De fysiska och psykiska kraven består

I vissa avseenden kommer de fysiska kraven att minska, medan behovet av teknisk kompetens tilltar. Samtidigt kommer spännvidden av konflikter att skapa situationer som i både fysisk och psykisk bemärkelse inte skiljer sig från dagens stridssituationer.

Kraven på en respektfull hantering av människoliv, inom ramen för de etiska värderingar som är tongivande inom demokratiska stater, kommer att ställa stora krav på en fungerande hälso- och sjukvårdsfunktion. I alla former av insatser kommer det att vara av stor betydelse för att bibehålla förtroendet för militära insatser, att en kvalificerad sjukvård snabbt kan ges.

Låg tekniknivå i försvarsmakter accepteras inte

Den framtida insatsmiljön blir en kombination av gammalt och nytt. Ett större mått av individualism och medvetenhet i samhället, bland annat genom möjligheterna att skaffa information, kommer att innebära ökade anspråk på försvarsmakter i västvärlden. Stora skillnader i tekniknivån mellan det militära systemet och samhället i övrigt accepteras troligtvis bara i begränsad omfattning. På samma sätt kommer balansen mellan risker och vilka skyddsåtgärder som vidtas att vara en viktig fråga för individer som står i begrepp att delta i till exempel internationella insatser i ett konfliktområde.

5.7 Slutsatser

Den framtida insatsmiljön går inte att beskriva utifrån en enkel förklaringsmodell. Kommande säkerhetshot kommer att vara svårbestämbara både avseende aktörer, deras mål och vilka medel dessa använder. Kraven på militära stridskrafter kommer att finnas inom ett stort spektrum, alltifrån att möta ett väpnat angrepp till att bidra

till fredskapande åtgärder och att stärka samhället vid svåra påfrestningar i fred. Det finns därför behov av att vidareutveckla och förfinas analysmetoder avseende de mer eller mindre dolda motiv och intressen som driver fram konflikter och vilka mål de olika aktörerna kan ha med sitt agerande. En noggrann analys av olika aktörers bakomliggande slutmål är nödvändig för att avgöra omfattning av och vilka typer av insatser som krävs för att dämpa eller lösa konflikten.

Teknikutvecklingen bidrar till att spännvidden av alternativa handlingsmöjligheter ökar för en angripare, men den ger också en försvarare ökade möjligheter att få en sådan lägesuppfattning att angrepp lättare kan upptäckas och avvärjas. Den tekniska utvecklingen kommer att ha en stor påverkan på den framtida väpnade striden. Genom att bygga upp ett nätverksbaserat försvar kan stora fördelar erhållas bland annat genom möjligheterna till att utöva ledning i nära realtid.

Den informationsmängd som behöver kunna överföras och tillgodogöras i realtid av i princip samtliga aktörer i den framtida stridsmiljön, kommer att vara så omfattande att den sannolikt kommer att kräva en helt ny teknisk infrastruktur. Försvarsmakten kommer i allt större utsträckning förlita sig på den civila infrastrukturen, då kostnaden för att bygga upp ett eget skraddarsytt system inte ter sig realistiskt samtidigt som den civila teknikutvecklingen är ledande och innehåller system som är användbara även militärt. Kravet på datasäkerhet i nätverken kommer också att vara avgörande för möjligheterna att nyttja denna typ av struktur.

De beslutssituationer som är aktuella i alla framtida konfliktmiljöer kännetecknas av att problemen är ostrukturerade, att det råder osäkerhet, att dynamiken är hög, tidspressen är stor, att flera aktörer är involverade och att fattade beslut kan få omfattande konsekvenser. I denna miljö räcker det inte med att det finns tillgång till information. Det måste också finnas ett robust och väl fungerande beslutsstöd som kan hjälpa beslutsfattare att urskilja väsentligheter i allt underlag som kan erbjudas.

Den väpnade striden, med förluster av människoliv och fysisk förstörelse av infrastruktur, kommer under överskådlig tid att spela en avgörande roll vid konflikthantering. En viktig effekthöjande faktor kommer dock vara förmågan att utnyttja informationsoperationer som en integrerad del av den väpnade striden.

Samtidigt som teknikutvecklingen förbättrar förmågan att till exempel genomföra bekämpning med hög precision, finns det ändå tillfällen då fysisk närvaro krävs. Inte minst kommer ett deltagande i internationell konflikthantering att ställa krav på att militär trupp finns tillgänglig och kan användas för ett brett spektrum av uppgifter.

Skyddsåtgärderna i ett heltäckande skydd kommer att omfatta det mesta från vacciner mot B-stridsmedel till kontinentala missilförsvarssystem. Trots detta kommer det att vara omöjligt att åstadkomma ett hundra procentigt skydd mot alla tänkbara hot, i alla olika konfliktsituationer. Detta gäller särskilt om hela samhället, inklusive infrastruktur och civilbefolkning, skall skyddas.

Västvärldens överlägsenhet i konventionell militär styrka och teknologi gör att en potentiell motståndare kan komma att använda en strategi med alternativa metoder för att nå sina mål. Hot om eller användning av informationskrigföring och terrorism är exempel på medel för att skapa en för angriparen gynnsam asymmetri i krigföringen. Användningen av alternativa metoder kan också innebära att militära

respektive civila uppgifter och skyddsåtgärder går in i varandra och blir alltmer svåra att skilja åt. Det är heller inte självklart att de som utnyttjar sådana metoder följer folkrättsliga principer eller uppträder på ett sätt som gör att de kan betraktas som kombattanter. Denna situation kan göra det komplicerat att använda militära förband mot bakgrund av den lagstiftning som finns i Sverige. Framtida krisers karaktär och förlopp bedöms ställa krav som till exempel inte låter sig beskrivas i sektortermer som till exempel elförsörjning, räddningstjänst, ordning och säkerhet, militärt försvar med flera. En anpassning av befintliga regelverk, lagstiftning och samarbetsformer är därför nödvändig för att möjliggöra en effektiv risk- och hothantering. Framtidens bredare risk- och hotspektrum visar på nödvändigheten av att förekommande glapp mellan ansvarsområden i olika sektorer fylls med ett utvecklat tvärsektorielt samarbete. Resurser behöver utnyttjas mer flexibelt för att lösa uppgifter för olika myndigheter inom olika ansvarsområden.

Kraven på människan i den framtida insatsmiljön kommer att vara mycket varierande. Den tekniska utvecklingen med informationskrigföring och en förmåga till bekämpning på långa avstånd ökar kraven på teknisk kompetens men också förmågan att analysera och värdera helheter för att kunna avgöra var en motståndares svaga punkter finns. Samtidigt kräver vissa former av konflikthantering att en fysisk närvaro i flera fall blir nödvändig. Uppträdandet i små enheter innebär en ökad specialisering där varje medlem avkrävs särskilda kunskaper. Skillnaden mellan olika uppgifter kommer sannolikt att öka, vilket försvårar möjligheterna att utnyttja en enhetlig kravprofil vid rekryteringen av officerare.

Den etiska grundsyn som finns i västvärlden, bland annat avseende respekten för människovärdet, kommer att ställa stora krav på val av metoder och sätt att föra en strid, men också på omhändertagandet av de soldater och civila som skadas eller på andra sätt drabbas i konflikten.

DEL B, ÖVERVÄGANDEN OCH IDÉBILDER

6 Överväganden

Den framtida stridsmiljön kommer att innehålla en stor spännvidd av konflikter och en gråzon mellan fred och krig. Det svenska samhällets höga tekniska nivå ger i kombination med internationell samverkan, goda möjligheter att utveckla ett högteknologiskt försvar med ett brett spektrum av förmågor. RMA – ”ny krigföring”, innebär en metod att med teknikens hjälp skapa en bättre balans mellan informations-, lednings- och verkanssystem och är därmed en viktig grundsten vid utformningen av en försvarsmakt. Det internationella samarbetet ökar kraven på en nationell följsamhet i förhållande till omvärlden. Personalförsörjningssystemet måste förse Försvarsmakten med ett ökat antal specialister, vilket kan lösas på flera olika sätt.

6.1 Inledning

De utgångsvärden som presenterats i del A påvisar ett antal påverkansfaktorer som ligger till grund för överväganden av utformningen av Försvarsmakten i ett längre tidsperspektiv (10-20 år). Flera faktorer, som till exempel den ökande internationaliseringen och samhällsutvecklingen innehåller andra dimensioner än sådana som är mätbara. Denna typ av omständigheter som bland annat är baserade på attityder och en allmän samhällsutveckling, kräver en särskild analys för att de skall få den inverkan som krävs i en framtida försvarsmaktsstruktur. Genom att använda ett brett spektrum av verkansmiljöer i idébilsprocessen kan dessa olika påverkansfaktorer behandlas.

Ett väpnat angrepp mot Sverige i form av en konventionell invasion bestående av en stor koncentration av stridskrafter, ter sig idag liksom under överskådlig tid som högst osannolik. Både förändringarna i omvärlden, liksom den tekniska utvecklingen ger stöd för detta påstående. Detta innebär dock inte att en situation där Sverige deltar i en väpnad strid av en mer omfattande karaktär inte kan uppstå. Begreppet väpnat angrepp måste dock ges en vidare tolkning än att enbart betyda invasion. En typ av angreppsfall kan inbegripa en angripare som försöker ta kontroll över del av svenskt territorium under kortare eller längre tid. En annan form av ett väpnat angrepp kan syfta till att påtvinga oss någon annans parts vilja utan att detta åtföljs av okkupation av svenskt landområde.

I krigsplanläggningen för invasionsförsvaret lades stor vikt vid de lagar som skulle ge Försvarsmakten rätt att förfoga över olika civila resurser. I det samhälle som nu växer fram med ett ökat privat ägande, i många fall internationellt, kommer verktyget att via förfogandelagar ”tvinga” fram civila resurser vara mer begränsat. Ett stöd med resurser måste också kunna erhållas i andra konfliktnivåer än då krigstillstånd råder. Ekonomiskt kommer det inte att vara möjligt för Försvarsmakten att själv förfoga över alla de resurser som krävs. Till vissa delar måste Försvarsmakten istället uppträda på samma sätt som många privata företag gör idag och ha en förmåga att kunna upphandla resurser både vid nationella som vid internationella insatser.

6.2 Spännvidd av konflikter

En viktig förändring i förhållningssättet till säkerhetsfrågor under senare år är uppfattningen om hur militära medel skall användas. Från att i första hand ha varit ett

verktyg för att värna Sveriges nationella överlevnad vid ett väpnat angrepp, har omfånget av uppgifter under senare år vuxit. Försvarsmakten skall i ökad omfattning vara ett säkerhetspolitiskt instrument vid internationell krishantering och ett nationellt stöd vid svåra samhällspåfrestningar i fred. I den spännvidd av konflikter där nu Försvarsmakten förväntas att utnyttjas, finns många utmaningar och frågetecken. I den gråzon som kan skapas mellan fred och ett militärt angrepp mot Sverige, finns ett behov av en bred uppsättning av instrument och samarbetsformer mellan olika inblandade myndigheter och organisationer, såväl militära som civila. Konfliktdoranden idag och i framtiden innehåller så många olika variabler att den konventionella definitionen av begreppet säkerhetspolitik och folkrättsliga bedömningar kan visa sig vara otidsenliga och bristfälliga.

6.3 Teknisk utveckling inom Försvarsmakten

Våra kvalificerade enheter behöver, inom utvalda områden, hålla jämna steg med utvecklingen i omvärlden för att kunna delta i internationella insatser, samt för att kunna möta en framtida motståndares prioriterade och mest slagkraftiga enheter. Den teknikbeskrivning som här redogörs för är grundad på utvecklingen i västvärlden. Det är och kommer att förbli en stor spännvidd mellan olika aktörer avseende tekniknivå. Det är därför långt ifrån givet att en eventuell motståndare, i en konflikt där Sverige är inblandad, besitter en högteknologisk förmåga i hela sin organisation. Detta ökar sannolikt i framtiden inslagen av asymmetrisk krigföring. Den svenska Försvarsmakten måste därför besitta förmåga att hantera ett brett spektrum av situationer och tekniska nivåer.

Sverige besitter idag spetsteknologisk kompetens inom många av de teknikområden som har beskrivits i kapitel tre. Som exempel på militära applikationer som sprungit fram ur denna kompetens kan nämnas undervattens-, sensor-, målsökar-, robot-, och ledningssystem. Andra är Stridsfordon 90, ytstridsfartyg och ubåtar samt JAS 39-systemet. Inom den civila sektorn är kompetensen avseende exempelvis kommunikationssystem i olika former, av högsta världsklass och kan därmed ge goda möjligheter till utnyttjande även för försvarets behov.

Sveriges goda teknologiska bas har inte till fullo utnyttjats inom Försvarsmakten. Det finns sannolikt bättre möjligheter än i de flesta länder att fortsättningsvis utveckla Försvarsmaktens förmåga till omvärldsuppfattning, informationshantering och ledning samt bekämpningsförmåga inklusive precisionsbekämpning. Sverige har dock behov av internationell samverkan för att få tillgång till rymdbaserad teknik för navigering och rymdbaserade sensorer som till exempel ger förvarning mot ballistiska robotar

Försvaret kommer mera påtagligt än idag att integreras i det övriga samhället liksom i ett internationellt mönster. Alla nuvarande kompetens- och teknikområden torde inte kunna bibehållas över tiden. Vissa kan upprätthållas i gemenskap med andra aktörer och stater. Andra kompetenser är av sådan strategisk betydelse för Sverige att de måste utvecklas och finnas tillgängliga inom landet även i framtiden.

Stor omsorg måste ägnas valet av sådana kompetenser för försvarets behov som i framtiden skall kunna bevaras och utvecklas inom landet, liksom å att skapa goda förutsättningar för forskning, teknikutveckling samt industrins överlevnad inom sådana områden.

Civila tekniker och komponenter (COTS)³⁶ i militära system blir genom teknikutvecklingen allt vanligare. Till följd bland annat av kravet på robust användande, ofta i extremt påfrestande miljöer, erfordras emellertid även i framtiden en omfattande utveckling av särskilda militära lösningar. Dessa kan i sin tur generera spin-off-effekter som kommer det civila samhället till godo.

6.4 Internationell samverkan

6.4.1 Allmänt

Den europeiska strävan till en ökad förmåga att hantera konflikter och kriser har manifesterats genom olika beslut. I ett framtidsperspektiv som sträcker över 10-20 år är det dock svårare att förutse vilken vilja som kommer att finnas för att delta i olika former av konflikter. Det är därför viktigt att ur ett nationellt perspektiv ha en beredskap för olika förhållningssätt från omvärlden i relation till skilda konfliktutvecklingar.

Svensk internationell konflikthantering kommer i huvudsak att ske tillsammans med andra stater. En internationell samverkan kräver en långtgående interoperabilitet inom de områden där Sverige väljer att delta. Sveriges möjligheter att själv välja förbandsstrukturer, terminologi, metoder, tekniknivå och system påverkas av detta förhållande. Det som USA och de ledande staterna i Europa väljer, kommer också i hög grad att bli en standard som den svenska försvarsmakten får acceptera. En internationell samverkan kan även innebära möjligheter att välja bort hela eller delar av vissa system. Om Sverige å andra sidan väljer, eller tvingas, att försvara den egna nationens intressen, utan stöd från andra stater, är det samtidigt av vikt att den svenska försvarsstrukturen inte är sådan att vitala delar saknas. För att ta hänsyn till detta, vid utarbetning av en svensk Försvarsmakt, måste en analys och bearbetning av skilda konfliktmiljöer i ett 20-årigt perspektiv innehålla många olika säkerhetspolitiska konstellationer.

6.4.2 Försvarsindustriell utveckling

Den försvarsindustriella utvecklingen går mot en alltmer ökad internationalisering med privat ägande som grund. Denna utveckling baseras sig på flera olika faktorer och som beskrivs i kapitel 3.5. Även om denna inriktning skulle förändras är det mycket svårt att vända tillbaka till en statligt ägt försvarsindustri, med främsta uppgift att förse den nationella försvarsmakten med materiel. Den situation som nu har skapats kommer sannolikt därför att bestå. I detta läge kommer Sverige att ställas inför en valsituation där den tidigare mer obundna rollen måste vägas mot ett mer långsiktigt internationellt engagemang, bland annat för att få större inflytande i materielanskaffningsprocessen. Möjligheterna för Sverige att helt på egen hand bestämma när olika projekt skall utvecklas eller anskaffas, kommer då att minska till förmån för vad ett internationellt samarbete kan medföra i en ökad leveranssäkerhet, även vid ett försämrat omvärldsläge.

6.5 RMA i ett svenskt perspektiv – ”Ny krigföring”

RMA, ur ett amerikanskt perspektiv, är ett mycket ambitiöst och visionärt fundament för en global supermakt. Små stater kommer aldrig att kunna införa ett försvar

---

³⁶ Commercial Off-The-Shelf, kommersiellt tillgängliga system – ”hyllvaror”.

baserat på samma ambitionsnivå som USA. Idéerna bakom RMA, att med teknikens hjälp kunna skapa en bättre balans mellan informations-, lednings- och verkanssystem, är dock användbara även för mindre aktörer, bara de begrepp som används omsätts i realiserbara ambitioner. Även små stater kan till exempel uppnå lokal informationsöverlägsenhet i ett begränsat område under en viss tidsrymd. Möjligheterna att genomföra bekämpning med hög precision och med graderad verkan med stöd av ett nätverksbaserat lednings och informationssystem, bedöms att bli en förmåga som en försvarsmakt knappast kan undvara. Samtidigt håller ett alltmer integrerat samarbete inom konflikthantering på att växa fram inom EU. Kraven på interoperabilitet för system som byggs upp med RMA som grund är sannolikt större än för många andra strukturer och kräver därför samverkan vid framtagningen.

En viktig faktor i diskussionen kring RMA är att begreppet i sig inte innehåller några åtgärder, utan istället är ett samlingsnamn för den tekniska utveckling som medger att nya lösningar kan åstadkommas. RMA har också fått många olika tolkningar. Risken för missförstånd är därför uppenbar då begreppet används. För att redovisa den svenska utvecklingen har ÖB fastställt att ett "svenskt RMA" skall benämnas "ny krigföring".

Ett betydelsefullt grundelement för att utvecklingen inom informationsteknologin skall kunna tillgodogöras, är att bygga upp en nätverksbaserad struktur. Ett nätverksbaserat försvar kan skapa en potential till att ge alla nivåer snabb tillgång till den information de behöver för att göra viktiga beslut. Problemet med ett nätverk ligger i att hantera stora datamängder samt skapandet av en struktur och ansvarsfördelning mellan många användare, så att verksamheten som helhet fungerar och leder till de överordnade målen. Av ekonomiska och tekniska orsaker bygger detta nätverk till stor del på civil infrastruktur. Den framtida Försvarsmakten kommer därför att bli mycket beroende av hur det civila samhället fungerar. Den hotbild som dessutom kan skönjas, med en mycket glidande och svårbestämbar skala mellan fred, över en gråskala in ett krigstillstånd som kanske inte tydligt går att upptäcka, och där andra medel än direkt militära också används för att skada Sverige, skapar särskilda krav på en framtida Försvarsmakt.

Till detta skall även fogas de internationella insatser som Sverige kan delta i med militära enheter i framtiden. De möjligheter som den tekniska utvecklingen kan generera måste därför sättas i ett större sammanhang än i vad som kan rymmas under beteckningen väpnad strid. Som grund måste också finnas de begränsade förutsättningar som en liten stat har till sitt förfogande.

I framtiden måste därför en utveckling av Försvarsmakten ta hänsyn till flera olika faktorer, bland annat förmåga att;

- vara interoperabel med andra europeiska försvarsmakter
- kunna verka och samarbeta integrerat med andra samhällsfunktioner både vid internationella insatser som på det nationella planet
- kunna genomföra en väpnad strid i en framtida insatsmiljö

- skapa behovssammansatta förbandsenheter
- kunna utbyta information och genomföra integrerade insatser mellan framtida system och förband.

Den teknik som ligger till grund för en ny krigföring är i detta avseende användbar i många olika konfliktnivåer och skilda miljöer. En anpassning måste dock ske efter svenska förhållanden och den inriktning som väljs inom ramen för europeisk konflikthantering. I detta sammanhang är det av stor betydelse att, bland annat med teknikens hjälp, skapa en balans mellan lednings-, informations- och verkanssystem

6.6 Kompetens- och personalförsörjning

6.6.1 Kompetensförsörjning

Ett komplett kompetensförsörjningssystem är en förutsättning för att Försvarmaktens totala kompetensbehov skall kunna tillgodoses. Delar av detta kan tillgodoses genom att utnyttja upphandling av civila tjänster, s.k. outsourcing. Resterande kompetensbehov tillgodoses genom att Försvarmakten anställer specialister och genom ett bättre utnyttjande av plikttjänstgörande personal. Ett fungerande personalförsörjningssystem kräver kontinuerlig omvärlds- och kompetensbehovsanalys för att kunna utvecklas. Såväl kompetensbehov som kompetenstillgång måste därför kunna identifieras samt bestämmas till kvalitet och kvantitet.

Nuvarande något trubbiga kompetensbehovsindelning i personalgrupp, försvarsgrens-/ funktionstillhörighet och nivå är otillräcklig då dagens, och ännu mer framtidens, behov kräver en mer nyanserad och högupplöst syn på kompetensbegreppet. Det kan diskuteras huruvida många av befattningarna i staber och vid centra verkligen kräver angiven nivå, och i vissa fall även om officersbakgrund är ett absolut krav. Vidare kräver det nya skolsystemet, där individen ges möjlighet till individuella studieval, att kompetenser hanteras med högre upplösning.

För att, bland Försvarmaktens personal, få rätt man eller kvinna på rätt plats krävs en betydligt mer flexibel syn på vilka personalgrupper som bör finnas och till vad de kan nyttjas. Den minskade organisationen medför att officersbehovet inte längre är av samma omfattning som tidigare. Däremot krävs i allt fler fall, för Försvarmaktens dagliga verksamhet i fred, djupare specialkunskaper inom områden som inte är unikt militära. Kraven på att det finns flera olika typer av officerare blir också allt tydligare. Kraven på unikt militär kompetens måste uttryckligare identifieras och få ökad betydelse för personalplanering och inriktning av det militära utbildnings- och skolsystemet. Detta gör att en växande andel civilanställda, i många fall på tidigare schablonmässigt militära befattningar, synes vara en eftersträvarsvärd utveckling. Generellt bör ett friare flöde till olika befattningar från olika personalgrupper eftersträvas, grundat på en utvecklad syn på kompetenser.

För att förbättra möjligheterna till försörjning av såväl chefer som specialister bör olika former av direktrekrytering övervägas. Som tidigare nämnts bör kompetenskraven noga definieras. Där ingen eller endast begränsad militär

kompetens erfordras bör den naturliga åtgärden vara att anställa en civil specialist/chef och ge denne anpassad militär utbildning. Denna militära utbildning leder inte med automatik till anställning som officer utan skall främst ses som ett led i att öka miljökunskaperna. Fokuseringen på kompetens gör att det bör vara ett naturligt inslag att del av den militära verksamhet som sker, dock inte på förbanden, kan ledas av civila, liksom det omvända förhållandet. En ökad rekrytering av civila till kvalificerade befattningar i grundorganisationen synes både leda till ökad effekt där och till att officerare i högre grad kan inriktas mot befattningar med unikt militära kompetenskrav. Beroende på omfattningen av rekryteringen till officersyrket från värnpliktsystemet kan, i likhet med exempelvis Storbritannien, direktrekrytering till grundläggande officersutbildning behöva övervägas.

Ett mer nyanserat synsätt på kompetensbehovet behövs givetvis även i nivåerna under officerare. Oavsett vilket personalförsörjningssystem Försvarmakten i framtiden kommer att ha, krävs att de värnpliktiga eller fast anställda soldaterna hamnar på rätt plats. I ett värnpliktsystem bör större hänsyn tas till den mönstrandens civila bakgrund och intressen. Exempelvis kan ungdomar med IT-kompetens göra stor nytta inom Försvarmakten även om de inte klarar samtliga av dagens fysiska krav, vilket betyder att kraven bör vara mer anpassade till den aktuella tjänsten. Det bör givetvis också vara eftersträfvansvärt att i första hand de som har intresse av att göra värnplikt skall kallas in för tjänstgöring.

6.6.2 Personalförsörjning

Centralt för ett fungerande personalförsörjningssystem är att både organisatoriska och individuella behov tillgodoses. Försvarmakten måste, i en hårdnande konkurrens med den nationella och internationella civila arbetsmarknaden, framstå som en attraktiv arbetsgivare. I flera framtidsstudier framträder tydligt yngre generationers ökande krav på omväxling, inflytande och utveckling. De alltmer accentuerade kraven på stimulerande arbetsuppgifter genererar krav på ett stort mått av flexibilitet vad avser olika personalgrupper för att Försvarmakten över tiden skall kunna bibehålla, utveckla och avveckla kompetenser i takt med förändrade behov. Vidare krävs att de ekonomiska och sociala villkor samt den kompetensutveckling som Försvarmakten erbjuder, attraherar nuvarande och blivande medarbetare. Behovet av flera olika officerstyper blir även i detta sammanhang tydligt.

Försvarmaktens personalförsörjningssystem skall på ett rationellt sätt tillgodose föreliggande insats- och kompetensbehov. Detta kräver en fortlöpande analys av såväl behov som av alternativa metoder för att tillgodose dessa. Många av de förutsättningar som en gång motiverade inrättandet av dagens mobiliseringsförsvaret samt värnplikts- och befälsförsörjningssystem har förändrats, däribland den säkerhetspolitiska situationen. Överblickbara framtida behov påvisar att endast en begränsad del av varje åldersklass erfordras eller kan, av ekonomiska skäl, grundutbildas.

Ett antal faktorer talar för en annan grund för Försvarmaktens personalförsörjning än ett värnpliktsystem:

- Stridsmiljöernas, materielsystemens och förbandens allt större komplexitet, vilket kräver allt längre utbildningstid.

- Svårigheter att möta de allt starkare politiska kraven på internationell insatsförmåga i en situation där frivillighet och inte plikten utgör grunden för deltagande. Detta beroende på den låga andelen värnpliktiga som är både villiga och lämpliga för internationella insatser.
- Rättviseaspekter, särskilt i ett läge där inte något direkt militärt hot mot nationen föreligger.
- Internationaliseringen som medför att det nationella perspektivet hos ungdomar nedtonas.

De inslag som talar för ett utvecklat värnpliktssystem är:

- Försvarsmakten ges ökad tillgång till kompetenser av betydelse för såväl insatsorganisationen som för rekrytering till officersyrket. Utan värnplikt tvingas Försvarsmakten att konkurrera med den civila arbetsmarknaden på ett helt annat sätt än idag.
- Större genomströmning av medborgare som, förutsatt att de uppfattar verksamheten som meningsfull, bidrar till Försvarsmaktens kvalitet och förankring i samhället.
- Större genomströmning av personal i Försvarsmakten kan minska risken för att Försvarsmakten blir en ”stat i staten”.

6.6.3   *Alternativa personalförsörjningssystem*

Med utgångspunkt i dagens svenska värnpliktssystem redovisas och kommenteras nedan översiktligt tre alternativa personalförsörjningssystem. Samtliga dessa system medför ökad tillgänglighet och professionalism jämfört med idag. De tre systemen innehåller olika uppsättningar av personalgrupper, och medger sammansättningar av flera förbandskategorier för att tillgodose varierande krav på insatsförmåga, tillgänglighet och beredskap. Proportionerna mellan olika personalgrupper kan, om än i olika omfattning, varieras i samtliga system. De system som redovisas här är enbart tre exempel på en rad möjliga kombinationer av olika personalgrupper och soldat- samt befälsförsörjningssystem. Exempelvis kan specialistbefäl (NCO) ingå i samtliga exemplifierade system.

Alternativen 1 och 2 innebär en utveckling av värnpliktssystemet, dock med avsevärt fler med anställningskontrakt i alternativ 2 jämfört med alternativ 1. Alternativ 3 är ett försvar enbart bestående av stående förband med fast anställd personal. En avgörande skillnad är således en större genomströmning - fler medborgare tjänstgör i Försvarsmakten - i alternativ 1 och 2 medan alternativ 3 medför att färre tjänstgör längre tid. Redovisade system fokuserar på olika militära personalgrupper mot bakgrund av bland annat kravet på tillgänglighet för till exempel internationella insatser. Försörjning med civilanställd personal utgör en självklar del av en mer genomgripande analys. En anledning till detta är att civila i större omfattning än hittills kan antas komma att bemanna kvalificerade handläggare- och chefsbefattningar, vilket i ett flertal avseenden torde vara mer kostnadseffektivt.

De alternativa systemen åskådliggörs schematiskt i figurer, där de olika personalgrupperna visas som rutor med olika proportioner. Den horisontella utsträckningen visar antal personer per år som rekryteras i gruppen. Den vertikala utsträckningen svarar mot antalet år som personalen kvarstår. Personalen går alltså in

i systemet nerifrån, och avgångar sker upptill. En avsmalning svarar således mot successiva avgångar. Totala antalet personer i respektive grupp svarar mot rutans storlek (yta). Den skuggade ytan i figurerna motsvarar den aktiva personalen, de som tjänstgör i den militära organisationen på heltid. Beroende på alternativt system kan dessa vara under värnpliktstjänstgöring eller i annan utbildning, tjänstgöra i stående förband eller staber, eller delta i internationella insatser. Den yta som inte är skuggad representerar reservister inklusive reservofficerare, personal med beredskapskontrakt och i mobiliseringsbara förband samt personalreserv inklusive personalpool för anpassning. Observera att systemens figurer inte har samma ”skala”, vilket gör att en jämförelse av respektive systems totala personalantal inte kan göras utifrån ytorna i figurerna.

Alternativ 1 - Utvecklat värnpliktsförsvaret

Detta alternativ är det som formuleras i Målbild 2010.³⁷ Det karaktäriseras av att det i grunden är ett enbefälssystem med värnplikt. Till skillnad mot nuvarande system finns också grupperna visstidsanställda soldater/sjömän och soldater/sjömän med beredskapskontrakt för internationella insatser. Officerare har tjänstgöringsplikt för internationella insatser. Förbanden är i huvudsak mobiliserande, inte stående eller omedelbart gripbara, men systemet medger beredskapsanpassningar och viss flexibilitet. Soldater och sjömän med beredskapskontrakt är i utgångsläget hemförlovade men skall vara lätt gripbara för att möjliggöra insatser med kort beredskapstid.

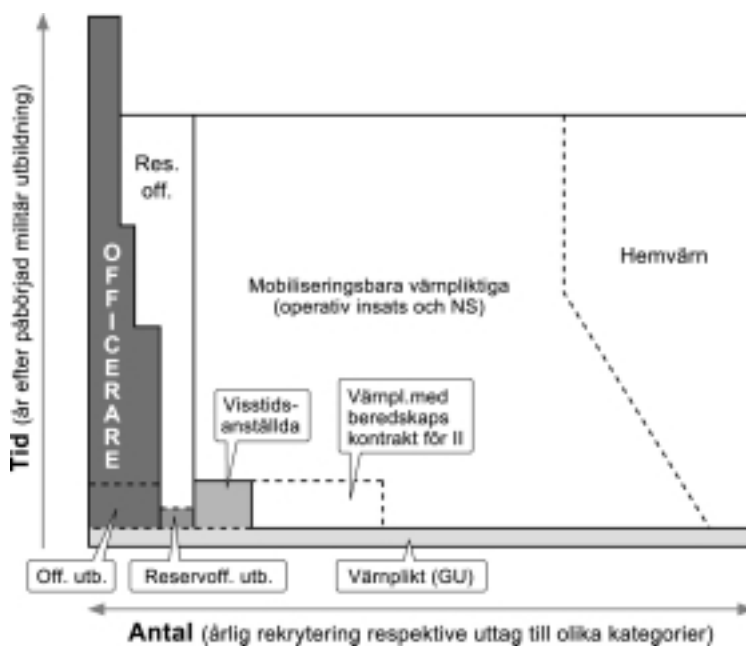

Bild 5: Utvecklat värnpliktsförsvaret

För att handha och maximalt utnyttja framtidens mer komplexa system och avancerade tekniska utrustning i en för människan mer komplicerad, kunskapsintensiv och svårhanterlig miljö räcker förmodligen inte nuvarande

³⁷ Försvarsmaktsidé och målbild – FMI 2020 Rapport 3, 23 210:65117, 1999-05-19
Försvarsmaktsidé och målbild – FMI 2020 Rapport 4, 23 210:61977, 2000-03-01

värnpliktstjänstgöringstider. Även med stora satsningar på tekniska, till människan anpassade, stödfunktioner kommer därför andelen värnpliktiga i tekniskt kvalificerade förband att vara låg i framtiden. Dessa specialistbefattningar som kräver längre erfarenhet än vad som kan erhållas under värnpliktstiden kan istället bemannas av visstidsanställda. Soldater för klargöring av flygplan och sjömän på kvalificerade fartyg är exempel på befattningar som kan bemannas av visstidsanställda. Andra exempel på detta är besättningar i stridsfordon, stridsvagnar och stridsbåtar, ammunitions- och minröjare samt personal i säkerhetsbataljoner. Ökad tillgänglighet och reducerad beredskapstid vid internationella insatser torde kunna erhållas med denna personalgrupp. En bonuseffekt av systemet är att fler värnpliktiga frigörs och kan överföras till de funktioner som har störst krav på avkastning till internationella insatser. Visstidsanställda kan även delta i utbildning av värnpliktiga

I förbandsverksamheten kommer officeren att lösa likartade uppgifter som idag med undantag för enklare specialisttjänster som bemannas av visstidsanställda. Alternativet medför därmed endast en liten reduktion av mängden officerare i förbandsverksamheten jämfört med idag.

Internationella insatser bemannas med en blandning av:

- heltidsanställd personal (yrkesofficerare och visstidsanställd personal)
- inkallelse av reservofficerare och värnpliktiga som tecknat beredskapskontrakt
- frivillig personal (reservofficerare och värnpliktiga)

Proportionerna mellan dessa varierar beroende på vilka förbandstyper som tas i anspråk för internationella insatser, och hur omfattande insatserna är vid respektive tillfälle. Dock medför detta system allvarliga begränsningar då deltagandet i utlandsmissioner sker på frivillig basis och att den beredskapskontrakterade personalen kan häva sina kontrakt. Därmed är det svårt att planera bemanning och genomföra utbildning med personalen i utlandsstyrkan. Frågan är om det i längden är möjligt att bemanna krishanteringsstyrkor med beredskapskontraktsbunden personal.

Med detta system bibehålls värnplikten som rekryteringsbas.

Alternativ 2 – Mobiliserande och stående styrkor (blandalternativ)

Detta är ett blandalternativ mellan ett renodlat mobiliseringsförsvar och ett försvar enbart bestående av stående förband med fast anställd personal. Systemet förlitar sig på frivillighet som grund för rekrytering och innebär alltså att den allmänna värnplikten inte längre tillämpas. Alternativet innehåller fler personalgrupper än de båda andra alternativen och proportionerna mellan grupperna kan ändras inom ganska vida ramar beroende på behoven. Ett flerbefälssystem tillämpas där den aktiva befälskåren, i likhet med flertalet utländska försvarsmakter, består av officerare och NCO:s (non-commissioned officers). Vissa förband är aktiva/stående, främst de förband som är ianspråktagna för internationella insatser, medan andra är mobiliserande.

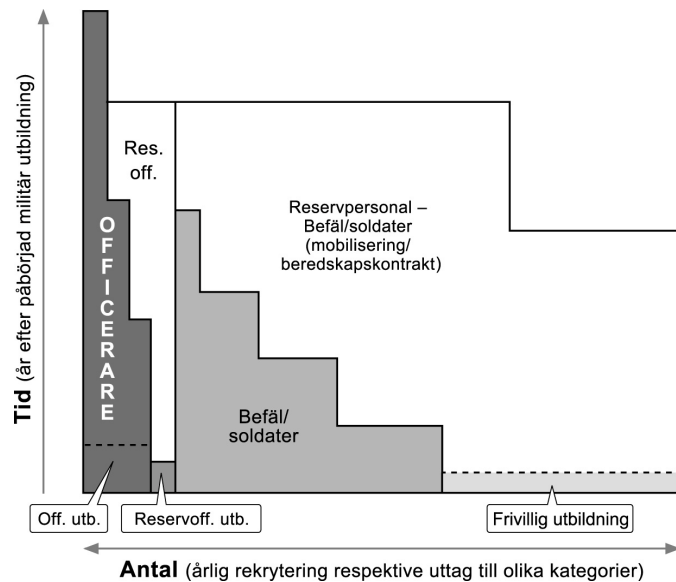

Bild 6: Mobiliserande och stående styrkor (blandalternativ)

Tjänster som kräver kompetens som soldater under sin värnpliktstid inte hinner skaffa sig kräver idag en officer. Dessa specialisttjänster kan istället bemannas av antingen en fast anställd soldat eller ett "specialistbefäl". Specialistbefälen är också lämpade att sköta en stor del av grundutbildningen vilket sannolikt leder till större professionalitet i grundutbildningen. Detta torde medföra att officeren bli mer ledare än utbildare då officeren i större grad ges möjlighet att vara förbandschef. Vidare torde specifik missionsutbildning för internationell tjänstgöring kortas då anställda specialister ingår i förbandet.

Den idag totala tiden för officerens utbildning är lång. Kravet på fackutbildning bidrar till lång utbildningstid och den höga officerstätheten. Detta i kombination med krav på deltagande i internationella insatser och utbildare på hemmaförband är svårt att uppfylla och påverkar officerens sociala liv. Tiden på skola kan med detta system kortas då specialistutbildning faller bort. Detta är möjligt då specialistbefäl svarar för specialistkompetens. Direktrekrytering av officerare kan också vara en möjlighet att korta utbildningstiden. Det skulle till exempel innebära att officeren går direkt till officersutbildningen efter en kort grundläggande soldatutbildning.

Specialistbefälen och officerarna har skilda karriärvägar men för att skapa förtroende i systemet och att befrämja rekrytering är det viktigt att specialistbefälen skall kunna lägga om karriären till att bli officer. Specialistbefälen har anställningskontrakt som löper i exempelvis fyraårsperioder vilket skapar utrymme för karriärskifte efter ett antal perioder.

Internationella insatser bemannas i första hand med den heltidsanställda personalen. Tjänstgöringsplikt i utlandsstyrkan måste i framtiden vara ett generellt krav på den fast anställda personalen för att möjliggöra uppfyllelse av statsmakternas ökade ambitioner i internationella insatser. Dock torde även reservpersonal och frivilligutbildad personal tas i anspråk i viss utsträckning, då främst som avlösning för den fast anställda personalen vid längre utlandsmissioner. Detta kan ske genom

att de tecknar beredskapskontrakt i likhet med alternativ 1 och/eller genom att frivillig personal rekryteras då behov uppstår.

I detta alternativ består den totala organisationen till en större del av aktiva förband än vad som är fallet i alternativ 1 eller nuvarande svenska system. I en given ekonomi, och vid oförändrad kvalitet hos de mobiliserade förbanden, innebär detta att den totala organisationen blir mindre. Antalet officerare torde minska. Möjligheterna att genomföra internationella insatser är emellertid i paritet med alternativ 1 eller bättre.

Erfarenheter från länder som infört liknande system visar att personalkostnaderna inte blir lägre, trots den mindre organisationen. Detta bland annat beroende på de kraftigt ökade lönerna för de anställda soldaterna jämfört med värnpliktsersättningarna.

Att gå från en försvarsmakt som till största delen varit en utbildningsfabrik av värnpliktiga till en försvarsmakt byggd på frivillighet och där insatser utomlands blir mer regel än undantag kräver en förändring i inställning hos personalen. Det måste kännas som en självklar del av arbetsuppgifterna att delta i internationella insatser.

Alternativ 3 – Stående styrkor

Detta alternativ är ett försvar enbart bestående av stående förband med fast anställd personal. Avgångna officerare och soldater behålls en viss tid som reservpersonal, men rekrytering sker endast till heltidsanställningar. Här, liksom i alternativ 2, har soldaterna periodbaserade anställningskontrakt. Soldaterna spenderar således en begränsad del av det yrkesverksamma livet inom försvaret.

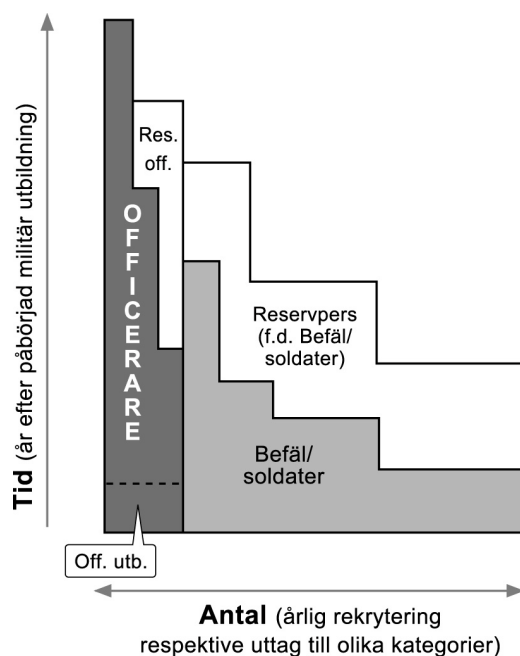

Bild 7: Stående styrkor

Utnyttjandet av stående förband med heltidsanställd personal för internationella insatser skulle, med samma motivering som i alternativ 2, leda till mycket kortare missionsutbildning än idag. Reservpersonalen torde endast tas i anspråk för uppgifter i de nationella skyddsstyrkorna, men kan i förekommande fall utgöra avlösning för den fast anställda personalen vid längre utlandsmissioner. I detta alternativ, och vid oförändrad ekonomi blir den totala organisationen mindre än i alternativ 2. I ett detta alternativ ingår internationella insatser som en naturlig del vilket gör att möjligheterna att genomföra internationella insatser torde vara minst i paritet med alternativ 2.

Till följd av att detta utrerade alternativ uteslutande bemannas med personal som har eller har haft anställning i Försvarmakten kan frivilligorganisationer och Hemvärn antas antingen utgöra del av reservpersonalen, inte förekomma alls eller återfinnas som separata organisationer utanför de ovan redovisade. I det senare fallet krävs en särskild analys av dessa organisationers uppgifter och därmed följande krav på utbildning och utrustning.

Oberoende av vilket personalförsörjningssystem Försvarmakten nyttjar torde frivilligorganisationerna vara en viktig rekryteringsbas. Frivilligorganisationernas verksamhet kan även öka Försvarmaktens folkförankring då fler människor kommer i kontakt med någon del av försvaret. Frivilligorganisationerna kan dessutom utgöra kompletterande komponenter inom vissa områden där det av tradition råder brist på kompetens inom Försvarmakten, till exempel "Frivilliga IT-rörelsen".

6.6.4 Personalförsörjningsfaktorer vid internationella insatser

Det finns en mängd grundläggande personalförsörjningsfaktorer att beakta vid internationella insatser. Följande faktorer är exempel på sådana som påverkar, både direkt och indirekt, möjligheten och omfattningen till deltagandet i internationella insatser.

Direkt påverkande faktorer

Längden på den internationella operationen

Under en internationell operation befästs vissa färdigheter medan andra inte alls övas. En lång operation kräver därför en längre utbildningstid för vissa personalgrupper efter hemkomsten för att återfå en tillräckligt bred kompetens, till exempel flygförare. Utvärdering av erfarenheter och andra former av "debriefings", påverkas likväl av missionens längd. För personalen blir kontakten med familj och vänner ofta lidande under missionstiden och ett normalt socialt liv vid sidan om den militära tjänsteutövningen är svårt att uppnå.

För att minska de sociala påfrestningarna bör alternativa rotationssystem av personalen i förbanden undersökas. Exempel på ett avlösningssystem kan vara att personal är på plats i operationsområdet ett antal veckor för att sedan ersättas av annan personal under lika lång tid. Personalen kan då vara hemma hos familj och vänner exempelvis varannan tvåveckorsperiod. Visserligen har förbandet dubbel personalvolym men kan i gengäld ha längre uthållighet. Dessutom torde rekrytering av personal vara lättare att genomföra, vilket skulle uppväga andra problem som kan tänkas uppstå med ett sådant system, såsom ökade resekostnader och överlämningsproblem.

Typ av operation

Arten av konflikt är avgörande för hur många gånger och med hur täta intervall personalen kan utnyttjas. För en fredsfrämjande insats i en miljö där krigshandlingar pågår och förlustrisken är hög är återhämningstiden avsevärt större än för en fredsbevarande eller humanitär insats i ett lugnt område med fungerande infrastruktur. Ju högre risken är desto längre tid krävs det innan personalen kan utnyttjas för internationella insatser på nytt.

Avstånd

Logistiken blir mer komplicerad med ökande avstånd vilket leder till ökade krav på organisationen. För personalen ökar det sociala trycket med vetskapen om att familj och vänner kommer längre bort. Personalens motivation till att göra en insats långt bort kan också vara lägre än till att delta i en operation i närområdet.

Indirekt påverkande faktorer

Inställningen till internationella insatser hos Försvarmaktens personal påverkar i hög grad hur lång återhämningstiden mellan internationella uppdrag blir. Ju positivare inställningen är desto fler gånger och med tätare intervaller är de flesta sannolikt beredda att delta. Flera faktorer bidrar till ökat positiv inställning, av vilka nedanstående två exempel sannolikt inte är alla.

Samhällets attityd

Viljan att delta i internationell tjänst påverkas i hög grad av inställningen hos exempelvis politiska makthavare och massmedia. Hos majoriteten av Försvarmaktens personal kommer viljan knappast vara högre än samhällets intresse för insatsen.

Förmåner

Av stor vikt är de förmåner som erbjuds den deltagande personalen och vilket stöd som hemmavarande anhöriga får, exempelvis efterlevandeskydd. Om förmåner och stöd uppfattas som otillräckliga kommer också viljan att delta i internationella operationer vara lågt.

6.7 Försvarmaktens lokalisering

Var någonstans, med vad och hur Försvarmakten finns representerad är på många sätt av stor betydelse. Med rätt strategi kan till exempel personalrekrytering gynnas, andra och bättre former av förbandsövningar bedrivs jämfört med idag och förbandsutbildning bli så kostnadseffektiv som möjligt. Exempel på faktorer som kan övervägas vid en lokalisering av Försvarmaktens enheter är:

- Representation över ytan, vilket ökar tillgängligheten för fler medborgare.
- Personal bereds möjlighet till regional karriär.
- Närhet till befolkningscentra för att gynna personalrekrytering.
- Närhet till lämpliga övningsområden.
- Samövningsmöjligheter för sammansatta stridsgrupper.
- Samövningsmöjligheter mellan försvarsgrenarna.
- Samgruppering av försvarsmaktsgemensamma funktioner, då gemensamma träningsanläggningar för flera trupper/försvargrenar kan ge effektvinster.

- Operativt viktiga områden.
- Koppling till FMV, FOI, försvarsindustrin och högskolor/universitet.

Ovanstående faktorer kan inte alla samtidigt uppfyllas då vissa står i motsatsförhållande till varandra. Beroende på kombination och med vilken inbördes viktning som tilldelas respektive punktsats, fås olika resultat. Viktigt är då att prioritera de principer som leder till en så effektiv försvarsmaktsverksamhet som möjligt.

6.8 Krav på anpassningsförmåga

Idag definieras begreppet anpassning på följande sätt;

*”Grunden för långsiktig beredskap i syfte att kunna möta ett flertal möjliga omvärldsutvecklingar”.*³⁸

Denna definition bygger på tanken att anpassning skall planeras för att kunna effektueras i god tid före ett behov uppstår. Anpassning har också förknippats med stora förändringar som skall ske i ett relativt långt tidsperspektiv (5-10 år). Genomgripande omställningar kräver dock i regel en lång framförhållning för att kunna förverkligas i tid. Svårigheterna att förutse framtiden i ett tidevarv som präglas av osäkerhet och en ständig utveckling är dock mycket stora. För att minska osäkerheten krävs en strategisk planering som kontinuerligt värderar behov av olika förmågor mot olika tidshorisonter och omvärldsutvecklingar. För att sedan kunna hantera de krav på framtida förändringar som uppstår, krävs en ständig anpassningsprocess. Försvarsmakten måste vara under kontinuerlig anpassning genom successiva beslut som flexibelt fångar upp de omställningar som krävs. Under denna process skall anpassningen ske genom utveckling framåt, inte genom återtagning av gamla organisationsstrukturer eller materiel där bevarandet av äldre system tar ett ekonomiskt utrymme för framtida investeringar.

Anpassningsförmågan måste även kunna fånga upp de förändringar som inte bara har en direkt säkerhetspolitisk karaktär. Samhällsförändringar som till exempel påverkar möjligheterna till personalförsörjning av Försvarsmakten måste beaktas. Mot bakgrund av den snabba teknikutvecklingen är det inte heller lämpligt att anskaffa eller behålla stora mängder av materiel som förrådsställs i avvaktan på att utnyttjas efter beslut om anpassning utöver insatsorganisationens behov.

Det internationella samarbetet ställer också krav på en anpassning av den svenska Försvarsmakten som inte alltid är baserad på beslut i Sverige. Behovet av en kontinuerlig förmåga att kunna vara interoperabel med olika samarbetspartners kommer att innebära behov av en fortlöpande förändringsprocess.

Samtidigt som det finns ett fortlöpande krav på en successiv förändring av Försvarsmakten, måste det också finnas kompetens att hantera en situation då det ställs krav på en tillväxt av organisationen. En tillväxt kan komma att ställa stora krav på alla stödjande funktioner som till exempel personalförsörjning och materielanskaffning, men också på utbildningsorganisationen.

---

³⁸ Remiss Nomen FM, 1999-09-20, 09 911:66532

För att åstadkomma en Försvarsmakt som är under ständig utveckling, krävs en flexibel framåtblickande planeringsprocess, tillsammans med en organisation som inte är fastlåst i en infrastruktur som bara svårligen och till stora kostnader kan ställas om. Anpassning skall inte vara en särskild konst, utan en naturlig följd av den ordinarie utvecklingen. Detta förhållningssätt gör att begreppet anpassning i hög grad får samma betydelse som utveckling har idag, men också med en kapacitet att kunna hantera kraven vid en tillväxt.

7 Idébilder

Kapitlet redovisar dels hur viktigare utgångsvärden från rapportens del A används för att utforma möjliga verkansmiljöer för Försvarsmakten i ett tjugooårsperspektiv, dels övergripande försvarsmaktsstrukturer som anpassats till respektive verkansmiljö. Av det mycket stora antalet möjliga miljöer har en avgränsning i denna rapport skett till fem stycken väsentligt olika sådana. De har valts ut bland annat för att de belyser en betydande spännvidd avseende konfliktinnehåll, var konflikten geografiskt utspelas sam Sveriges förhållande till omvärlden i vald konflikt. Mot bakgrund av att endast begränsat underlag för olika delkoncept för försvarsmaktsutformning i tjugooårsperspektivet föreligger har endast begränsad spelverksamhet och värdering kunnat genomföras. En preliminär syntes har genomförts, vilken redovisas i avsnitt 7.4.

7.1 Inledning

Idébilsarbetet syftar till att skapa en grund som gör det möjligt för Försvarsmakten att med ökad säkerhet fatta beslut som har påverkan under mycket lång tid. Främst gäller detta beslut om anskaffning av olika kvalificerade materielsystem, där det inte är ovanligt att tjugoo år förlöper från beslut om anskaffning till operativ användbarhet i förband.

Utgående från analyser av trender och tendenser inom viktiga påverkansområden, utarbetas möjliga verkansmiljöer och därtill anpassade försvarsmaktskoncept i ett långsiktigt (tjugooårigt) perspektiv. Strävan är att ”spänna upp” det stora utfallsrum som följer av analysen av utgångsvärdena, och därmed – inom rimliga gränser - skapa väsentligt olika miljöer. Hanteringen av detta område kan liknas vid en ”experimentverkstad”, där även sådana möjliga insatsmiljöer och utformningar av Försvarsmakten i tjugooårsperspektivet som inte innefattas av nuvarande inriktningar analyseras. Exempel på viktiga områden att behandla är olika former av militärt samarbete och olika utformningar av möjliga framtida personalförsörjningssystem.

Valet av ett tjugooårigt perspektiv i idébilsarbetet har flera motiv. Bland dessa är de viktigaste behovet av att kunna frigöra arbetet från många av nuvarande beslut och bindningar, möjligheterna att kunna omsätta framtida teknik i olika tillämpningar samt, som tidigare nämnts, det faktum att denna tidsrymd ofta förlöper innan nya kvalificerade materielsystem är operativt användbara efter anskaffningsbeslut.

Idébilsarbetet har under det gångna året ägnats åt metodutveckling, utformning av möjliga framtida verkansmiljöer samt viss spelverksamhet. Genom urval och analys av påverkansområden (utgångsvärden) samt bedömningar om orsakssammanhang har verkansmiljöer och konfliktbeskrivningar utarbetats. Resultatet av detta arbete har utgjort underlag för spelverksamhet. Fokus har därför riktats mot

verkansmiljöutformningen för att bädda för kommande års fördjupade spelverksamhet. Redovisade idébilder (försvarsmaktskoncept) utgör slutsatser av den begränsade spelverksamhet som varit möjlig att genomföra, varför den syntes som redovisas i kap 7.4 är att betrakta som preliminär.

7.2 Metod

Den övergripande metoden för att komma fram till vilka långsiktiga satsningar som skall göra för att bygga upp en framtida försvarsstruktur, är att undersöka kraven på Försvarsmakten i olika tänkbara omvärldsutvecklingar vilka benämns verkansmiljöer. Beskrivningarna av dessa tas fram genom att de viktigaste faktorerna (säkerhetspolitisk-, teknik-, samhällsutveckling m.fl.) som belysts i del A av rapporten sätts samman i en morfologisk analys till ett antal tänkbara framtida verkansmiljöer. I stora drag innebär analysen att ett antal viktiga faktorer för att beskriva den "miljö" som Försvarsmakten skall verka i tas fram. Dessa faktorer tilldelas olika tänkbara utfall. Exempel: en faktor kan vara tillståndet i Europa där de olika utfallen spänner från ett Europas förenta stater till ett Europa där EU fallit sönder och nationalstaterna luckrats upp betydligt. I den fortsatta analysen bedöms graden av koppling mellan utfallet för olika faktorer, dvs. om ett visst utfall för en faktor ökar eller minskar sannolikheten för ett givet utfall i en annan faktor.

En matris som visar på omfånget av uppgifter som användes i den morfologiska analysen för att ta fram verkansmiljöer framgår av underbilaga 1.

Trots att en hel del utfall hos olika faktorer inte bedöms vara förenliga med varandra resulterar analysen ändå i att en stor mängd tänkbara verkansmiljöer kvarstår. Det bör här noteras att det i den morfologiska analysen inte ingår någon bedömning om hur sannolika dessa miljöer är utan endast att de olika faktorerna som bygger upp dem sinsemellan hänger ihop logiskt. Av resursskäl kan endast ett begränsat antal verkansmiljöer ligga till grund för en fördjupad analys av försvarsmaktens framtida utformning och därför väljs några av alla de tänkbara miljöerna ut för det fortsatta arbetet. Styrande vid det valet är att verkansmiljöer måste vara möjliga samt att de genererar krav på olika slags försvarsmaksstrukturer. Exempel på faktorer som bedöms ha stor inverkan på Försvarsmaktens utformning är huruvida det är fråga om "klassisk" väpnad strid eller om det gäller att hantera en breddad hot- och riskbild. Om konflikten utspelar sig i Sverige (eller så nära att styrkorna kan operera från Sverige) eller långt bort är också av stor betydelse. Slutligen kan det leda till olika strukturlösningar om Försvarsmakten ensam skall hantera en konflikt eller om den gör det i samarbete med någon organisation eller andra stater. Det sista alternativet kan leda till en försvarsmakt som är specialiserad (nischad) och inte själv behöver kunna hantera alla "förmågor".

I de framtagna verkansmiljöerna målas tänkbara konflikter upp. Konflikterna beskrivs inte i form av kompletta scenarier med detaljerade händelseförlopp, utan sätts samman av ett antal operativa eller taktiska situationer (händelser) som kan anses typiska för den aktuella konflikten. Något förenklat utgör varje konfliktbeskrivning en sammanfattning av ett antal delscenarier. Verkansmiljöerna med sina konfliktbeskrivningar kallas strategiska typsituationer (STS:er) och utgör den grund mot vilken olika försvarsmaktstrukturer utvecklas och bedöms.

De strategiska typsituationer som redovisas i denna rapport har följande arbetsnamn och huvuddrag:

- **”Väpnat angrepp”** - Väpnad strid – hemma (närområdet) – själv
- **”Sönderfallande Ryssland”** - Väpnad strid (Fredsbevarande och humanitär) – hemma(närområdet) – samverkan
- **”Europeisk Peace-Enforcement”** - Väpnad strid (Fredsframtvängande) – borta – samverkan
- **”Global Peace-Keeping”** - Väpnad strid (Fredsbevarande och humanitär) – borta – samverkan
- **”Breddad hot- och riskbild”** – Stärka samhället – hemma – själv

Till varje strategisk typsituation (verkansmiljö med konfliktbeskrivning och typspecifika operativa samt taktiska händelser) tas en eller flera försvarsmaktsstrukturer fram. Det görs genom att först bestämma en lämplig inriktning för Försvarsmakten. Det rör sig om ekonomisk ram för Försvarsmakten, som bestäms med hänsyn till säkerhetspolitisk situation, tänkbar politisk vilja avseende vilka uppgifter Försvarsmakten skall kunna lösa, strategisk och operativ idé, mm. Med utgångspunkt från dessa riktlinjer analyseras den konfliktbeskrivning som hör till den strategiska typsituationen. Därefter bedöms, utifrån en heltäckande förmågelista, vilka resurser (förbandstyper, materiel mm) som behövs för att bygga upp varje förmåga. Den struktur som på det här sättet växer fram behöver inte vara detaljerad och innehålla exakt det antal förband som får rum inom given ekonomisk ram. Dock måste den vara tillräckligt väl definierad för att syftet med idébildningsarbetet, nämligen att se vilka förband och system som realistiskt kan ingå i en framtida försvarsmakt, skall kunna realiserar.

Utgångsvärden

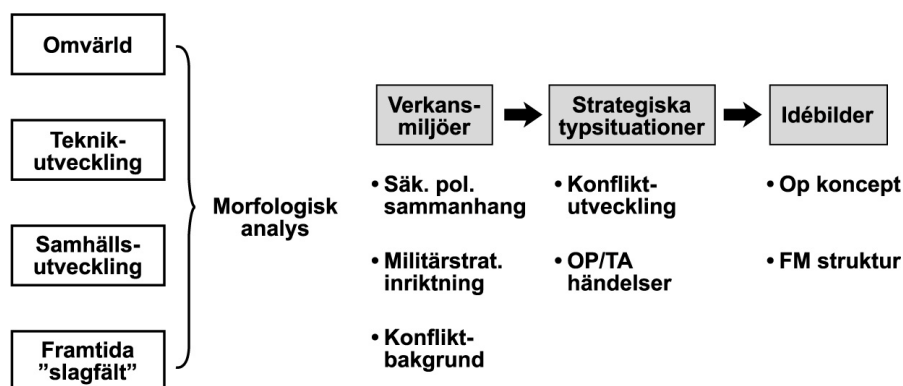

Bild 8: Idébildningsprocessen

När samtliga strategiska typsituationer har arbetats igenom görs en syntes. I den processen avgörs hur mycket de olika verkansmiljöerna skall påverka riktningen för Försvarsmaktens utveckling. Det kan till exempel hända att en viss förbandstyp/vapensystem är viktigt i en av verkansmiljöerna och snarast obehövligt i de övriga. Huruvida Försvarsmakten skall satsa utvecklingspengar på förbandet beror då på hur sannolik just den miljön bedöms vara och vilken grad av flexibilitet som man vill ha för att kunna hantera olika framtidsutvecklingar. Graden av flexibilitet kan även ses som ett uttryck för Försvarsmaktens *anpassningsförmåga*.

7.3 Idébilder

De nedanstående idébilderna grundar sig på olika verkansmiljöer. Den säkerhetspolitiska bakgrunden som är underlaget för respektive verkansmiljö, ges en kortfattad beskrivning i inledningen på varje idébild. Verkansmiljöerna har samma arbetsnamn som de strategiska typsituationerna och idébilderna:

- A. ”Väpnat angrepp”
- B. ”Sönderfallande Ryssland”
- C. ”Europeisk Peace-Enforcement”
- D. ”Global Peace-Keeping”
- E. ”Breddad hot- och riskbild”

7.3.1 Idébild A – ”Väpnat angrepp”

Kategori: Väpnad strid – Hemma(närområdet) – Själv
--

Försvarsmaktsprofil

Försvarsmakten stödjer vissa staters territoriella integritet främst genom framgrupperade underrättelse- och övervakningssystem. Insatsen med förband hålls på en låg nivå. Vid kränkningar sker förstärkning med bekämpningsförmåga, främst genom långräckviddig bekämpning av markmål.

Svensk kontroll av Gotland är avgörande för svenskt uppträdande i Östersjöområdet. Insatser från en angripare förhindras dels genom ständig militär närvaro, dels genom förmåga att ingripa i Östersjöområdet.

Försvarsmakten är i första hand utformad för att försvara Sverige mot fjärrstridsmedel. Däremot har det inte bedömts möjligt att på nationell nivå skapa något skyddssystem mot ballistiska missiler. Begränsade insatser i Östersjöområdet med främst långräckviddiga vapen kan genomföras. Stor tyngdpunkt läggs på förmåga till civil-militär samverkan och förmåga att stödja samhället i Sverige.

Ledning, information och lägesuppfattning

Ledningen av Försvarsmakten är helt nationell på motsvarande sätt som idag.

Ledningsförmågan är i första hand inriktad mot att ständigt ha hög beredskap att leda svenskt ingripande mot fientliga fjärrstridskrafter. Insatser i närområdet leds på samma sätt som insatser inom Sverige. Ambitionsnivån är hög avseende system för lägesuppfattning på och runt eget territorium inom de områden som särskilt väljs ut. Särskild uppmärksamhet ägnas åt att tidigt kunna upptäcka insatser med fjärrstridskrafter. Rörliga underrättelse- och sensorsystem med god kapacitet och uthållighet finns, för att kunna framgrupperas inom Östersjöområdet.

Verkanssystem och förband

Allmänt

Satsningen på verkanssystem är i första hand fokuserad på långräckviddig bekämpning.

Markstrid och markmålsbekämpning

Mindre markstridsförband kan sättas in i Östersjöområdet. Bekämpning av markmål och fientliga markförband kan ledas av lätta markförband i kombination med UAV:er och sensorsystem. Dessa förband är utformade för att till huvuddel kunna transporteras med helikopter. Precisionsbekämpning av rörliga markmål kan ske, utöver system med direktriktad eld, genom utnyttjande av flygburna system med lång räckvidd, liksom sjöbaserade system. Vissa vapensystem har kombinerad mark/sjömålsförmåga.

För skydd av vitala områden inom eget territorium, där Gotland intar en särställning, utnyttjas även tyngre mekaniserade markförband. Dessa förband innehåller en omfattande egen bekämpningskapacitet (≤ 100 km), men kan även leda bekämpning från andra förband.

För skydd, bevakning, övervakning och insatser mot specialförband utnyttjas nationella skyddsstyrkor bland annat i form av säkerhetsförband, hemvärn m.m. Inom detta område sker omfattande civil-militär samordning.

Sjöstrid och sjömålsbekämpning

Marina stridskrafter har förmåga att kontinuerligt utöva kontroll i omgivande havsområden och skärgårdar samt förmåga temporärt bestrida och etablera kontroll i område som vi själva väljer i vårt närområde. De marina stridskrafterna har förmåga att utnyttjas framskjutit, preventivt i konfliktområde och understött av egna logistikfunktioner. Fartygssystemen kan uppträda under lång tid till havs i vårt närområde. Övervakning sker med stöd av flygande system.

Flera olika system har förmåga att bekämpa sjömål; flygande, sjögående och markbaserade. Vissa vapensystem har kombinerad mark/-sjömålsförmåga. Kapacitet finns för graderad insats mot sjömål i alla dimensioner med marina förband.

Amfibieförbanden kan insättas med specialtonnage i hela området med sjögående resurser men också med lätta stridsfordon.

Luftstrid och luftmålsbekämpning

Jaktflyg- och luftvärnsförband inriktas i första hand för att kunna skydda mot kryssningsrobotar, även när förhållandevis omfattande insatser sker. Möjligheterna att kunna verka mot kryssningsrobotar, avgörs i hög grad av en tidig upptäckt. Flygstridskrafterna är därför beroende av underrättelsesystem som kan verka på långa avstånd från svenskt territorium och kunna upptäcka och identifiera även små mål. Insattiden från upptäckt till verkan kan ställa krav på patrullering i luften med stöd av lufttankning.

Logistik, infrastruktur och rörlighet

Logistikorganisationen kommer att dimensioneras för kravet på ett uppträdande inom Östersjöområdet. Till stora delar skall civila resurser användas för långa leveranser fram till en militär förbandsstruktur.

För transporter med flyg eller fartyg och som kräver militära transportmedel, finns transportflygkapacitet enligt dagens omfattning samt militära transportfartyg.

Civil-militär samverkan

Samhället präglas av ett totalförsvssystem som bygger på en långtgående civil-militär tvärsektoriell samverkan på lokal och regional nivå över hela Sveriges territorium. Detta inkluderar en integrerad civil och militär ledning. Även skydd och bevakning samt räddningstjänst samordnas i högre utsträckning än idag. Ambitionen att utnyttja Försvarmakten för att stärka samhället har ökat mot idag.

Personal

Försvarmaktens personalförsörjningssystem är i huvudsak uppbyggt enligt dagens inriktning med värnplikten som grund. Tjänstgöringstiden för soldater är något längre än idag, för att möjliggöra värnpliktsbemanning av vissa över året ständigt insatsberedda förband på Gotland. Inslaget av visstidsanställda soldater och sjömän i Försvarmakten har ökat något.

7.3.2 Idébild B – ”Sönderfallande Ryssland”

Kategori: Väpnad strid (fredsbevarande och humanitär) – Hemma(närområdet) – Samverkan
--

Försvarmaktsprofil

Den svenska Försvarmakten är i första hand organiserad för att tillsammans med andra stater kunna delta i en internationell fredsbevarande operation i Europa eller i dess randområden.

Inriktningen är att svenska förband skall kunna användas in i en internationell operation i samverkan med civila insatser i främst fredsbevarande syfte. Insatserna skall kunna ske såväl med en hög grad av integrering som med ett självständigt uppträdande inom ramen för en internationell operation. Förutsättningar skall därvid skapas för att på nytt bygga upp ett samhälle på demokratisk grund. Ett deltagande med fredsbevarande förband under lång tid (år), efter de inledande insatserna, är en del av Försvarmaktens profil.

Försvaret av Sverige är inriktat mot territoriell integritet och skydd mot terrorism.

Ledning, information och lägesuppfattning

Ledningen av Försvarmakten är helt nationell på motsvarande sätt som idag. En utveckling har skett avseende förmåga att samverka internationellt, men tyngdpunkten ligger på en nationell, förbandsknutet informations- och ledningssystem.

Verkanssystem och förband

Allmänt

Satsningen på svenska verkanssystem är baserat på kravet att kunna förflyttas och nå verkan i olika operationsområden. I första hand skall svenska förband kunna skapa

förutsättningar för fred i en konflikt mellan paramilitära styrkor som kan vara utrustade med enstaka tyngre militära vapen.

Verkanssystemen kan komma att användas i miljöer där civila vistas och där kravet på identifiering av ett mål samt precision vid insats är mycket hög. Möjligheterna att utnyttja icke-dödliga vapen finns.

Markstrid och markmålsbekämpning

Markstridsförbanden är utbildade för att uppträda i konfliktmiljöer där paramilitära styrkor blandas med civila och där de normala samhälleliga funktionerna för att upprätthålla lag och ordning helt saknas. Specialstyrkor för att hantera bland annat gisslansituationer ingår.

Markstridsstrukturen är baserad på en kombination av förband med lätta splitterskyddade fordon som ges extra rörlighet med helikoptrar och system för precisionsbekämpning på korta och medellånga avstånd. Även stridshelikoptrar kan utnyttjas för precisionsbekämpning. Förbanden kan samverka med civila polisstyrkor, men kan även lösa polisiära uppgifter med stöd av enstaka polisbefäl. Förbanden har särskild förmåga att uppträda i stadsmiljö. Vapen/ammunition med graderad verkan (även icke-dödlig) ingår i förbanden.

Nationella skyddsstyrkor utnyttjas enbart för skydd och bevakning i Sverige.

Sjöstrid och sjömålsbekämpning

Svenska marina stridskrafter kan ensamt och kontinuerligt utöva kontroll i omgivande havsområden och skärgårdar samt tillsammans med andra utöva temporärt kontroll i vårt närområde havsområden och kustnära område. Övervakning sker med stöd av flygande system. Fartygssystemen kan uppträda under lång tid till havs i vårt närområde.

Vissa vapensystem har kombinerad mark/sjömålsförmåga. Kapacitet finns för graderad insats mot sjömål i alla dimensioner med marina stridskrafter.

För att skydda marina basområden vid en operation finns amfibiska förband. Förbanden kan utnyttjas för att skapa kontroll av hamnar. De amfibiska förbanden kan transporteras på egna fartyg över hav.

Förmågan att samverka med andra aktörer, exempelvis kustbevakning och polis, är hög.

Luftstrid och luftmålsbekämpning

Flygstridskrafterna utnyttjas för att svara för territoriell integritet inom svenskt luftrum, övervakning av internationellt luftrum i svenskt närområde samt luftrummet över operationsområdet.

Logistik, infrastruktur och rörlighet

Logistikorganisationen kommer att dimensioneras för kravet på ett uppträdande utanför Sverige. Till stora delar skall civila resurser användas för långa leveranser fram till en militär förbandsstruktur. Förbanden kommer att uppträda utanför en

svensk infrastruktur. Förmåga, att i samverkan med andra stater, skapa logistikbaser och andra stödfunktioner är en viktig del av logistikfunktionen.

För transporter med flyg eller fartyg och som kräver militära transportmedel, finns transportflygkapacitet enligt dagens omfattning samt militära transportfartyg.

Civil-militär samverkan

Samverkan mellan civila organisationer, både statliga och övriga samt militära förband och förståelse för olika kulturers särdrag är betydelsefulla i fredsoperationer. Särskilt markstridsförbanden är utbildade för att hantera dessa frågor.

De nationella lednings- och informationssystemen är gemensamma och innehåller möjligheter att utnyttja internationella databaser.

Personal

Försvarsmaktens personalförsörjningssystem kan i huvudsak vara uppbyggt enligt dagens inriktning, med värnplikten som grund. Kravet på insatsberedskap är inte högre än att bemanningen av insatser för internationella uppgifter kan lösas genom kontraktsskrivning med värnpliktiga som genomfört grundutbildning. Den totala volymen av värnpliktiga bedöms dock inte räcka till för att helt fylla behovet. Komplettering sker med visstidsanställd personal.

Den fredsbevarande styrkan ställs till största delen inför polisiära uppgifter, vilket kräver en förändring av gällande lagar och förordningar avseende polisiära befogenheter. Ett försvar med fast anställd personal kan lättare ge den utbildning som krävs för att erhålla polisiära befogenheter.

7.3.3 Idébild C – ”Europeisk Peace-Enforcement”

<i>Kategori: Väpnad strid (fredsframtvängande) – Borta – Samverkan</i>
--

Försvarsmaktsprofil

Den svenska Försvarsmakten är organiserad för att kunna delta i en internationell operation i hela Europa med randområden. Inriktningen är att svenska förband skall kunna sättas in med kort varsel i inledningen av en operation med kvalificerade verkanssystem med ett fredsframtvängande syfte. Förmåga att delta under lång tid (månader-år) med fredsskapande förband har nedprioriterats.

För deltagande i internationella operationer har ett markstridskoncept med lätta fordon och helikoptrar valts. Syftet har varit att satsa på ett specialområde inom ramen för det militära samarbetet.

Inom ramen för det utökade militära samarbetet finns ett visst skydd mot taktiska ballistiska missiler.

Ledning, information och lägesuppfattning

Den nationella ledningen av Försvarsmakten är integrerad i en övergripande internationell ledningsstruktur som kan samverka inom olika funktioner, från en strategisk nivå ner till förbandsnivå och inom hela intresseområdet. Rörliga ledningsfunktioner finns.

Verkanssystem och förband

Allmänt

Satsningen på svenska verkanssystem är baserat på kravet att kunna förflyttas och nå verkan i olika operationsområden inom 45-60 dagar med huvudstyrkan. Svenska förband skall kunna skapa fred i en konflikt mellan såväl reguljära militära förband som irreguljära styrkor/aktörer som är utrustade med militära vapen och genomför en konventionell väpnad strid. Verkanssystemen kan användas i miljöer där civila vistas och där kravet på identifiering av ett mål samt precision vid insats är mycket hög. Vapensystemen kan användas med graderad verkan för att minska icke önskade skador.

Långräckviddig bekämpning på högre operativ och strategisk nivå, genomförs genom en samlad insats av samarbetspartners. Sveriges bidrag består av flygstridskrafter och sjöburna system.

De svenska förbanden kan agera tillsammans med olika funktioner ur andra staters försvarsmakter. Vid internationella operationer kommer integrationen av verkanssystem i första hand inte att vara mellan svenska enheter, utan mellan lämpliga system från olika stater. Alla förband i insatsorganisationen skall kunna uppträda i skiftande miljöer, både vad avser klimat som topografi.

Markstrid och markmålsbekämpning

Markstridsstrukturen är baserad på en kombination av förband med lätta splitterskyddade fordon som ges extra rörlighet med helikoptrar och system för precisionsbekämpning på korta och medellånga avstånd (≤ 100 km). Stridshelikoptrar utnyttjas för kraftsamling. Markstridsförbanden innehåller egna underrättelsesystem som till exempel UAV. Svenska flygförband har förmåga till markmålsbekämpning med precisionsvapen, även långräckviddiga.

Nationella skyddsstyrkor utnyttjas enbart i Sverige och för skydd och bevakning.

Sjöstrid och sjömålsbekämpning

Svenska marina stridskrafter kan verka under lång tid och långt från Sverige. Självständigt i ett mindre område tillsammans med andra i ett större område kan de bestrida, etablera eller utöva kontroll över havsområde, skärgårdar och kustnära område. De marina stridskrafterna kan kontinuerligt utöva kontroll i omgivande havsområden och skärgårdar.

Flera olika system har förmåga att bekämpa sjömål; flygande, sjögående och markbaserade. Vissa vapensystem har kombinerad mark/sjömålsförmåga. Kapacitet finns för graderad insats mot sjömål i alla dimensioner med marina stridskrafter.

De marina stridskrafterna kan verka i en internationellt sammansatt nätverksstruktur.

Amfibieförbanden kan insättas med egna specialtonnage i hela området. Förbanden kan utnyttjas för att upprätta och säkra landstigningsplatser i områden utan hamnar.

Förmågan att samverka med andra aktörer är hög t ex CIMIC, kustbevakning och polis.

Luftstrid och luftmålsbekämpning

Flygstridskrafter utnyttjas för att kontrollera flygförbuds zoner och för luft- och markmålsbekämpning i operationsområdet.

För skydd av Sverige över tiden används flygstridskrafter för att bekämpa kryssningsrobotar och bomb- respektive attackflyg. Möjligheterna att kunna verka mot kryssningsrobotar, avgörs i hög grad av en tidig upptäckt. Flygstridskrafterna är därför beroende av underrättelsesystem som kan verka på långa avstånd från svenskt territorium och kunna upptäcka och identifiera även små mål. Insattiden från upptäckt till verkan kan ställa krav på patrullering i luften med stöd av lufttankning.

Luftvärnssystemen används för skydd av vital infrastruktur inom Forsvarsmakten. Luftvärn används också för skydd av några vitala befolkningscentra. I det sistnämnda luftvärnet kan också system för skydd mot taktiska ballistiska robotar ingå.

Logistik, infrastruktur och rörlighet

Logistikorganisationen kommer att dimensioneras för kravet på ett uppträdande långt från Sverige med korta insattider. Till stora delar skall civila resurser användas för långa leveranser fram till en militär förbandsstruktur. Förbanden kommer att uppträda långt från det direkta stödet från en svensk infrastruktur. Förmåga, att i samverkan med andra stater, skapa logistikbaser och andra stödfunktioner är en viktig del av logistikfunktionen.

Transporter av personal och materiel kan ske med egna resurser inom stridsområdet. För större transporter på längre avstånd med flyg och fartyg och som kräver militära transportmedel, utnyttjas en gemensam transportresurs inom ramen för det utökade militära samarbetet.

Civil-militär samverkan

Behov av civilt stöd kommer i första hand finnas utanför svenskt territorium. Stöd från civila funktioner sker genom upphandling.

Personal

Kravet på hög beredskap och insatser utanför Sverige för genomförande av väpnad strid, löses av stående förband med fast anställd personal.

Frivilligt grundutbildade används för nationella skyddsstyrkor ökar möjligheten till flexibilitet och anpassning i personalstyrkan.

7.3.4 *Idébild D – "Global Peace-Keeping"*

Kategori: Väpnad strid (fredsbevarande och humanitär) – Borta – Samverkan
---

Inledning

EU finns fortfarande kvar som organisation, men inom ramen för medlemskapet prioriteras samverkan mellan nationalstater. Risken för konflikter i Europa är låg. Bland massmedia finns en tendens att fokusera intresset mot främst humanitära katastrofer i världen utanför Europa. Detta skapar krav på den politiska ledningen att vidta åtgärder. Tyngdpunkten bland de europeiska staterna ligger därför på internationella styrkor med fredsbevarande uppgifter som grund. USA har ett annat fokus än mot Europa.

Sveriges strategiska idé är att i huvudsak satsa på internationella operationer med främst "Peace-keeping" – fredsbevarande insatser och humanitär inriktning. Insatserna skall kunna ske med kort varsel. Insats skall kunna ske globalt, i samverkan med andra stater.

Ryssland har delvis lyckats att nå en positiv ekonomisk utveckling. Demokratiutvecklingen har fortsatt och landet styrs av en demokratiskt vald politisk ledning. Samarbetet med de västeuropeiska staterna fungerar väl.

Den motståndare som de europeiska staterna främst möter är olika intressegrupper som kämpar om makten i ett område och som därigenom skapar humanitära katastrofer.

Försvarsmaktsprofil

Inriktningen är att svenska förband skall kunna sättas in i en fredsbevarande internationell operation i syfte att i samverkan med andra stater och övriga civila insatser skapa lag och ordning. Ett deltagande med fredsbevarande förband för stöd av humanitära åtgärder under lång tid (månader-år), efter de inledande insatserna, är en del av Försvarsmaktens profil.

Försvarsmakten är anpassad för att kunna uppträda i mycket skiftande klimatförhållanden.

Uppgiften att försvara Sveriges territorium är inriktat mot territoriell integritet och skydd mot terrorism som kan bli en följd av det svenska internationella engagemanget.

Ledning, information och lägesuppfattning

Ledningen av Försvarsmakten är helt nationell på motsvarande sätt som idag. Det finns dock en förmåga att samverka med andra stater som deltar en internationell konflikthantering. Sverige kan då utnyttja informations- och underrättelseunderlag från flera olika källor.

Uppgiften ställer krav på övervakning och kontroll av mark- och sjöområdet samt luftrummet.

Verkanssystem och förband

Allmänt

Satsningen på svenska verkanssystem är baserat på kravet att kunna förflyttas och nå verkan i olika operationsområden över stora delar av världen. Förbanden skall kunna skapa lag och ordning i en konflikt där lättbeväpnade irreguljära grupper hindrar eller försvårar humanitära insatser.

Verkanssystemen kan användas i skiftande miljöer över stora delar av världen och där civila vistas och där kravet på identifiering av ett mål samt precision vid insats är mycket hög. Möjligheterna att utnyttja icke-dödliga vapen finns.

Nationella skyddsstyrkor utnyttjas enbart i Sverige och för skydd och bevakning.

Markstrid och markmålsbekämpning

Markstridsförbanden är utbildade för att uppträda i konfliktmiljöer där aggressiva intressegrupper blandas med oskyldiga civila och där de normala samhällsliga funktionerna för att upprätthålla lag och ordning helt saknas. Specialstyrkor för att hantera bland annat gisslansituationer ingår.

Markstridsstrukturen är baserad på förband med lätta splitterskyddade fordon. Förbanden ges extra rörlighet med helikoptrar. Förbanden kan uppträda självständigt ner till plutonsnivå. De kan samverka med civila polisstyrkor, men kan även lösa polisiära uppgifter med stöd av enstaka polisbefäl. Förbanden har särskild förmåga att uppträda i stadsmiljö.

Sjöstrid och sjömålsbekämpning

Svenska marina stridskrafter kan verka under lång tid och långt från Sverige. Självständigt i ett mindre område tillsammans med andra i ett större område kan de bestrida, etablera eller utöva kontroll över havsområde, skärgårdar och kustnära område. De marina stridskrafterna kan kontinuerligt utöva kontroll i omgivande havsområden och skärgårdar.

Vissa vapensystem har kombinerad mark/sjömålsförmåga. Kapacitet finns för graderad insats mot sjömål i alla dimensioner med marina stridskrafter.

De marina stridskrafterna kan verka i en internationellt sammansatt nätverksstruktur.

För att kontrollera hamnar och kustområden för att försvåra smuggling i konfliktområden finns amfibiska förbandsenheter.

Förmågan att samverka med andra aktörer är hög t ex CIMIC, kustbevakning och polis.

Luftstrid och luftmålsbekämpning

Flygstridskrafterna utnyttjas för att svara för territoriell integritet inom svenskt luftrum samt för övervakning av internationellt luftrum i svenskt närområde.

Logistik, infrastruktur och rörlighet

Logistikorganisationen kommer att dimensioneras för kravet på ett uppträdande långt från Sverige. Till stora delar skall civila resurser användas för långa leveranser fram till en militär förbandsstruktur. Förbanden kommer att uppträda utanför en svensk infrastruktur. Förmåga, att i samverkan med andra stater, skapa logistikbaser och andra stödfunktioner är en viktig del av logistikfunktionen.

För transporter med flyg eller fartyg och som kräver militära transportmedel, finns transportflygkapacitet enligt dagens omfattning samt militära transportfartyg.

Civil-militär samverkan

Samverkan mellan civila organisationer, både statliga och övriga samt militära förband är avgörande i denna typ av fredsoperationer. Markstridsförbanden är särskilt utbildade för att hantera dessa frågor.

Personal

Uppgiftens art gör att Försvarsmaktens personalförsörjningssystem i huvudsak kan vara uppbyggt enligt dagens inriktning, med värnplikten som grund. Kravet på insatsberedskap är inte högre än att bemanningen av insatser för internationella uppgifter kan lösas genom kontraktsskrivning med värnpliktiga som genomfört grundutbildning. Det kan dock ifrågasättas om ett värnpliktsförsvar kan motiveras då ett stort antal tvingas göra värnplikten för att ett fåtal skall skriva kontrakt för internationella insatser samtidigt som det reella hotet mot Sverige är ringa. Ett försvar som grundas på frivillighet som grund för rekrytering har sannolikt större möjlighet att finna acceptans.

Den totala volymen av värnpliktiga bedöms dock inte räcka till för att helt fylla behovet. Komplettering måste ske med visstidsanställd personal.

7.3.5 Idébild E – ”Breddad hot- och riskbild”

Kategori: Stärka samhället – Hemma - Själv
--

Inom ramen för begreppet ”stärka samhället” har en breddad hot- och riskbild kommit att bli en faktor som kan påverka utformningen av en framtida Försvarsmakt. För att analysera vilka situationer som i ett 20-årigt perspektiv skulle kunna ha en inverkan, har ett antal långtgående exempel använts inom ramen för denna idébild.

Mot bakgrund av tidsperspektivet har inte hänsyn tagits till nuvarande lagstiftning vid utformningen av idébild E.

Inledning

Samverkan inom EU har upphört och ersatts med bilaterala relationer mellan olika stater. Samarbetet präglas av att det gäller att göra så stora nationella vinster som möjligt vid varje tillfälle. Under de senaste åren och efter bakslaget med EU har det

varit en ekonomisk tillbakagång med en växande arbetslöshet som följd. Utvecklingen går mot ökad urbanisering med olika tillväxt inom olika regioner. Detta leder till stora ekonomiska skillnader. Det finns exempel på ekonomiskt välplacerade som isolerar sig i egna bostadsområden som vaktas av privata bevakningsbolag. Inom vissa områden finns en omfattande kriminalitet. Internationell kriminalitet samarbetar också med kriminella grupper i Sverige, men det förekommer också strider mellan konkurrerande gäng. Beslut som fattas av demokratiska organ efterlevs ofta inte.

Utvecklingen i den fattiga delen av världen och då särskilt Afrika har inte varit positiv. Det finns starka motsättningar mellan de europeiska medelhavsländerna och Nordafrika. Detta förstärks av stora sociala klyftor mellan nord och syd i detta område. USA är en stark säkerhetspolitisk aktör, men med ett annat fokus än Europa. Ryssland har delvis lyckats att nå en positiv utveckling. Demokratiutvecklingen har fortsatt och landet styrs av en demokratiskt vald politisk ledning. Ryssland uppfattas inte längre som ett hot mot den samlade europeiska säkerheten.

Försvarsmaktsprofil

Den svenska Försvarsmakten skall stödja polisen med att upprätthålla lag och ordning i Sverige. Svenska förband, av gendarmerityp, utnyttjas som insatsstyrkor och för att momentant förstärka bevakningen vid vitala objekt.

Försvarsmaktens förband är integrerade med övriga enheter inom totalförsvaret som till exempel tull och kustbevakning.

Ledning, information och lägesuppfattning

Den militära och civila ledningsorganisationen är helt samordnad. Behovet av underrättelser och lägesinformation tillgodoses genom datainsamling och presentation av underlag från både militära och civila källor.

Verkanssystem och förband

Allmänt

Verkanssystemen kan användas i miljöer där kravet på identifiering av ett mål samt precision vid insats är mycket högt. Möjligheterna att utnyttja icke-dödliga vapen finns.

Några system för att i konventionell mening bekämpa kvalificerade militära mark-, sjö- eller luftmål finns inte.

Markstrid och markmålsbekämpning

Markstridsstrukturen är baserad på förband med lätta splitterskyddade fordon som ges extra rörlighet med helikoptrar. Förbanden kan uppträda självständigt ner till plutonsnivå. De kan stödja civila polisstyrkor, men kan även lösa polisiära uppgifter med under ledning av enstaka polisbefäl. Specialstyrkor för att hantera bland annat gisslansituationer ingår.

Förbanden har särskild förmåga att uppträda i stadsmiljö.

Sjöstrid och sjömålsbekämpning

De marina stridskrafterna kan kontinuerligt utöva kontroll i omgivande havsområden, kustnära område och skärgårdar. Övervakning sker med stöd av flygande system. Kapacitet finns för graderad insats mot sjömål.

De marina stridskrafterna kan verka i en sammansatt nätverksstruktur även med civila aktörer, exempelvis kustbevakning och polis.

Luftstrid och luftmålsbekämpning

Flygstridskrafterna utnyttjas för att svara för territoriell integritet inom svenskt luftrum samt för övervakning av internationellt luftrum i svenskt närområde. I uppgiften ingår att kunna ingripa mot olovlig flygning inom svenskt luftrum.

Logistik, infrastruktur och rörlighet

All verksamhet kommer att bedrivas i Sverige. Svensk civil infrastruktur kan därför användas i hög grad. Logistikledningen har en förmåga att kunna skriva kontrakt och upphandla civila tjänster på ett sätt som liknar ett civilt företags sätt att agera.

Den taktiska rörligheten är hög. Transporter av personal och materiel kan ske med egna resurser inom tilldelat område.

Militär transportkapacitet finns för att kunna flytta insatsstyrkor (kompani motsv) med helikopter.

Civil-militär samverkan

Den civila och den militära verksamheten är helt integrerad.

Personal

Utnyttjandet av militära förband mot olika aktörer som genomför grov kriminalitet, ställer stora krav på de enskilda soldaterna. För att hantera denna typ av uppgifter krävs fast anställd personal.

7.4 Syntes

7.4.1 Allmänt

De beskrivna omvärldsmiljöerna och därtill hörande konfliktbeskrivningar med händelser spänner över ett stort spektrum, från kvalificerade militära större operationer till ett omfattande stöd för att stärka det svenska samhället. För att hantera dessa olika konflikttyper krävs i många fall helt olika typer av förband och system. En del av konflikterna hanteras i samarbete med det internationella samfundet. Samarbetsformerna kan variera. I dessa fall är det möjligt att välja vilka förband och system som den svenska Försvarsmakten skall bidra med och vilka som i huvudsak kan förväntas komma från andra stater.

7.4.2 Lednings- och informationstjänst

Behovet av underrättelser och lägesinformation kan tillgodoses genom datainsamling och presentation av underlag från flera olika källor, från enkla autonoma

(mark)sensorer, via grupper av jägarsoldater till flygburna system, aerostater och satelliter. Systemen bör vara överlappande anslutna i ett nätverk, och till del kunna ge en kontinuerlig lägesuppfattning även om enskilda komponenter bekämpas. Underrättelsefunktioner i kvalificerade verkanssystem skall då så är möjligt även utnyttjas för att ge allmän underrättelseinformation. De egna underrättelsekällor som varje förband disponerar bör även i realtid kunna utnyttjas av andra användare. För att förmedla information, kan militära system utnyttjas på det taktiska/operativa slagfältet i kombination med civila system över ytan.

Informationssäkerhet och IT-skydd är högt prioriterat. Inte minst gäller detta förmågan till säkerställt samband mellan ledningsorganisation, sensorer och styrkor grupperade utanför Sverige.

Förmåga måste finnas att kunna leda olika förband i samverkan med andra aktörer, i huvudsak i tvärsektoriella system, både med civila aktörer men även inom den militära organisationen.

I de idébilder där Sverige antas delta i ett utökat militärt samarbete ökar tillgången till kvalificerade underrättelsesystem, bland annat satelliter och strategiska UAV:er. Samtidigt finns det även i de övriga omvärldsbeskrivningarna inslag av mer eller mindre långtgående samverkan med andra stater. Även i de fall då Sverige inte är medlem i någon form av utökat politiskt och militärt samarbete, krävs interoperabilitet inom lednings- och informationssystemen.

7.4.3   *Logistik och rörlighet*

Försvarsmakten måste i ökad grad utnyttja den civila infrastrukturen och civila logistiken. Till stora delar skall civila resurser användas för längre leveranser fram till en militär förbandsstruktur. Logistikledningen skall därför ha en förmåga att även i korta perspektiv kunna upphandla civila tjänster på ett sätt som liknar ett civilt företags sätt att agera.

Den taktiska rörligheten inom alla förbandstyper måste vara hög. Transporter av personal och materiel kan ske med egna resurser inom stridsområdet.

7.4.4   *Viktigare materiel- och verkanssystem*

Många av de mer komplicerade materiel- och verkanssystemen tar lång tid utveckla innan de är operativa. Samtidigt finns det ett behov att fasa ut befintliga system, vilket även det är en lång process. Ett syfte med idébildsarbetet är att identifiera de system som försvarsmakten skall utveckla och anskaffa, men även de som bör avvecklas. För att detta skall vara möjligt, krävs att idébilderna når en tämligen hög konkretiseringsgrad, där bland annat de föreslagna verkans- och materielsystemen beskrivs ur såväl ett prestanda- som ett kostnadsperspektiv.

Vid analysen av vilka materiel- och verkanssystem som bedöms behövas i idébildsprocessen, har strategiska typsituationer (STS) med olika konfliktutvecklingar och operativa/taktiska händelser använts som underlag. Dessa STS har samma arbetsnamn och konfliktbakgrund som de idébilder som tidigare redovisats:

A. ”Väpnat angrepp”

- B. "Söderfallande Ryssland"
- C. "Europeisk Peace-Enforcement"
- D. "Global Peace-Keeping"
- E. "Breddad hot- och riskbild"

Konfliktnivåerna och konsekvenserna för Sverige skiljer sig mellan de olika STS:arna. Inflytandet kommer därför inte att vara lika stort för alla STS:ar vid utformningen av en framtida Försvarsmakt.

Med hänsyn till att det i ett 20-årigt perspektiv endast i begränsad omfattning, funnits beskrivningar på nya systemkoncept och förbandsstrukturer, har denna analys inte genomförts i en sådan omfattning att annat än preliminära slutsatser kan presenteras. Med detta som bakgrund utgör årets idébilda verksamhet endast en del av det nödvändiga arbete som krävs för att nå den konkretiseringsgrad som erfordras innan mer definitiva val, bland annat mellan olika materiel- och verkanssystem, kan göras.

Under arbetet med de olika STS:arna har fokus varit inriktat mot händelser som är direkt kopplade var huvudkonflikten utspelas. I de fall konflikten inte berört svenskt territorium (STS C och D) har endast en mycket begränsad analys gjorts av vilka resurser som krävs för att upprätthålla en grundläggande försvarsförmåga. Istället har tonvikten lagts vid analysen av de resurser som behöver avdelas för det internationella engagemanget.

I STS C, då Sverige är med i ett utökat politiskt och militärt samarbete, är i princip alla system valbara. Det är dock mindre lämpligt att grundläggande system väljs bort, med tanke på att det inte finns några garantier för hur andra länder prioriterar användningen av sina system.

Som redan nämnts utgör årets idébildaarbete en inledning till en komplett idébildscykel. Mera arbete och framför allt mer underlag behövs, innan avgörande slutsatser går att dra avseende vilka materielsystem som Försvarsmakten bör inneha i framtiden. Utifrån årets arbete föreligger dock preliminära slutsatser avseende vissa viktigare materiel- och verkanssystem som redovisas i följande avsnitt.

I den nedanstående texten används begreppen kvalitet och kvantitet. Dessa används för att jämföra olika nivåer inom de skilda verkans- och materielsystemen inom och mellan respektive STS. Begreppen är relativa och kan inte användas till att fastställa preciserade antal och nivåer.

Tunga mekaniserade system (strv)

Behovet av stridsvagnar är i hög grad kopplat till konflikttyp. Vid de högre konfliktnivåerna (STS A och C) är behovet störst, samtidigt som det ökade militära samarbetet i STS C ger möjlighet att välja andra system om andra stater bidrar med tunga mekaniserade system. I de låga konflikter som beskrivs i STS D och E har bedömningen gjorts att det inte finns något behov av stridsvagnar. Förbanden utrustas istället med lättare hjulgående splitterskyddade fordon.

Flyg (luftförsvar)

Den korta tiden från upptäckt till krav på insats i luftförsvaret, skapar ett behov av hög beredskap vilket bland annat innebär att resurser bör finnas tillgängliga med kort varsel över tiden. Kraven på kvalitet och kvantitet skiljer sig dock mycket mellan de olika STS:arna men bedömningen har gjorts att någon form av luftförsvar behövs i alla konflikter. Kvalificerat stridsflyg krävs framför allt i luftförsvarsrollen, mot till exempel kryssningsrobotar. Analys av stridsflygets effektivitet i denna roll eller utnyttjande av alternativa system har inte gjorts.

STS A är mest krävande i detta avseende eftersom hotet mot Sverige i denna är stort. I STS C är systemet valbart vid deltagandet i den internationella insatsen, medan hotet mot Sverige kräver egna kvalificerade system.

I STS D och E är behovet lägst och är främst inriktat mot övervakning av svenskt luftrum och ingripande mot okvalificerade system.

Luftvärn

Kraven på luftvärnssystem i STS A är i första hand att skydda svensk vital infrastruktur och befolkningscentra mot olika former av långräckviddiga vapen och att skydda svenska militära operationer. Uppgifterna ställer höga krav på kvalitet och kvantitet.

I STS C finns det också ett behov av luftvärn. Uppgiften är att skydda svenska förband. Konfliktmiljön ställer höga krav på systemen.

Även i STS B finns ett likartat behov, men på en lägre nivå.

I STS D och E finns inga behov.

Flyg (markmålsbekämpning)

Utnyttjandet av flygsystemen för att bekämpa markmål har inte bedömts vara lika tidskritiskt som lösandet av luftförsvarsrollen. I STS B och C, där Sverige samverkar med andra stater, finns möjligheten att uppgiften kan lösas av någon annan stat, vilket innebär att förmågan kan övervägas.

I STS A, finns dock ett uttalat behov av denna förmåga, i motsats till STS D och E, där behovet inte finns alls.

Stridsfartyg

Någon form av stridsfartyg behövs i alla konflikttyper. Framförallt är det förmågan att kunna lösa uppgifter till havs under lång tid som är gemensam för alla STS:er. Kraven på vapensystem, skiljer sig dock mellan de olika STS:arna.

I STS A finns krav på hög kvalitet.

I STS C är kraven i stort desamma som i A, men anspråket på fartyg som kan utnyttjas i havsområden långt från Sverige, är ytterligare ett behov. I denna STS

samverkar Sverige med andra stater, vilket innebär att förmågan att delta med fartygsförband i internationella insatser är valbart.

Behoven av stridsfartyg i STS D är också valbart, med samma motiv som ovan. Uppgifterna kommer främst att ha karaktären av kontroll av havsområden, med liten risk för strid med en motståndare som har kvalificerade vapensystem.

I STS B och E är behovet av stridsfartyg främst till för att övervaka och kontrollera Sveriges omgivande havsområden med samma kvalitetsnivå som i D. Kraven i STS B är något högre än i E.

Artilleri- och markrobotsystem

Det största kravet, såväl vad gäller kvalitet som kvantitet, finns i STS A. I denna STS behövs bland annat system med långräckvidd och hög precision.

I STS C är behoven desamma, men med hänsyn till det internationella samarbetet, är systemen valbara.

Det mest kännetecknande för artilleri- och markrobotsystemen i STS B, D och E är att de skall kunna användas i en miljö där skador på infrastruktur i anslutning till det mål som skall bekämpas, inte kan accepteras. Bekämpning måste också kunna ske på platser där civila vistas, utan att fara för deras liv uppstår. Mål som skall slås ut, kan vara till exempel enstaka stridsvagnar eller andra mål som kräver kraftiga insatser för att förstöras. Kraven på precision och en graderad verkan är därför mycket höga. Behovet av en lång räckvidd är dock inte lika påtalat som i övriga STS.

System för indirekt eld bör därför ha precisionsstyrda verkansdelar som även kan bekämpa rörliga mål. Dessa kan levereras på olika sätt. I många fall torde dock robotar, till exempel fiberoptiskt styrda, vara att föredra framför eldrörssystem, eftersom precision och flexibilitet i de fallen är mer efterfrågat än stora insatser.

Sjöminröjning

Behov finns i alla STS, utom i STS E. Kravet på kvalitet bedöms också vara detsamma, däremot är behovet av kvantitet mycket skiftande.

Störst behov finns i STS A och C. I den sistnämnda STS:en är systemet valbart.

Även i STS D är sjöminröjningsfunktionen valbar, vad avser deltagandet i den internationella insatsen.

I STS B behövs funktionen, kravet på kvantitet är dock lågt.

Ubåt

I STS A och C finns det ett tydligt behov av undervattensfarkoster för underrättelseinhämtning. Om dessa uppgifter kan lösas av andra system än ubåtar har inte analyserats. I likhet med andra system kan ubåtar övervägas att väljas bort i STS C med de skäl som angivits tidigare.

I övriga STS påvisas inget uttryckligt behov av ubåtar.

Amfibieförband

Det finns ett behov av kvalificerade amfibieförband i såväl STS A som C. I STS C är systemet valbart.

I STS B och D bedöms att mindre enheter kan behövas, främst för övervakning och kontroll av kustnära områden. I STS B kan ett behov av enstaka större förband (kompani – bataljon) uppstå momentant, för att säkra kustområde utanför Sverige (i Östersjöområdet).

Flyg (medeltung transport)

Det finns ett bestämt behov i alla STS, dock med lägst krav i STS E. Beroende på hur ansvar fördelas inom det internationella samarbetet är systemet eventuellt valbart i STS A och C.

I STS D finns krav på att flygsystemet har en förmåga att utföra transporter med höga tidskrav, till avlägset belägna platser (globalt) utan en fungerande infrastruktur.

Transportfartyg

Behovet av denna typ av fartyg är störst då Sverige skall delta i internationella operationer med en förhållandevis kort insatstid (storleksordningen 30-60 dagar). Detta förhållande gäller främst för STS C och D. I STS C är systemet valbart med samma motiv som redovisats tidigare. Fartyg i dessa STS skall kunna genomföra transporter på långa avstånd från Sverige, i STS D, över hela världen.

I STS A och B finns också ett behov, men kraven är begränsade till havsområden i anslutning till Sverige.

I STS E finns inga behov.

Transporthelikopter

Anspråken på transporthelikoptrar är stora i samtliga STS. Behov av transporthelikoptrar bedöms finnas inom flera olika områden som till exempel transport av insatsförband samt underhålls- och sjukvårdstransporter.

Fortsatt PerP-arbete kommer att lägga stor vikt vid kostnadsberäkningar av olika strukturer och koncept, samt bedömningar av hur sannolika olika verkansmiljöer är och vilka konsekvenser de kan medföra. Med detta som grund klarläggs vilka inslag i verkansmiljöerna som Forsvarsmakten skall dimensioneras för. Därmed kan slutsatser dras avseende vilka system som Sverige bör anskaffa och/eller delta i utveckling av.

7.4.5 Skydd

Verkansmiljöerna beskriver ett stort spektrum av konflikter och skilda miljöer. Kravet på skydd finns därför inom många områden och omfattar förutom skydd mot konventionell vapenverkan även insatser mot N-, B- och C-vapen och informationsoperationer. Skydd av framgrupperade stridskrafter åstadkommes främst genom utspridning och förmåga att snabbt kunna bekämpa hot. Förlusttoleransen kommer sannolikt att minska totalt sett och kommer att variera i förhållande till hur mycket respektive konflikt påverkar den svenska nationens överlevnad och funktion. Inte minst kommer acceptansen för egna förluster vara låg då konflikten utspelar sig långt borta med liten direkt inverkan på det svenska samhället. Även om förlusttoleransen kommer att vara större när konflikten påverkar Sverige så är den sannolikt även våldsammare kommer därför att kräva bra skydd. Det vill säga att de grundläggande kraven på skyddet av den enskilde soldaten bedöms därför vara stort och lika i alla olika situationerna.

Förbandens skyddsnivå skall medge att uppgifter kan lösas i B- och C-miljö.

Samhällets och Försvarsmaktens vitala delar, bland annat ledningsorganisationen, måste ges skydd mot bekämpning med framförallt långräckviddiga vapen (bland annat kryssningsrobotar) men även mot andra typer av insatser. Detta åstadkommes genom såväl aktiva som passiva medel. I flera av omvärldsexemplen krävs skydd mot ballistiska missiler. I den mån skyddet mot ballistiska missiler går att realisera, krävs internationell samverkan.

7.4.6 Personal

Idébilderna beskriver en stor bredd på konfliktnivåer. Förbanden som skickas på internationella insatser måste vara väl förberedda på den miljö de möter. Därför ställs det olika krav på personalens utbildning och rutin beroende på vilken konfliktnivå de ställs inför. Ju allvarigare och våldsammare konflikten är desto mer vältränat och samövat måste förbandet vara. Det senare antyder att stående styrkor med väl samtränad personal är att föredra vid höga konfliktnivåer. De stående styrkorna skulle kunna bestå av yrkesofficerare och visstids- eller heltidsanställda soldater. Idébilderna visar också på stor variation på typen av uppgifter förbanden ställs inför. Rena polisiära och humanitära insatser kräver andra kompetenser hos personalen än kvalificerad väpnad strid och kan vara nog så komplicerat.

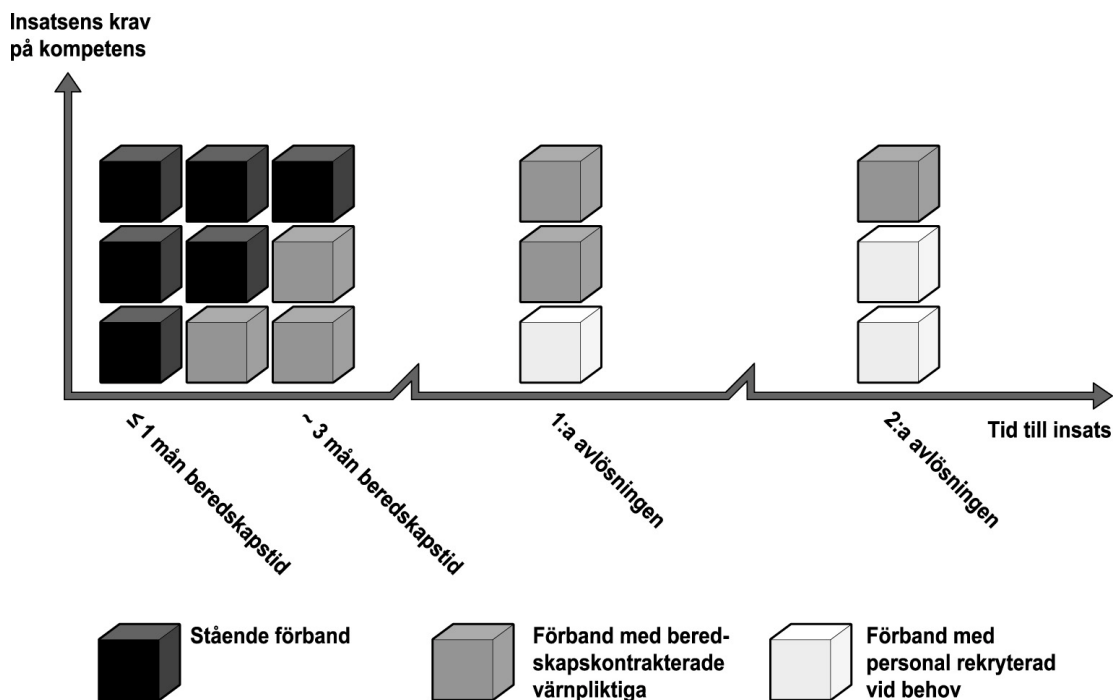
En annan viktig faktor är beredskapstiden. Ju kortare beredskapstiden är desto svårare blir det att bemanna styrkorna med beredskapskontrakterade värnpliktiga. Värnpliktiga eller frivilliga reservförband torde utgöra ett bra komplement till styrkor enbart bemannade med fast anställd personal då det är svårt att hålla stora stående styrkor utomlands under lång tid. Detta till följd av att försvar enbart bestående av stående styrkor med nödvändighet blir långt ifrån lika personalstarkt som ett värnpliktsförsvar. Utlandsmissionens längd skulle därför vara en gränsättande faktor för en försvarsmakt bemannad med enbart heltidsanställda män och kvinnor.

Det finns således i huvudsak tre dimensionerande faktorer som avgör vilken typ av personalgrupp som är möjliga att sätta in i internationella insatser. Dessa är

- insatsens krav på kompetens,
- beredskapstiden och

- insatsens varaktighet.

Faktorernas påverkan på vilken typ av förband som kan väljas vid olika tillfällen illustreras i nedanstående schematiska figur. Stående förband sätts in då beredskapstiden är kort. Vid längre beredskapstid och då uppgiften så medger är det möjligt att sätta in förband med beredskapskontrakterade värnpliktiga. Dessa har då erhållit tid för nödvändig repetitionsträning och samövning. Med god framförhållning kan de avlösande förbanden beredas tid för tillräcklig repetition och träning och därigenom erhålla tillfredsställande kompetens för att lösa även de mest krävande situationer. Den avlösande personalen kan därmed bestå av beredskapskontrakterade värnpliktiga eller personal rekryterad då behov uppstår. Den senare kategorin kan utgöras av personer som under lång tid inte, eller aldrig, haft kontakt med försvaret. Dessa behöver längre tid för att förvärva tillräcklig kunskap och samträning.

Bild 9: Beredskapstiden är dimensionerande för vilken typ av personal som kan bemanna förband avsedda att utnyttjas i internationella insatser. Kort beredskap (cirka en månad, eller kortare) kräver stående styrkor, medan längre beredskapstid (cirka tre månader) skapar möjlighet för förband med andra personalgrupper att erhålla nödvändig repetition och samövning. Då utlandsmissionen pågår under lång tid, och därmed är personalkrävande, krävs att avlösande förband bemannas av beredskapskontrakterade värnpliktiga eller personal rekryterad då behov uppstår. Tillräcklig tid ges då för förbandets nödvändiga utbildning för att klara de mest krävande situationer.

Med ett renodlat personalförsörjningssystem, såsom ett värnpliktssystem utan visstidsanställda eller ett försvar med enbart stående styrkor, är det troligtvis svårt att lösa alla typer av insatser. Stående styrkor bör ha bäst förutsättningar för att lösa uppgifter med kort beredskapstid men torde ha problem, som tidigare nämnts, med att personalförsörja en personalkrävande och tidsmässigt utdragen internationell insats. Det renodlade värnpliktsförsvarets för- och nackdelar är de rent motsatta. Det är naturligtvis möjligt att genomföra internationella insatser med endera systemet

men det medför att Försvarsmakten måste inrikta sina internationella åtaganden mot speciellt uttalade typer av operationer. Sålunda synes en kombination av alternativen vara mest flexibelt. En del av Försvarsmakten skulle då utgöras av stående förband för snabba insatser i svåra insatsmiljöer och resterande del utgörs av värnpliktiga eller frivilligt utbildade för avlösning vid långa missioner.

DEL C, VISION

8 Försvarsmaktsvision

8.1 Inledning

Försvarsmaktsvisionen beskriver hur Försvarsmakten bör utvecklas på lång sikt (10-20 år). Visionen grundar sig på slutsatser från idébilderna. Under nästa år kommer visionen att utvecklas i takt med att arbetet med idébilderna fördjupas, bland annat kommer ämnet ”Ny krigföring” att behandlas.

Försvarsmaktsvisionen utgör den högsta nivån i det försvarsmaktsinterna ”visionsträdet”.

8.2 Försvarsmaktsvision

Framtidens försvarsmakt ska genom sin förmåga till kvalificerad väpnad strid vara ett grundläggande säkerhetspolitiskt instrument. Försvarsmakten ska vara flexibelt uppbyggd för att medge säkerhetspolitisk handlingsfrihet och anpassning mot förändrade behov och uppgifter. Uppgifter ska kunna lösas över hela konfliktskalan såväl i Sverige som utomlands.

Försvarsmakten ska åtnjuta ett stort förtroende hos medborgarna. Förtroendet ska erhållas genom att verksamheten är känd för allmänheten, den uppfattas som meningsfull samt att Försvarsmaktens uppträdande är föredömligt. Försvarsmakten ska vara en attraktiv arbetsgivare och en tjänstgöring inom Försvarsmakten ska uppfattas som meriterande i samhället.

Försvarsmakten ska tidigt dra nytta av teknikutvecklingen såväl den militära som den civila. Insatsorganisationens enheter ska ingå i ett nätverk och utnyttja principerna för modern krigföring. Materieförsörjningen ska vara utformad så att den kan möta de utvecklingsbehov som en flexibel försvarsmakt ställer. Teknikutvecklingen kommer att ställa nya stora krav på människan i systemet, kompetensförsörjningen ska därför ständigt anpassas för att möta dessa krav.

Försvarsmakten ska ha ett fortsatt gott samarbete med övriga funktioner inom totalförsvaret samt med samhället i övrigt. Förutom statliga myndigheter och verk kommer samarbetet på grund av samhällsförändringar i ökad utsträckning ske direkt med privata företag.

DEL D, MÅLBILD

Denna del av rapporten beskriver Försvarmakten idag, given politisk inriktning av Försvarmakten och en utveckling av målbild 2010. Målbildskapitlet har tonvikt på ökad internationell förmåga, en utveckling av anpassningsbegreppet och personalförsörjningen.

9 Försvarmakten idag

Försvarmakten befinner sig i många avseenden i en period av stora förändringar bland annat till följd av riksdagsbeslut 2000-03-30. Den organisation som Försvarmakten har idag, är till vissa delar anpassad för ett invasionsförsvar. Samtidigt pågår utvecklingen mot ett insatsförsvar för dagens och framtidens uppgifter och miljöer. Förändringsarbetet syftar till att Försvarmakten skall utvecklas och anpassas till de nya förutsättningar och krav som framtiden ställer; ett försvar som på ett flexibelt sätt kan utgöra ett säkerhetspolitiskt instrument för statsmakterna. Detta ställer höga krav på förändringsbenägenhet och vilja att anta nya utmaningar.

Försvarmaktens enheter är arbetsplatser för tusentals människor där det dagligen genomförs kvalificerade arbetsuppgifter, ofta med höga krav på säkerhet. Motivationen bland de anställda och värnpliktiga utgör grunden för försvarets utvecklingsmöjligheter. De värnpliktigas inställning och ambition att göra en god insats är över lag god. I ett internationellt perspektiv löser svenska soldater sina uppgifter i fredsbevarande insatser väl i nivå med många andra staters personal och har ett enskilt ansvar inom sina respektive områden som ofta är större. Nuvarande rekryteringssystem har dock medfört svårigheter att innehålla planerade beredskapstider för internationella insatser. Personalförsörjningen för internationella insatser är idag ett problem då de som är intresserade och lämpliga för internationell tjänstgöring, utgör mindre än tio procent av de inryckande värnpliktiga under ett år. Ökade ambitioner avseende internationella insatser och komplexiteten i många materielsystem och den framtida insatsmiljön, torde därför kräva en förändring av personalförsörjningen.

Försvarmaktens utbildning och arbetsuppgifter medför att en stor del av den fast anställda personalen är attraktiv för civila arbetsgivare. Risken är överhängande för att en fortsatt förlust av erfaren och kompetensmässigt viktig personal inom utsatta personalgrupper kommer att påverka Försvarmaktens förmåga negativt. Härvid måste särskilda åtgärder vidtagas för att säkerställa att Försvarmaktens behov av kompetent personal tillgodoses och att betydelsefulla erfarenheter inte går förlorade. Vårt nuvarande personalförsörjningssystem saknar den flexibilitet och mångfald som erfordras för att möta framtida behov och utmaningar, inte minst avseende internationella insatser.

Övningsverksamheten har under senare år varit begränsad inom stora delar av Försvarmakten. Detta medför att kompetensen hos såväl fast anställd som värnpliktig personal inte är tillfredsställande inom en del områden. För att Försvarmakten skall kunna uppfylla de kvalitetskrav som ställs, erfordras att övningsverksamheten utökas och anpassas för framtida krav.

Försvarsmakten har redan idag många moderna materielsystem som står sig bra i en internationell jämförelse. Inom vissa funktioner återfinns emellertid materiella brister som är besvärande, men som inte kan åtgärdas i närtid. Att snabbt avveckla materiel som det inte finns bruk för i framtiden är nödvändigt, på såväl kort som lång sikt, för att inte personella och ekonomiska resurser skall förbrukas i onödan.

Huvuddelen av Försvarsmaktens vapensystem har hittills utvecklats och tillverkats av inhemsk industri. Nu sker en allt större samverkan med främst europeisk och amerikansk försvarsindustri. I dagsläget har dock Försvarsmakten, utifrån politiskt fattade beslut, en rad åtaganden och bindningar gentemot svensk försvarsindustri. Den framtida materielen påverkas av kraven på såväl intra- som interoperabilitet och kraven på användbarhet i internationella insatser.

Försvarsmakten har idag ett stort antal kvalificerade fasta anläggningar. Den nya försvarsmaktsstrukturen har inte samma kvantitativa behov av denna typ av anläggningar. Däremot kommer det att finnas behov av flexibla utbildnings- och övningsanläggningar i framtiden, såväl mobila som stationära.

10 Nationell vilja

Den försvarspolitiska viljan och inriktningen av försvarspolitiken har i samband med ominriktningen av Försvarsmakten främst beskrivits i en rapport från försvarsberedningen och två propositioner.³⁹ Syftet med nedanstående text är att lyfta fram huvuddragen av den försvarspolitiska viljan och vad denna medför för Försvarsmakten.⁴⁰

Den övergripande säkerhetspolitiska målsättningen är alltså att bevara landets fred och självständighet. Därtill är det även betydelsefullt att väsentliga värden i samhället skyddas. Uppgifter till totalförsvaret kvarstår och är följande:

- Försvara Sverige mot väpnat angrepp
- Hävda vår territoriella integritet
- Bidra till fred och säkerhet i omvärlden
- Stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred

Den säkerhetspolitiska situationen i Europa har dock fortlöpande förändrats så att en ännu tydligare betoning kan och bör ske på Försvarsmaktens uppgift att bidra till fred- och säkerhet i vår omvärld. Sverige lämnar nu ett invasionsförsvar och går mot ett insatsförsvar där det väpnade angreppet inte längre utgör ensam grund för resursernas utformning. Genom att Försvarsmakten utvecklas mot ett mer aktivt säkerhetspolitiskt instrument kan den på ett bättre sätt bidra till att stabilitet i vår omvärld och därmed även fortsättningsvis skapa grund för att nå de övergripande säkerhetspolitiska målen. För Försvarsmaktens del medför detta att huvuddelen av förbanden skall aktivt kunna delta i internationell krishantering. Då krishantering innefattar hela skalan från humanitära till fredsframtvängande insatser medför detta krav på hög och bred utbildningsnivå hos enheterna. Internationell krishantering

---

³⁹ Förändrad omvärld – omdanad försvar prop 1998/1999:74, Europas säkerhet – Sveriges försvar DS 1999:55, Det nya försvaret prop 1999/2000:30

⁴⁰ En utvecklad syn på den nationella viljan i det korta perspektivet finns redovisad i Försvarsplan 2000.

bedöms främst ske i samverkan med andra länder varför Försvarsmakten bör sträva efter en hög grad av interoperabilitet.

Grunden för Försvarsmaktens utveckling över tiden är alltså förmågan till väpnad strid. Var förbanden skall verka och vilka uppgifter de ska lösa kan, sett till de fyra huvuduppgifterna, variera avsevärt. Detta medför att de förband och system som behövs i framtiden skall kunna användas såväl för att försvara det egna landet som för internationella insatser. Den framtida försvarsmakten kommer kvantitativt att vara mindre än tidigare men de kvalitativa kraven och möjligheterna till mångsidig användning kommer att vara höga. Behovet av en flexibel försvarsmakt framstår alltmer tydligt. De ökade internationella åtagandena medför nya och ökade krav på personalförsörjnings- och beredskapssystem.

Regeringen understryker att hot och risker och därmed synen på säkerhet måste ses i ett bredare perspektiv. Det blir allt svårare att dra en gräns mellan militära och icke-militära hot. En konsekvens av detta, speciellt i det långa perspektivet, blir att skiljelinjen mellan olika försvarsmaktsuppgifter blir alltmer otydlig. Väpnade angrepp kan, förutom i ett mer traditionellt perspektiv, även utgöras av omfattande sabotage- och/eller terroraktioner, eller IT-hot mot viktiga infrastruktursystem. Uppväxande hot i form av långräckviddiga vapensystem som kryssningsrobotar och ballistiska missiler med såväl konventionella som NBC-verkansdelar måste också beaktas.

Regeringen betonar behovet av anpassningsförmåga hos försvarsmakten. Hot- och riskbilderna i framtiden är svårbedömd och Försvarsmakten måste därför inneha en hög grad av flexibilitet och anpassningsförmåga för att kunna möta förändrade situationer. Grundstommen i Försvarsmakten skall utgöras av en kärna av moderna förband med god kvalitet vilken kan utgöra bas för utbyggnad om så skulle erfordras. Det understryks också vikten av att försvarsmakten bygger på framtidsorienterade lösningar för att uppnå en hög flexibilitet. För att Försvarsmakten skall kunna ha en god förmåga till anpassning krävs att särskilda strategiska kompetenser, vilka är unika för Försvarsmakten, bibehålls och utvecklas inom Försvarsmakten.⁴¹ God förmåga till anpassning kräver också satsning på forskning och teknikutveckling.

11 Målbild

11.1 Inledning

Målbilden beskriver inriktningen för Försvarsmaktens långsiktiga utveckling i ett tioårigt perspektiv. Syftet är att definiera de förmågor, förband och den struktur som krävs för att innehålla av regering och riksdag ställda krav på operativ effekt, kompetens, anpassning och förnyelse. Målbilden är den del av perspektivplaneringen som skall ha direkt inverkan på försvarsmaktsplaneringen (FMP).

Grunden för Försvarsmaktens nuvarande målbild (målbild 2010) togs fram i samband med perspektivplaneringen 98-99 (projekt ominriktning – POM 2). Det är därför väsentligt att observera att målbilden som här redovisas inte har sitt ursprung i denna rapportens idébilder utan bygger på tidigare framtaget underlag (se kap 11.2 – Metodbeskrivning). Arbetet avseende målbilden under 00-01 har inriktats mot

---

⁴¹ De strategiska kompetenserna återfinns i ”Det nya försvaret prop 1999/2000:30” kap 4.2.7 och de redovisas även översiktligt i denna rapport avsnitt 11.3.5

kommande förändringsbehov såsom ökad internationell förmåga mot bakgrund av den allmänna utvecklingen i och även utanför Försvarsmakten.

Målbildens ursprungliga inriktning och struktur framgår av FMI rapport 3 och 4. Sedan målbild 2010 fastställdes i rapport 3, har vissa beslut fattats, som påverkar möjligheterna att uppnå denna målbild. Bland dessa kan nämnas ökade personalkostnader, större insats- och grundorganisation, samt vissa betydande materielobjekt som tillkommit. Någon ny kostnadsberäknad målbildsstruktur som tar hänsyn till dessa förändringar har inte utarbetats.

11.2 Metodbeskrivning

Arbetet under 1999-2000

Krav på hög grad av spårbarhet har legat till grund för utveckling av metoden för målbildsarbete. Nedan redovisade metodik syftar till att beskriva de olika momenten i arbetet med grundstommen i målbild 2010 i samband med ominriktningsarbetet av Försvarsmakten. Beskrivningen går från omvärldsutveckling, uppgifter och ekonomi via operativa förmågor till enskilda förband.

Första steget i arbetet med framtagning av målbild 2010 var ett strategiskt bedömande. Syftet var att identifiera den säkerhetspolitiska ambitionen med Försvarsmakten intill år 2010. Grunden för detta var statsmakternas presenterade omvärldsutvecklingar (exempel A-D)⁴², uppgifter till Försvarsmakten, krav på operativa förmågor samt angiven ekonomisk ram. Med början i det strategiska bedömandet utvecklades krav på förmågor för Försvarsmakten. Sammantaget är resultatet en förmågestruktur med ett hundratal förmågor, redovisade i två nivåer; operativa förmågor samt de delförmågor som krävs för att lösa den operativa förmågan. Dessa redovisas fullständigt i FMI rapport 3, H-bilaga.

Med utgångspunkt i tre varierande omvärldsutvecklingar (A-C) utarbetades strategiska typsituationer (STS) och här till knutna operativa inriktningar för utnyttjandet av Försvarsmakten. En strategisk typsituation utgår från en antagen omvärldsutveckling och politisk vilja⁴³ och är en principiell beskrivning av ett säkerhetspolitiskt hot eller utmaning. Den är avsedd att användas vid utarbetande av scenarier för spel, värdering och försvarsmaktsstudier. De strategiska typsituationerna skall ge tydliga bilder av de framtida hot som kan uppstå mot Sverige och svenska intressen i tioårsperspektivet. De är generella och innehåller inte i sig kvantifieringar.

- STS 1 - Omvärldsex A (TI, VA)
- STS 2 – Omvärldsex B (II)
- STS 3 – Omvärldsex C (TI, II, SS, VA)

Till typsituation 1 och 3 utvecklades dimensionerande händelser, där varje händelse innehöll kvalitativt och kvantitativt utvecklade motparter. Detta arbete genomfördes med stöd av MUST UND samt utgick från Försvarsmaktens egen prognos (FRÄMST 4.3) som referens. Typsituation 2 utvecklades inte i samma omfattning

---

⁴² Förändrad omvärld – omdanat försvar, prop 1998/1999:74

⁴³ Jämför försvarsberedningens rapport Ds 1999:2 kap 7:4, Exempel A-D

som STS 1 och 3 beroende på att denna situations krav på förbandsinnehåll beskrevs i detalj i kontrollstationspropositionens direktiv. I exempel D beskrivs en situation med ett utökat samarbete inom Europa, som kan kombineras med antingen A, B eller C. Omvärldsexempel D utvecklades därför inte till en egen strategisk typsituation

De strategiska typsituationerna, med sina dimensionerande händelser, utgjorde ram för fortsatta analyser, syftande till att klarlägga behov av samt utveckla operativa förmågor och delförmågor. Förbandsspelkort och kvalitativt innehåll för respektive förbandstyp togs fram och förbandstypernas koppling till respektive förmåga/delförmåga analyserades. Därefter bedömdes det kvalitativa och kvantitativa behovet av förband för respektive förmåga.

Parallellt med arbetet med förbandstyperna utarbetades ett till förutsättningarna anpassat utbildnings- och personalförsörjningssystem. Därefter gjordes beräkningar för att kunna göra en kvantifiering av ny grundorganisation. Syftet var att skapa bättre förutsättningar för att tillgodose bland annat personalbehoven för internationella insatser samt att undersöka andra möjliga former av anställning. Ett kalkylverktyg togs fram för att beräkna personalkostnader, personalvolym och personalförsörjning, samt göra överslagsberäkningar avseende beläggning i och kostnader för grundorganisationen. I nästa steg genomfördes en utredning av Försvarsmaktens kompetensbehov för att möjliggöra utveckling och förnyelse av insatsorganisationen samt upprätthålla förmåga till tillväxt och ominriktning.

I syntesarbetet analyserades utfallet av värderade händelser, händelsernas del i ett helhetssammanhang samt förbandens förutsättningar att bidra i respektive förmåga. Syntesarbetet avslutades med att väga samman det kvantitativa behovet av respektive förbandstyp till en målbildsstruktur där även totalekonomin beaktades. Denna struktur utgjorde sedan utgångspunkten för innehållet i insatsorganisationen, som är utformad för att kunna möta de TI- och VA-situationer som bedöms kunna uppstå fram till 2010 samt de krav på förmåga till II som angavs i KS-propositionen.

Arbetet under 2000-2001

Av de yttre påverkansfaktorer som har inflytande på Försvarsmakten och dess utformning, har de politiskt ökade ambitionerna avseende Försvarsmaktens deltagande i internationella insatser såsom t ex EU:s insatsstyrka för fredsfrämjande insatser, sannolikt varit de mest betydelsefulla faktorer som förändrats sedan målbild 2010 togs fram. Målbildsarbetet inför föreliggande rapport har därför främst behandlat området internationella insatser. Under årets spelverksamhet har tänkbara svenska militära bidrag med olika profiler prövats. Grund för prövningen har varit de scenarier som har arbetats fram av EU i samband med planeringsarbetet av den framtida insatsstyrkan. De scenarier som användes vid perspektivplaneringens målbildsarbete var två fredsfrämjande scenarier i olika konfliktnivåer.

Slutsatserna från ovanstående värdering har därefter prövats mot STS 1 som beskrivits i föregående delkapitel så att framtagna förslag skall vara i överensstämmelse med tidigare genomfört arbete avseende målbilden. Övergripande slutsatser från årets målbildspel finns inarbetade i efterföljande kapitel.

11.3 Bakgrundsfaktorer

11.3.1 Inledning

Dagens säkerhetspolitiska situation i kombination med den tekniska utvecklingen både kräver och möjliggör en mycket förändrad försvarsmakt. Med en breddad och diffus hotbild och ökat internationellt engagemang krävs en övergång från ett invasionsförsvar till ett insatsförsvar.

Insatsorganisationen skall upprätthålla förmåga och kompetens till väpnad strid så att de svåraste av stridssituationer kan hanteras. Det medför att personal och materiel skall ha en sådan kvalitet och duglighet att försvar mot väpnade angrepp mot landet eller omfattande fredsframtvingande insatser kan genomföras. Den framtida Försvarsmakten skall kunna lösa uppgifter på hela konfliktskalan och inneha förmåga till graderade insatser. Osäkerheten beträffande när, var och hur förband kan komma att utnyttjas ställer krav på flexibilitet avseende verkan, rörlighet och skydd hos våra stridskrafter. Framtida insatsmiljöer ställer även höga krav på kompetens hos personalen.

Förutsättningar för att möta ovan nämnda krav skapas genom bland annat utvecklad utbildnings- och övningsverksamhet, interoperabilitetsåtgärder samt förmåga till anpassning mot nya hot och risker genom successiv utveckling av Försvarsmakten. Genom ett aktivt deltagande i internationell säkerhetsfrämjande verksamhet skall Försvarsmakten medverka till att konflikter begränsas och dämpas.

I dag medger teknikutvecklingen möjlighet att snabbare samla in, bearbeta och delge stora informationsmängder. Tillsammans med den vapentekniska utvecklingen kan insatserna snabbt styras och med högre noggrannhet än tidigare. Utvecklandet av förmåga till långräckviddig precisionsbekämpning är därför central. För att snabba insatser, med hög noggrannhet, skall vara genomförbara krävs också en välplanerad och väl fungerande logistik. Högteknologiska system i kombination med en allt lägre förlusttolerans i samhället kräver också en hög skydds nivå.

Behovssammansatta mindre styrkor, högre tempo, hög operativ rörlighet, krav på stora informationsmängder mm medför att samverkansförmågan inom insatsorganisationen måste vara mycket god. Hög förmåga skall upprätthållas avseende underrättelse-, informations- och ledningssystem för att möjliggöra ledningsöverläge vid olika konfliktnivåer. Förmåga till omvärldsuppfattning, förvarning, ledning och ledningskrigföring är en förutsättning för Försvarsmaktens möjlighet att agera. Det framtida informationssystemet skall medge informationsöverföring mellan olika ledningsnivåer och förband samt med övriga totalförsvaret i realtid eller nära realtid. Förmåga skall finnas att genomföra samordnad ledning av förband och system. Försvarsmakten skall ha förmåga att leda och samordna internationell övningsverksamhet och övervakningsinsatser.

En funktionell skärning för insatsförmågan för den framtida försvarsmakten är:

- Ledning
- Information
- Verkan

- Logistik
- Skydd

Grundorganisationen skall vara så utformad att förutsättningar finns för att kunna utveckla insatsorganisationen avseende taktik och stridsteknik på kort sikt. På längre sikt skall nya system kunna tillföras och nya förband utvecklas. Grundorganisationen skall medge en rationell produktion samt utbildning och övning med för Sverige representativa militärgeografiska och klimatologiska förhållanden. Den skall medge samträning av operativa förband.

Sedan målbild 2010 togs fram i samband med perspektivplanarbetet 98-99 och projekt ominriktning har ett antal yttre faktorer med påverkan på Försvarsmakten förändrats vilket bland annat innebär förstärka krav på insatsorganisationens interoperabilitet, rörlighet och tillgänglighet. Detta ställer i sin tur också förändrade och ökade krav på personalförsörjningssystemet.

11.3.2 Doktrinutveckling

Vid utveckling av Försvarsmakten är arbetet med doktriner en mycket väsentlig del. Inom ramen för Ny operativ studie (OpS 8)⁴⁴ utarbetades ett uppdrag avseende utveckling av nationella doktriner, militärstrategisk och operativ.⁴⁵ Arbetet med doktrinerna inleddes under hösten 2000 och med målsättningen att arbetet skall vara klart senast årskiftet 2002/03.

En ny svensk militärstrategisk⁴⁶ och operativ doktrin skall ge vägledning för Försvarsmaktens agerande i olika situationer, nationellt och internationellt, för utbildnings- och övningsverksamhet samt för utveckling av operativa förbandsmålsättningar och ramvillkor för förband och funktioner. Doktrinerna skall också beskriva sammanhanget mellan politisk, militärstrategisk, operativ och taktisk nivå. Därvid skall de utgöra ett stöd för utveckling av taktiska doktriner/reglementen och inriktning av olika taktiska funktioner. Ett delsyfte med doktrinarbetet är att utveckla och fördjupa kunskap avseende utveckling av doktriner och principer för framtida krigföring.

Militärstrategisk doktrin skall vara överordnad övriga doktriner. Utländska doktriner skall studeras och idéerna skall successivt förankras och prövas i insatsorganisationen. Arbetet skall genomföras med stor bredd och djup och omfatta:

- militärstrategisk och operativ teori,
- definitioner av centrala begrepp,
- modern krigföring,
- internationell krishantering och fredsfrämjande insatser,
- vidgad hot- och riskbild,

---

⁴⁴ Avslutad 2000-06-30

⁴⁵ Uppdraget anger att Högkvarterets strategiledning, i nära samarbete med Försvarsdepartementet och i samverkan ÖCB, FHS och FOA, skall ansvara för utvecklingen av en militärstrategisk doktrin samt att OPIL, i samverkan med ÖCB, FHS och MD, skall ansvara för utvecklingen av en operativ doktrin.

⁴⁶ För närvarande finns "Militärstrategisk inriktning" vilken är redovisad i Försvarsplan 2000. På sikt kommer denna att ersättas av den militärstrategiska doktrinen.

- teknikutveckling,
- civilmilitär samverkan.

Särskild vikt skall läggas vid studier av de svåraste uppgifterna inom ramen för väpnad strid.

Med en föränderlig säkerhetspolitisk situation i kombination med teknisk utveckling blir behovet av doktriner och ständigt pågående doktrinarbete mycket viktigt.

11.3.3 Organisation

Insatsorganisationen utgörs av Överbefälhavaren med högkvarteret, den operativa insatsledningen (OPIL), militärdistriktet (MD) med ingående militärdistriktsenheter, övriga förband samt utlandsstyrkan. Insatsorganisationen tillförs resurser antingen från grundorganisationen (till exempel förband under utbildning eller förband som upprätthåller beredskap) eller genom att förband mobiliseras. Insatsorganisationen skall, utöver att genomföra insatser, kunna upprätthålla förmåga att leda och samordna operativ och taktisk verksamhet, samverka med civila delar av totalförsvaret och kunna genomföra integrerade insatser. Insatsorganisationens förband indelas i Operativa insatsförband och Nationella skyddsstyrkor.

Operativa insatsförband är förband och staber avsedda att verka i alla försvarsmaktsuppgifter. Förbanden skall ha god operativ rörlighet och skall kunna verka i förekommande klimatologiska (hydrologiska) och geografiska (hydrografiska) betingelser i Europa och dess närområde. De operativa insatsförbanden med tillhörande lednings- och underhållsförband skall kunna agera i såväl nationell stridsmiljö som i multinationella insatser.

De operativa insatsförbanden skall kunna sammanföras i olika konstellationer till en lämpligt organiserad insatsstyrka. Organisationsstrukturen måste medge detta. Sammanfattande inriktning är härvid att styrkans sammansättning anpassas efter typ av uppgifter, tillgången till förband samt den miljö i vilken uppgifter skall lösas. Förbanden skall ha hög operativ rörlighet och hög kvalitet. Internationella insatser bör kunna genomföras utan att särlösningar i förbands- eller materielstrukturen krävs.

De nationella skyddsstyrkorna med tillhörande lednings- och underhållsförband skall kunna agera i nationell stridsmiljö och ha förmåga att medverka i operationer i syfte att skydda och bevaka vitala områden, funktioner och infrastruktur mot bland annat sabotage. Därutöver skall de kunna understödja de operativa insatsstyrkorna. De nationella skyddsstyrkorna skall även kunna understödja utlandsstyrkan med förberedelser för och genomförande av internationella operationer. Personal ur de nationella skyddsstyrkorna skall kunna delta i utlandsstyrkan. Förbanden är territoriellt knutna med därtill specifika uppgifter och har begränsad eller ingen operativ rörlighet. De nationella skyddsstyrkornas närmare utformning är för närvarande under utredning. Till de nationella skyddsstyrkorna räknas även hemvärdet.

Såväl operativa insatsförband som nationella skyddsstyrkor skall kunna ingå i den framtida nätverkscentrerade ledningsmiljön avseende informationsinhämtning, informationsförmedling som långräckviddiga precisionsinsatser.

11.3.4 Anpassningsförmåga

Begreppet anpassning har övergripande behandlats i rapportens del B men det är även väsentligt att i denna del diskutera begreppet då det har starkt inflytande på målbilden. Omvärlden idag är mycket föränderlig och Försvarsmaktens roll och uppgifter kan komma att förändras över tiden. Det är därför nödvändigt att Försvarsmakten utformas med *hög inneboende flexibilitet och förmåga till ständig förändring* för att kunna möta morgondagens krav och förväntningar på lämpligt sätt. Detta gäller för såväl doktriner, organisation, personal som materiel. Omvärldsförändring, teknikutveckling mm medför att Försvarsmakten ständigt behöver utvecklas och därmed även målbilden. Försvarsmaktens medverkan i EU:s insatsstyrka för krishantering är exempel på hur kraven och uppgifterna för den svenska försvarsmakten förändras i närtid.

Begreppet anpassning avser i huvudsak ett perspektiv längre än ett år. Inom tidsramen upp till ett år är det främst beredskapsåtgärder som kan förändra försvarsmaktens förmåga. Alltför ofta har anpassning likställts med tillväxt och därmed med förrådsställning av materiel som inte erfordras i dagens insatsorganisation. Tillväxtpotential är dock endast en del av anpassningsförmågan. *Anpassningsförmåga skall främst ses som framåtriktade åtgärder för att möta krav som ställs vid nya hot och risker eller behovet av nya förmågor eller kompetenser.* Det medför att endast den utrustning som bedöms vara relevant i en framtida försvarsmakt är aktuell som tillväxtpotential. Det är väsentligt att Försvarsmakten genom anpassningsbegreppet inte blir kvar i ett förlegat tänkande med materiel och kompetenser som inte erfordras i den framtida insatsmiljön. Anpassning har inte enbart en kvantitativ innebörd, anpassning är i mycket hög grad kvalitativ utveckling inom en mängd kompetensområden. Mot bakgrund av såväl anpassningskravet, som de till Försvarsmakten ställda uppgifterna, är det nödvändigt att insatsorganisationen förses med organisations- och effektbestämmande (OE) materiel, men med tanke på den snabba teknikutvecklingen är det däremot olämpligt att behålla stora mängder överskottmateriel.

För att Försvarsmakten skall kunna inneha en hög grad av anpassningsförmåga krävs att en stor del av förbanden har en hög utbildningsnivå, erhåller en väl utvecklad förbandsträning och är samövade med andra förband och system. Det senare för att bland annat olika operativa insatsstyrkor skall kunna vara möjliga att sätta upp. Kraven på anpassningsförmåga medför också att insatsorganisationen successivt måste förändras mot nya behov vilket medför behov av kompetensutveckling avseende operationskonst, taktik och stridsteknik samt praktisk försöksverksamhet inom dessa områden. Kompetenser för att på sikt kunna möta ett mera omfattande väpnat angrepp ställer också krav på kompetens att uppträda i den framtida komplicerade stridsmiljön.

Anpassningsförmåga i ett längre perspektiv genererar behov av att successivt bygga upp kompetens inom nya och oprövade områden. En förutsättning för att möjliggöra detta är kvalificerade och väl genomförda studier, studieförsök, forsknings- och teknikutveckling och ett utökat internationellt samarbete inom dessa områden. Utveckling och anskaffning av demonstratorer och prototyper är viktigt i detta sammanhang. Genom att utnyttja demonstratorer inom en organisatorisk ram kan nya operativa och taktiska koncept utvecklas. Med en relativt befälstätt organisation

skapas förmåga att vid behov tillväxa genom anskaffning av flera system inom aktuella kompetensområden.

Det finns idag ett antal identifierade strategiska områden inom vilka Försvarsmakten skall bibehålla och utveckla kompetens. Dessa områden, som är unika för Försvarsmakten, är följande:⁴⁷

- Kompetens att föra väpnad strid – grunden för det militära försvarets utveckling
- Internationell kompetens det vill säga förmåga att delta i internationella fredsfrämjande och humanitära insatser
- Ledningskompetens
- Försvarsunderrättelsekompetens
- Skyddskompetens
- Logistikkompetens
- Kompetens inom informationskrigföring
- Kompetens till civil samverkan

Det ligger också i sakens natur att vilka de strategiska kompetenserna är kan till del förändras över tiden.

För att Försvarsmakten skall kunna efterleva kravet på anpassningsförmåga krävs att avvägningsfrågor regelbundet behandlas där väsentliga principer att överväga är:

- Materielförsörjning - produktion kontra demonstratorer, utveckling, forskning mm
- Beredskapskrav kontra resurser för förnyelse
- Bibehållande av resurser kontra utveckling
- Kvalitet kontra kvantitet

Vilken avvägning som sker kommer att bero på den säkerhetspolitiska situationen, tillgängliga ekonomiska medel, politiska prioriteringar med mera. Det kräver också regelbunden prövning av befintlig förmåga och kompetens. Med den ökande graden av internationella överenskommelser såsom förband och personal för krishantering, materielsamarbeten med mera kan de ovan nämnda variationsmöjligheterna både ökas och begränsas beroende på rådande omständigheter. Anpassning kräver därför ständigt pågående dialog mellan landets politiska ledning och Försvarsmaktens ledning. En förutsättning för att anpassning skall vara lyckosam är att en successiv beslutsfattning från såväl den politiska som den militära ledningens sida. Det kräver även att Försvarsmakten har en god planering för hur en resursförändring på medellång sikt skall hanteras.

För att anpassningsåtgärder skall kunna aktualiseras i erforderlig tid krävs förmåga att upptäcka och tolka signaler på omvärldsförändringar, det vill säga att vi har möjligheter till förvarning, analys och beslut. En förutsättning för detta är att vi har en väl fungerande omvärldsanalys. Förvarningsmöjligheterna bedöms dock ha ökat genom att Sverige deltar i ett brett internationellt samarbete i många sammanhang och omvärlden blir alltmer internationaliserad och öppen.

---

⁴⁷ De strategiska kompetenserna återfinns i "Det nya försvaret prop 1999/2000:30" kap 4.2.7

11.3.5 Utrymme för utveckling

Mot bakgrund av kravet på hög kvalitet och behovet av anpassningsförmåga hos Försvarsmakten är det väsentligt att utrymme skapas för utveckling. Den situation Försvarsmakten har idag med väl in-tecknade planer och förtätning av många förband med överbliven materiel är inte tillfredsställande ur ett anpassningsperspektiv. Diskrepansen mellan målbild 2010 (99-05-19) och liggande försvarsmaktsplan är inte heller i alla stycken tillfredsställande. En risk föreligger att utrustning och förband, vilka det inte finns behov av i framtiden, konserveras och samtidigt försvårar utvecklingsmöjligheterna.

Arbetet med perspektivplaneringen under året har gett grund för att diskussion och vidare utredning måste ske inom ett antal områden. För att skapa erforderligt utrymme för utveckling kan hela system eller förband behöva avvecklas. Härvid kommer det att vara väsentligt att beakta behov av förband för strid i urban miljö kontra strid i andra miljöer, behov av långräckviddig bekämpning kontra bekämpningsenheter med kort räckvidd, förändring av antalet förband med mera. Kapacitet och resursutnyttjande i grundorganisationen är därför väsentligt att studera vidare.

11.4 Övergripande inriktning avseende förmågor och personal

11.4.1 Allmänt om ledning, information och lägesuppfattning

Försvarsmakten bör utvecklas mot ett nätverksbaserat försvar. Framförallt är det tre funktionsområden som är vitala. Dessa utgörs av information och lägesuppfattning, ledning med beslutsstöd samt förmåga till insats och verkan. Dessa tre funktionsområden bör balanseras till en väl fungerande helhet. Den snabba utvecklingen inom kommunikation och informationsteknologi medför emellertid att en tyngdpunktsförskjutning mot de två första områdena kan ge stor utdelning i total effekt eftersom ett utvecklat nätverksbaserat försvar, ger möjlighet till ett effektivare nyttjande av insats- och verkansfunktionerna. Innebörden är att insatsorganisationen kan sättas in effektivare och med rätt resurs vid rätt tillfälle. Därför skall förmågan att utnyttja egna och andra förbands sensorer i nätverk utvecklas.

Insatsorganisationens ledning utgörs av de politiska, militärstrategiska, operativa och taktiska nivåerna. Samspelet mellan dessa nivåer kommer att variera i förhållande till insatsmiljö och uppgift. Traditionellt har svensk ledning präglats av en decentraliserad ledningsmetod. Ett ökat svenskt deltagande inom den internationella krishanteringens kommer dock att kräva en ledningsmetod där den politiska nivån skall kunna utöva en förhöjd selektiv kontroll gentemot de militära nivåerna.

Insatsorganisationen skall kunna upprätthålla förmågan att genomföra och samordna nationell operativ och taktisk verksamhet samt genomföra internationella insatser. I sammanhanget är det viktigt att det sker en harmonisering av terminologi och doktriner. Det inbegriper förmågan att samverka med civila delar av totalförsvaret samt genomförande av integrerade insatser.

Inom den internationella krishanteringens är det viktigt att svenska enheter är interoperabla gentemot framtida ledningssystem. I detta sammanhang utgör NATO:s ledningsstruktur inom ramen för ”Combined Joint Task Force” grunden. Det är

angeläget att utvecklingen främst går mot ökad förmåga avseende ledning, informationsinhämtning och informationsförmedling inom ramen för ett internationellt samarbete. Inom denna ram bör även en ökad språkkunskap och kunnande om utländska doktriner, främjas. Därför skall Försvarmaktens förmåga att tillämpa internationellt vedertagna ledningsmetoder/principer utvecklas. Återkommande kaderorganiserade övningar skall genomföras i syfte att förbättra kompetensen hos personalen inför stabsbefattningar inom internationella staber. Insatsorganisationen skall dessutom stärka sin förmåga till uppbyggnad av egen ledningsinfrastruktur i en internationell insats. Ett ökat informationsflöde kommer att kräva en utveckling av Försvarmaktens förmåga till teknisk, taktisk och operativ analys inom samtliga ledningsnivåer.

Ledningsorganisationens beslutsstöd bör förses med möjligheter till simulering av stridsförlopp m.m. Utvecklingen av simuleringsstöd bör vara en naturlig del i framtagningen av nya ledningssystem.

Ökade krav på ett internationellt deltagande kommer även att ställa nya krav på vissa funktioner, till exempel vädertjänst och geografiska informationssystem.

I ett internationellt perspektiv bör det ske en fortsatt utveckling av insatsorganisationens förmåga till civil och militär samordning (CIMIC) samt förmågan att leda, stödja och utföra humanitära insatser. Detta innebär att Försvarmakten skall kunna samverka med andra organisationers ledningsfunktioner.

En utvecklad förmåga till systemsamordning, där "system av system" genererar en optimerad helhet är central för att uppnå lednings-, och informationsöverlägsenhet. Under perioden utgörs initialt samordningen av befintliga och planerade sensorbärande ett prioriterat område. Aerostater och olika former av obemannade farkoster utgör exempel på system som bör utvecklas. Dessutom bör det ske en utveckling av olika luft-, mark-, och sjösensorer. Förmågan att använda data från satelliter bör dessutom förbättras. Informationen från satelliter bör vara tillgänglig från den strategiska till den taktiska nivån.

Förmåga till taktisk och operativ signalspaning såväl nationellt som internationellt skall fortsatt utvecklas. Ett flertal plattformar och förbandstyper skall kunna utnyttjas för såväl signalspaning som för telekrig i olika avseenden. Vissa av dessa är specialiserade, såsom telekrigsförband, signalspaningsfartyg och signalspaningsflygplan. Även aerostaterna bör användas i detta syfte. Telekrigssystem utnyttjas också för skydd av enskilda plattformar och bidrar till informationsoperationer.

Förmågan att kunna verka med bibehållen besluts kvalitet, även då systemet är utsatt för informationskrigföring kommer att vara av särskilt stor betydelse. Olika former av säkerhetskoncept behöver studeras och utvecklas.

Markstridsförbanden skall utveckla förmågan att i flexibelt sammansatta stridsgrupper tillsammans med andra enheter ur Försvarmakten, lösa uppgifter inom alla konfliktnivåer. Dessa förband skall kunna ingå i multinationella förband. På divisions- och brigadnivå skall finnas en ledningsstruktur för att hantera hela bredden av uppgifter och underställda förband. Markstridsförband och amfibieförband skall kunna ingå i sammansatta stridsgrupper.

Marina förband skall utveckla förmågan att självständigt eller i större förband lösa uppgifter i alla konfliktnivåer. Marina förband skall samordnat med övriga enheter ur försvarsmakten kunna verka mot mål såväl över, på som under ytan och på marken. Utöver de traditionella insatserna skall även markoperativ verksamhet kunna understödjas.

Flygstridskrafterna skall vidareutveckla förmågan att självständigt och tillsammans med övriga stridskrafter lösa uppgifter i alla konfliktnivåer. Strategiska, operativa och taktiska underrättelser måste kunna inhämtas över eget, internationellt och annan aktörs luftrum. Basing/gruppering skall kunna ske utanför svenskt territorium. Utvecklingen av ledningsförband samt informations- och ledningssystem skall fortsätta, härvid skall förmågan att samverka med övriga stridskrafter och en förbättrad interoperabilitet uppnås.

11.4.2 Allmänt om verkan

Valet av verkansmedel avgörs av vilken effekt som skall uppnås för att nå ett visst mål med insatsen. Insatserna skall därför kunna genomföras både inom det fysiska och det psykologiska planet. Förmågan att utföra precisionsinsatser, i syfte att nå fysisk och psykologisk effekt, skall utvecklas.

I princip skall alla vapensystem ha en hög precision och kunna utnyttjas med graderad verkan. Behovet av ytbekämpande system är inte längre prioriterat. Understöd av förband ur andra försvarsgrenar skall vara en naturlig uppgift för samtliga förband med bekämpningsförmåga. Under årets målbildsarbete underströks också behovet av en långräckviddig bekämpningsförmåga. Kombinationen av långräckvidd och hög precision ställer särskilda krav på bland annat underrättelser. Mål måste kunna upptäckas och målföljas även långt från avskjutande enhet. Lednings-, informations- och verkanssystemen behöver därför byggas samman i nätverk. Plattformarna för de olika vapensystemen kan utgöras av enheter som rör sig under ytan, på ytan, på land och i luften. Utvecklingen av nya precisionsvapen med lång räckvidd skall fortsätta, i ett första skede genom tillförsel av markmålsvapen till JAS39. Därutöver bör ett nytt försvarsmaktsgemensamt bekämpningskoncept studeras.

På den strategiska nivån är det viktigt att utveckla förmågan till informationskrigföring. För att nå effekt är det av vikt att kunna bedöma många olika aspekter hos motståndaren. Att verka mot det psykologiska planet hos motståndaren kräver även politisk och militär samordning. Försvarsmaktens ledning av samordnade informationsoperationer skall därför utvecklas. Samordning berör hela insatsorganisationen, från strategisk till taktisk nivå och inkluderar även totalförsvarets övriga resurser.

Informationskrigföring har också en stor betydelse på operativ och taktisk nivå. Detta fordrar ökad kapacitet till interaktion mellan underrättelsetjänsten och insatsförbanden. Denna förmåga är en förutsättning för verkan innanför motståndarens beslutscykel.

Konflikthantering, nationellt och internationellt, kräver följaktligen en utveckling av försvarsmaktens förmåga att genomföra informationskrigföring och

informationsoperationer. På grund av den ökade digitaliseringen kommer informationskrigföring och informationsoperationer att kunna påverka samtliga funktioner inom totalförsvaret.

I krishantering och internationella insatser erfordras förmåga till graderad verkan. Härvidlag utgör olika icke-dödande vapensystem en viktig komponent, inte minst vid insatser i urban miljö.

11.4.3 Allmänt om logistik

Området logistik är ett brett område där vidare studier behöver genomföras. Detta gäller såväl vid operationer inom landet som vid deltagande i internationell konflikthantering. Strävan bör vara att i allt högre grad utnyttja civila resurser.

Årets målbildsarbete har påvisat behovet av att på kort tid kunna bygga upp ett uthålligt logistiskt stöd för snabbt uppkomna internationella insatser.

Strategiska/operativa transporter är idag ofta gränssättande för hur snabbt större internationella insatser kan insättas i ett krisområde. Behovet omfattar dels förmågan att snabbt transportera en styrka till insatsområdet, dels förmågan att under lång tid underhålla den på plats.

Erfarenheterna pekar på att både flyg- och sjötransportresurser behövs för att tillgodose transportbehoven för internationella insatser. I vissa lägen kan även längre landtransporter utnyttjas. Flygtransporter krävs för snabba transportbehov, men är i allmänhet allt för resurskrävande för att transportera tunga och utrymmeskrävande laster. Sjötransporter ger möjligheter att transportera stora volymer tung och utrymmeskrävande materiel.

Sverige har idag en operativ transportresurs i form av åtta stycken Tp 84, (C-130). Resursen bedöms räcka för tilltransport av mindre enheter (exempelvis en bataljons förtrupp om cirka hundra man inklusive materiel) samt för dagliga flygtransporter till och från samt inom operationsområdet. Främst avses transport av personal och viktiga reservdelar. Resurser för strategiska/operativa sjötransporter saknas.

Försvarsmaktens flygtransportförmåga utgör en väsentlig del av vår förmåga till internationella insatser och förmågan bör minst bibehållas på nuvarande nivå. En ambitionshöjning inom givna ekonomiska ramar kräver med stor sannolikhet nedprioritering av andra delar av målbilden, då transportflygplan är mycket kostsamma. Eventuellt kan övervägas att utöka förmågan till främst personaltransport genom ett mellanstatligt samarbete eller med civila resurser. En uppbyggnad av viss lufttankningsförmåga sker genom modifiering av vissa Tp 84, för att medge utveckling av JAS 39-förbandens kompetens på detta område.

Vår förmåga till strategiska/operativa sjötransporter bör förstärkas genom inköp eller långtidsförhyrning av ett till två försvarsmaktsgemensamma transportfartyg. Detta/dessa skulle efter en mindre ombyggnad också kunna användas för ledning/samband samt för understöd av svenska sjöstridskrafter i insatsområdet.

I de fall svenska fältsjukhus efterfrågas i internationella insatser krävs viss missionskomplettering. Årets målbildsarbete framhåller även ett behov av att utveckla förmågan till sjuktransport med helikopter för internationella insatser.

11.4.4 Allmänt om skydd

Att skapa en mycket hög skyddsnivå för svensk trupp, som tjänstgör i nationella och internationella insatser, är en viktig fråga för Försvarmakten. Förmågan att genomföra skyddade transporter för personal och materiel i internationell insatsmiljö skall utvecklas.

Den påbörjade utvecklingen av nya nätverksanslutna sensorbärare och sensorer ger möjlighet att skapa en informationsöverlägsenhet, avgränsad i tid och rum. Detta, tillsammans med samverkande vapensystem, ger en förbättrad möjlighet till skydd. Dessa vapensystem skall återfinnas i samtliga delar av Försvarmakten. Förmågan att lokalt upprätta informationsöverlägsenhet synes därför bli vital inom framtida krishantering då den skapar förutsättning för både verkan och skydd.

Hot från exempelvis NBC, informationsoperationer, IT, sabotage och minor kommer även de att utgöra reella hot som den enskilde och förbandet måste skyddas emot. Skydd mot dessa hot måste därför vidareutvecklas.

Ett militärt hot mot Sverige kan i första hand förväntas omfatta olika former av fjärrvapen, till exempel kryssningsrobotar och taktiska ballistiska missiler. För att kunna hantera hot från kryssningsrobotar utvecklas dels underrättelse- och sensorsystemen, dels jaktbeväpning till JAS39 samt luftvärnssystem. Trots detta föreligger begränsningar i kapaciteten mot denna typ av vapen. Inga aktiva skyddssystem mot någon form av ballistiska missiler finns inplanerade. Den andra möjligheten att kunna möta hotet från taktiska ballistiska missiler är ett offensivt agerande mot utskjutningsanordningar m.m. För att kunna genomföra detta krävs förmåga till långräckviddig precisionsbekämpning samt därtill anpassade underrättelsesystem. Såväl aktiva skyddssystem som offensiv kapacitet är mycket resurskrävande.

11.4.5 Personalförsörjnings- och utbildningssystem

De personalkompetenser Försvarmakten idag och i framtiden behöver, omspannar ett stort område. Behovet av att bemanna en stor utlandsstyrka med välutbildad personal samtidigt som krigsförbanden minskar i antal medför delvis nya krav på det framtida personalförsörjningssystemet. Den minskade årliga utbildningsvolymen bör därför koncentreras till de för internationella insatser lämpliga och efterfrågade förbandstyperna och funktionerna. Soldater ämnade för utlandstjänstgöring bör inom vissa områden vara bättre utbildade än idag. För att uppnå en tillräckligt stor volym av välutbildade soldater och sjömän bör flera åtgärder vidtas. Ett åtgärdsalternativ är att genomföra värnplikten med i stort samma mål och innehåll som idag, men med vissa modifieringar. Exempel på modifiering är att ersätta värnpliktsbefattningar som traditionellt kräver lång utbildningstid med visstidsanställda soldater och sjömän. Genom detta förfarande erhålls en högre tillgänglighet och effektivitet samtidigt som ett stort antal värnpliktiga kan omfördelas till andra förbandstyper.

Soldater för klargöring av flygförband och sjömän på kvalificerade fartyg bör visstidsanställas i syfte att öka tillgängligheten och minska överutbildning. För fartygsenheterna innebär detta att de går från att vara ett omfattande utbildningssystem till att bli ett ständigt operativt system. Detta innebär inte med naturlighet att beredskapsnivån behöver ökas, men möjligheterna att höja beredskapen förenklas. Efter ett år med "utbildning på jobbet" är avsikten att utnyttja soldaten/sjömannen i två år inom organisationen. Genom att rotera 1/3 av denna personalgrupp årligen uppnås effekten att samtliga fartygs- och klargöringsförband är fullt operativa hela året och ingen överutbildning behöver ske. Manskaper är krigsplaceringsbart enligt samma principer som efter traditionell värnplikt. Att genomföra internationella insatser med sina respektive system skall vara en del av åtagandet. Det kan antas att visstidsanställning utgör rekryteringsgrund för marinofficerare, vilket får till följd att marinofficersutbildningen behövs ändras vad avser tid och innehåll då de blivande officerarna redan har ett utbildningsår och två befattningsår bakom sig.

För armé- och amfibieförbanden syftar de visstidsanställda till att säkerställa kompetens och funktionalitet för ett antal avancerade system (del av besättning i stridsfordon, stridsvagnar och stridsbåtar, ammunitions- och minröjare, säkerhetsbataljoner, m.m.). Denna personal anställs efter genomförd värnplikt och tjänstgör därefter vid utbildningsförband och/eller vid utlandsstyrkan. I och med införandet av denna kategori höjs utbildnings- och kompetensnivån och vissa trånga sektorer för utlandsstyrkan kan hanteras avsevärt bättre än idag.

Dagens system som medger kontraktsanställning av soldater ämnade för internationella insatser bör utvecklas. Systemet skall medföra att en långsiktig planering av utlandsstyrkan medges, samtidigt som snabba förändringar i vårt utlandsengagemang kan hanteras. Inhemska och utländska erfarenheter talar för att den kontraktsanställda bör genomföra utlandstjänst i nära anslutning till grundutbildningen. Det är därför viktigt att systemet medger en hög årlig nyrekrytering, bland annat genom attraktiva kontrakt, samtidigt som det är essentiellt att de kontrakterade har ringa möjlighet att, utan synnerliga skäl, bryta sina kontrakt. Om inte det senare beaktas, riskerar systemet att inte få önskad effekt vilket får till följd att Försvarmakten inte kan uppfylla sina åtaganden vad gäller internationella insatser.

Följande exempel visar på vikten av att betydligt högre årlig nyrekrytering till internationella insatser bland värnpliktiga medges jämfört med idag. Exemplet grundar sig på att två förstärkta mekaniserade bataljoner kontinuerligt hålls insatta utomlands. Med en årlig total värnpliktsvolym om ca 16000 värnpliktiga krävs, för att personalförsörja förbanden, att ca 30% av de som har rätt bakgrund (värnplikt i mekaniserade förband, amfibiekåren eller som jägare) skriver kontrakt för att delta i två stycken sexmånaders missioner inom loppet av två år. För att hålla ner den totala mängden värnpliktiga till ca 16000 krävs dessutom att visstidsanställda inom flygvapnet och marinen frigör värnpliktiga till de för internationella insatser prioriterade förbanden. Dagens låga siffra på ca 7% som är både villiga och lämpliga skulle kräva långt fler värnpliktiga till en mycket högre kostnad.

För att öka den nuvarande låga andelen villiga och lämpliga krävs att mönstringssystemet utvecklas så att förbanden kan genomföra detaljplacering av individerna, bland annat genom att de mönstringstillfället kan

beredas möjlighet att ange huruvida de är intresserade av att delta i internationella insatser eller inte. Kraven på utbildningsinnehåll och kvalitet i genomförandet för att uppnå tillräcklig samträning och kompetens skärps eftersom sannolikheten att förbanden skall ingå i en internationell operation i de flesta fall kommer att öka. Detta är även viktigt i syfte att få de värnpliktiga att uppfatta grundutbildningen som positiv och utvecklande. Vidare bör ytterligare åtgärder vad avser systemet för meritvärdering utvecklas och marknadsföras bland svenska företag så att värnpliktstjänstgöring betraktas som en merit vid civil anställning. Likaså måste de ekonomiska incitamenten för värnpliktiga utvecklas.

Etableringen av nya system kräver att synen på värnpliktigt befäl ses över. Idag är befordran kopplat till befälstjänstgöring samt antal tjänstgöringsmånader. Med en ökad komplexitet i olika system kommer det sannolikt att krävas en mängd värnpliktiga specialister som utbildas i 10-18 månader, utan krav på befälslämplighet. Med en minskad organisation ökar andelen officerare varför behovet av värnpliktigt befäl minskar. Kompanibefälsvärnpliktiga inom armén bör i allt lägre grad utbildas till plutonchefer då de inte utnyttjas som sådana i insatsorganisationen. De värnpliktiga som på detta sätt frigörs, kan istället ges olika former av specialistutbildning.

Relationstal mellan värnpliktigt befäl och visstidsanställda behöver klarläggas. En preliminär hypotes kan vara att det krävs yrkes- eller reservofficersutbildning för officersgrad (fänrik) och att värnplikt, kontrakt- och visstidsanställning kan meritera till befordran upp till sergeant. För officerare kan tjänstgöring i en utlandsstyrka motivera befordran.

I en mindre framtida försvarsmakt måste tjänstgöringsplikt för anställd militär personal i utlandsstyrkan vara ett generellt krav kopplat till statsmakternas ambitioner i att delta i internationella insatser. Därtill måste de sociala och ekonomiska villkoren anpassas. Tjänstgöringsmöjligheter och –skyldigheter för reservofficerare bör utvecklas vidare så att de färdiga reservofficerarna i högre utsträckning än idag deltar i internationell verksamhet.

Dagens och morgondagens utbildningssystem innebär ett omvänt förhållningssätt till utbildningens inriktning jämfört med gårdagens system med kaderorganiserade krigsförband. I framtiden skall utbildningsplanering och fördelning av resurser utgå från att Försvarsmakten skall kunna hantera territoriell integritet och krav på internationella insatser samt övriga nödvändiga kompetenser, snarare än att som tidigare ha förbandsomsättning av hela insatsorganisationen som högsta prioritet. Detta innebär att omsättning av krigsförband sker med de omsättningstal som faller ut av dessa nya prioriteringar. I vissa fall kan omsättningstiden bli så lång att olika former av kompetenshöjande åtgärder bör övervägas. Dessa principer innebär att den största förändringen av utbildningssystemet sker inom armén. I armén är det främst brigadsystemen som principiellt skall ominriktas. Istället för att under flera års tid (8-12 år) på flera platser omsätta varje brigad enligt ett unikt omsättningsschema skall utbildningen samordnas inom armén så att det varje år sätts upp motsvarande drygt en brigad i landet. Syftet är dels att årligen kunna öva brigad i divisions ram, dels att efter utbildningen ha tillgång till samtränade förbandsenheter.

Det är väsentligt att kunna bibehålla en grundorganisation som kan generera resurser för utbildning av krigsförband, kompetens för utveckling samt vara en resurs för

anpassning. Sammantaget leder detta till slutsatsen att grundorganisationen är en förutsättning för insatsorganisationen. Det ger dock ytterligare en slutsats, nämligen att en förändring av insatsorganisationen inte direkt innebär en förändring av grundorganisationen. Detta resonemang är en av de bärande slutsatserna för varför kaderprincipen och kopplingen mellan krigsförband och grundorganisations förband lämnas. Vidare är det nödvändigt att ett antal åtgärder inom personal- och kompetensförsörjningsområdet vidtas så snart som möjligt. Framst gäller detta åtgärder för att säkerställa personalförsörjning av internationella insatser, men även åtgärder för att förhindra oacceptabla kompetensbrister till följd av pågående reducering av anställd personal.

11.5 Sammanfattning

Grunden för Försvarsmaktens nuvarande målbild (målbild 2010) togs fram i samband med perspektivplaneringen 98-99 (projekt ominriktning – POM 2). Det är därför väsentligt att observera att det som redovisas i årets rapport är en utveckling av denna målbild. Årets målbildsarbete har inriktats mot kraven på förändring avseende internationell förmåga. Under spelverksamheten har svenska tänkbara militära bidrag med olika profiler prövats i de scenarion som arbetats fram inom EU. Vidare redovisas en utvecklad syn på begreppet anpassning och en ny indelning av Försvarsmaktens insatsförmåga med den funktionella skärningen; ledning, information, verkan, logistik och skydd. Någon ny målbild eller en kostnadsberäknad struktur, baserad på det underlag som redovisas i denna rapport, har inte tagits fram. Grunden för det här redovisade målbildskapitlet bygger istället på tidigare framtaget underlag (se kap 11.2 – Metodbeskrivning) med kompletteringar från de erfarenheter som gjorts vid årets spelverksamhet.

Viktigare inslag i målbild 2010 är övergången från invasionsförsvar till insatsförsvar, betoningen på kvalitet före kvantitet, interoperabilitet och personalförsörjningssystem som anpassats till ambitionerna i internationella insatser och den ökande komplexiteten i många materielsystem. Försvarsmakten skall utvecklas mot behovsammansatta mindre styrkor med krav på hög rörlighet, förmåga att hantera stora informationsmängder mm. Detta medför att kravet på samverkansförmåga inom insatsorganisationen är höga.

Vid redovisningen av anpassningsbegreppet betonas att tillväxt endast är en del av begreppet. Anpassning innebär kontinuerlig utveckling och kräver därmed behov av successiv beslutsfattning. Anpassningsförmåga skall främst ses som framåtriktade åtgärder för att möta krav som ställs vid nya hot och risker eller för att uppfylla behovet av nya förmågor eller kompetenser. Väsentligt är även att utrymme skapas i försvarsmaktens planering för att anpassning skall vara möjligt.

DEL E, FRAMTIDA PERSPEKTIVPLANERING

12 Inriktning för framtida Perp-arbete

Inför förväntat försvarsbeslut 2004 föreligger behov av en mer genomgripande översyn av Försvarmaktens långsiktiga planeringsmål. För att möjliggöra erforderliga avvägningar kräver detta att omfattande beslutsunderlag utarbetas, vilket i sin tur kräver en viss förskjutning av Försvarmaktens planeringsfokus. I nedanstående avsnitt redovisas inriktning för kommande perspektivplanearbete.

12.1 Översiktlig planering för kommande perspektivplanearbete

12.1.1 Bakgrund

I takt med att kunskaperna ökar om ”den nya krigföringen”, det vill säga en svensk tillämpning av RMA, tilltar också behovet att undersöka hur Försvarmakten kan utformas utgående från svenska förutsättningar. Nästa tillfälle att ta ett mer genomgripande utvecklingssteg för Försvarmakten synes vara i och med försvarsbeslutet 2004.

För att möjliggöra att alternativa och realistiska utvecklingsvägar för Försvarmakten skall kunna belysas är det av stor betydelse att ett väl underbyggt beslutsunderlag utarbetas. En förutsättning för att detta underlag skall vara av erforderlig kvalitet är att arbetet sker med ett brett deltagande från olika enheter och kompetensområden inom och utanför Försvarmakten.

12.1.2 Behov av underlag

Oavsett möjliga framtida viljeinriktningar föreligger behov av nedanstående underlag. I vissa fall existerar värdefullt underlag som utgör en god grund för fortsatta studier. Bland dessa kan nämnas SAIC studierapport ”Dynamic Engagement” och FOI (FoRMA/PE) årsrapport för 2000 ”En visionsstudie om Försvarmaktens insatsfunktion”. I ett antal fall saknas emellertid för närvarande helt underlag i tioårsperspektivet och bortom, vilket medför allvarliga begränsningar i perspektivplanearbetet. Identifierade behov utgörs främst av:

- Utvecklade framtida verkansmiljöer inklusive konfliktbeskrivningar och utformning av dimensionerande händelser. Utgångspunkt bör tas i de långt utvecklade strategiska typsituationer som utarbetats inom ramen för årets idébilsarbete.
- Alternativa operativa koncept.
- Studier syftande till konkret utformning av (inklusive viktigare system, prestanda och kostnadsskattningar avseende) alternativa:
  - C2 / Decision Support-koncept
  - Lägesuppfattnings- / Dominant Battlespace Awareness-koncept
  - Verkans- / Precision Engagement-koncept
  - Rörlighets- / (Dominant) Maneuver-koncept

- Logistik- / Focused Logistics-koncept
- Skydds- / (Full Dimensional)Protection-koncept
- Alternativa personalförsörjningskoncept
- Alternativa grundorganisationskoncept

Härutöver föreligger behov av ett antal omfattande studier som berör delar av flera av ovan nämnda områden. Bland dessa återfinns behov inom områdena ”Urban warfare” och ”Information operations / Information warfare”.

Därtill bygger den metod som används i perspektivplanearbetet bland annat på en (eller flera) funktionell (-a) förmågeförteckning (-ar) att använda såväl som styrinstrument från och dialog med statsmakterna som för den försvarsinterna spårbarheten. Försvarsmakten har behov av en eller flera mer ändamålsenliga förmågeförteckningar än de som nu används. Fortsatta ansträngningar bör därför göras för att finna eller utforma sådana.

12.1.3 Tidsplan

Styrande för framtagande av beslutsunderlag bör vara försvarsbeslutet 2004 respektive kontrollstation 2002. Inför Försvarsbeslutet bör ny målbild utarbetas. Inför den föregående kontrollstationen bör alternativa utvecklingsvägar för Försvarsmakten föreligga för att möjliggöra ett vägval. Nedan redovisas översiktligt förslag till huvudalternativ:

<i>PerP-år 2001-2002</i>	<i>PerP-år 2002-2003</i>	<i>PerP-år 2003-2004</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Framtagande av underlag enligt behov ovan. • Fördjupning av idébilder. • Utarbetande av alternativa utvecklingsvägar. • Rekommendation avseende vägval. 	<ul style="list-style-type: none"> • Utveckling av valda alternativ; utarbetande av ny målbild. • Ev. kompletterande underlagsframtagande. 	<ul style="list-style-type: none"> • Behovsstyrda fördjupningar.

12.1.4 Planeringsinriktning / rekommendation

Framtagande av adekvat beslutsunderlag, bland annat ny målbild, inför Försvarsbeslut 2004 bör ges högsta prioritet de närmaste åren. Generellt kan behovet av underlagsframtagande sägas förutsätta att samtliga enheter med sakansvar och/eller särskild kompetens inom områden som påverkar Försvarsmaktens utformning, kapacitet och utnyttjande behöver delta aktivt för att möjliggöra ett helhetsperspektiv. En tydlig förskjutning av Försvarsmaktens planeringsfokus till idébilda- och målbildsperspektiven (dvs. tjuoårs- respektive tioårshorisonten) bör ske.

Ett mer preciserat behov inom olika områden kan anges först då en närmare inriktning om vilket underlag som skall utarbetas föreligger, liksom arbetets tidsförhållanden.

12.2 Omedelbara åtgärder

- Analys av behov av beslutsunderlag.

- Utarbetande av plan för framtagande av beslutsunderlag inklusive analys av resursåtgång.
- Utse ansvariga på nyckelbefattningar.
- Utarbeta studiedirektiv (motsv) och påbörja underlagsframtagande.
- Vidta största möjliga ansträngningar för att skapa ekonomiskt handlingsutrymme.